

ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Г. КОРОЛЕНКА

Вашак О.О., Гринь Ю.М.

**Особливості національного виховання дошкільників
засобами українського народного мистецтва**

Навчально-методичний посібник

Полтава 2023

УДК 373.2.035:39(=161.2):7.031.2(075.8)

Вашак О.О., Гринь Ю.М. Особливості національного виховання дошкільників засобами українського народного мистецтва. Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта. – Полтава, 2023. – 120 с.

У навчально-методичному посібнику представлено теоретичний та організаційно-методичний аспект проблеми особливостей національного виховання дошкільників засобами українського народного мистецтва. Розроблено та впроваджено експериментально-педагогічне дослідження з використання засобами українського народного мистецтва як засобу національного виховання дошкільників. Посібник розрахований на студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта та вихователів ЗДО.

Рецензенти:

Оксана ЖОВНІР

вихователь-методист

Полтавського дошкільного

навчального закладу (ясла-садок) № 40

«Ромашка»

Полтавської міської ради

Полтавської області.

Лілія КОНОНЕНКО

канд. пед наук, доц. доц. кафедри

спеціальної роботи, реабілітації

та повоєнної адаптації

Полтавського національного

педагогічного університету

імені В. Г. Короленка

Затверджено на засіданні кафедри

дошкільної освіти

Полтавського національного педагогічного

університету імені В.Г. Короленка

протокол № __ від __ _____ 2023р.

Затверджено на засіданні вченої ради

Полтавського національного педагогічного

університету імені В.Г. Короленка

протокол № __ від __ _____ 2023р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	7
1.1. Історичне значення українського народного мистецтва у національному вихованні дошкільників.....	7
1.2. Характеристика видів українського народного мистецтва...	19
1.3. Педагогічний вплив українського народного мистецтва у процесі національному вихованні дошкільників на сучасному етапі.....	55
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ЧАСТИНА ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА	71
2.1. Характеристика критеріїв, показників та рівнів знань дітей та вихователів про українське народне мистецтво.....	71
2.2. Впровадження методики з національного виховання дошкільників засобами українського народного мистецтва.....	78
2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження.....	91
ВИСНОВКИ.....	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	10
ДОДАТКИ.....	1
	115

ВСТУП

Актуальність теми. Вхідження в європейський соціокультурний простір вимагає радикальних змін в освітньому процесі, використання новітніх технологій, форм і методів навчання, що сприяли б реалізації інтелектуально-духовного потенціалу майбутніх громадян України.

Проблема національно-патріотичного виховання не нова для української педагогічної науки, їй присвячені численні дослідження вітчизняних вчених, як то: Г. Ващенко, Б. Грінченко, М. Грушевський, О. Духнович, К. Ушинський, С. Русова, М. Сумцов та ін.

Нормативно-правовим підґрунтям для патріотичного виховання дітей втілено у багатьох державних документах, а саме: Законах України «Про освіту» (2017), «Про дошкільну освіту» (2001), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Концепції національно-патріотичного виховання (2019), Базовому компоненті дошкільної освіти (2012), наказі Міністерства освіти і науки України «Про затвердження плану заходів щодо посилення національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді» (2014), указі Президента України «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді» (2015), листах Міністерства освіти і науки України «Щодо організації діяльності закладів дошкільної освіти у 2020/2021 навчальному році» (2020), «Про методичні рекомендації з патріотичного виховання» (2014), Стратегії національно-патріотичного виховання до 2025 р. (2020). Відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти (за новою редакцією) завдання національно-патріотичного виховання дошкільників містяться у кожній освітній лінії і складають основу всебічного та гармонійного розвитку дітей у закладах дошкільної освіти [2, 3, 33, 61, 73, 74].

Мета національно-патріотичного виховання чітко сформульована в Концепції національного виховання і визначається як «передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистих рис громадянина України, які включають в себе національну самосвідомість, розвинену духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту» [58, с.19].

Проте, питанням особливості національного виховання дошкільників засобами українського народного мистецтва є невичерпним, адже українське народне мистецтво має вплив на формування національно-патріотичних почуттів дошкільників, розвиток їх емоційної сфери, виховання любові до рідного краю, землі та Батьківщини. Тому **тема** нашого дослідження «Особливості національного виховання дошкільників засобами українського народного мистецтва»

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально довести роль українського народного мистецтва в національному вихованні дошкільників.

Відповідно до мети нами були окреслені такі **завдання дослідження**:

1. Шляхом теоретичного аналізу вітчизняних і зарубіжних джерел уточнити сутність ключових понять: «національне виховання», «патріотична вихованість дітей дошкільного віку».
2. Проаналізувати стан наукової розробки досліджуваної проблеми.
3. Вивчити роль та значення українського народного мистецтва.
4. Розробити та експериментально перевірити ефективність розроблених педагогічних умов організації національного виховання дошкільників засобами українського народного мистецтва.

Об'єкт дослідження – процес національного виховання дошкільників.

Предмет дослідження – українське народне мистецтво як засіб національного виховання старших дошкільників (на прикладі українського музичного мистецтва).

Для досягнення поставленої мети і вирішення завдань дослідження використано

наступні методи:

теоретичні: аналіз психолого-педагогічної й методичної літератури з проблеми дослідження;

емпіричні: бесіди, спостереження, аналіз продуктів діяльності дітей, експеримент;

статистичні: методи математичної статистики з метою кількісного і якісного аналізу емпіричних даних й оформлення результатів експериментального дослідження.

Рівень вивчення проблеми: виховання у дітей патріотичних почуттів і цінностей у процесі їхнього залучення до культурної спадщини свого народу через різноманітні види мистецтва акцентовано в педагогічній спадщині Г. Ващенко, О. Духновича, А. Макаренка, С. Русової, К. Ушинського, В. Сухомлинського та в дослідженнях сучасних учених (П. Вербицької, Т. Гавлітіної, М. Качур, О. Коберника, О. Коркішко, В. Мірошніченко, С. Оришко, М. Павленко, О. Сухомлинської); теоретичні і методичні аспекти патріотичного виховання особистості розкрито у працях: І. Бех, К. Чорної; К. Журби, І. Шкільної (проблеми формування національно-культурної ідентичності); В. Кременя, Ю. Логвиненка, В. Матещука (формування національної свідомості і патріотичних цінностей в освітньому середовищі); Т. Василевської, К. Ващенко, І. Вільчинської, І. Дзюби, Т. Ільїної, Н. Мойсеюк, О. Сидорової, О. Сухомлинської (виховання національно свідомого, патріотично зорієнтованого молодого покоління); С. Долецької, М. Качур (патріотичне виховання дітей засобами художнього краєзнавства), О. Квас, С. Волошиної (формування патріотичної вихованості засобами музейної педагогіки); проблемі патріотичного виховання дітей дошкільного віку присвячені праці: Л. Косинської (виховання у дошкільників любові до рідного міста); С. Тесленко (національно-патріотичне виховання старших дошкільників); Н. Борисової, І. Логвіненко, О. Тарасової, О. Христич, Л. Швайки (патріотичне виховання в закладі дошкільної освіти); В. Майбороди (патріотичне виховання дітей дошкільного віку засобами мистецтва); окремі аспекти національно-патріотичного виховання розробляють Л. Березівська, С. Гончаренко, С. Лопатюк, О. Савченко, Н. Скотна, Г. Корж та інші знані науковці.

Елементи наукової новизни та практичне значення одержаних результатів. У магістерській роботі вперше розкрита особливість українського народного мистецтва як засобу національного виховання старших дошкільників (на прикладі українського музичного мистецтва).

Основні положення магістерської роботи апробовано на конференціях (Всеукраїнська науково-практична конференція з міжнародною участю «Мистецько-педагогічна діяльність Григорія Левченка» (28-29 вересня 2023 року, м. Полтава); ХІХ Міжнародна студентська науково-практична конференція «Формування сучасного освітнього середовища: теорія і практика»; семінарі «Організація театральної-ігрової діяльності дошкільників «Іскорки-суперсил»» (29 вересня 2023 року, м. Полтава). Результати дослідження заслуховувались на кафедрі дошкільної освіти та Проблема дослідження представлена в статті «Особливості національного виховання дошкільників засобами українського народного музичного мистецтва» у збірнику наукових праць ПНПУ імені В. Г. Короленка, «Формування сучасного освітнього середовища: теорія і практика». 2023.

За матеріалами роботи розроблено навчально-методичний посібник «Особливості національного виховання дошкільників засобами українського народного мистецтва». Посібник розрахований для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта та вихователів ЗДО.

Структура й обсяг дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків. Основний обсяг 96 с., загальний обсяг 100 с., списку використаних джерел 101. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи становить 182 с.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

1.1. Історичне значення українського народного мистецтва у національному вихованні дошкільників.

Національне виховання – це створена упродовж самим народом система поглядів, переконань, ідей, ідеалів, традицій, звичаїв, покликаних формувати світоглядну свідомість та ціннісні орієнтації молоді, передавати їй соціальний досвід, надбання попередніх поколінь [58, с.18].

Національне виховання зорієнтоване на національні цінності як на головний предмет уваги. Воно ставить собі за мету прищепити дітям віру в українську ідею, що втілює прагнення до державності і соборності; розвинути почуття любові до свого народу і шанобливе ставлення до власної культури, мови, традицій; утвердити пошану до державної символіки і Конституції України; відродити почуття національної гідності і самоповаги [58, с. 21].

Національне виховання ґрунтується на засадах родинного виховання, на ідеях і засобах народної педагогіки, наукової педагогічної думки, що уособлюють любов до рідної землі, до свого народу, його традицій, звичаїв, готовність до праці в ім'я України, почуття гордості за Батьківщину, вірність Україні, власну відповідальність за її долю.

Так склалося в історії людства, що кожен народ від покоління до покоління передає свою шану й любов до рідного краю, повагу до його історичного минулого й збереження традицій, свій життєвий досвід, пізнання секретів майстерності й розуміння краси. Саме так створюється історія матеріальної та духовної культури нації, народу, формується його самосвідомість і патріотизм.

Головною метою національного виховання, формування громадянської свідомості на сучасному етапі є передача молодому поколінню багатств духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності світогляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина України. Це і любов до рідної землі, до свого народу, його традицій, звичаїв, готовність до мирної та ратної праці в ім'я України, почуття гордості за Батьківщину, вірність Україні. Патріотичні почуття дітей молодшого шкільного віку засновуються на їх інтересі до найближчого оточення, яке вони бачать щодня, вважають своїм, рідним, нерозривно пов'язаним з ними. Пізнання родоvodu, сім'ї, села, краю, держави починається вже з раннього дитинства і продовжується у шкільному віці [69].

«Світ дитини» – це природа, яка оточує її в дитинстві, піклування матері і батька, казка, пісня. Спогади про цей світ запам'ятовує дитина на все життя, та надає емоційного забарвлення усім прагненням, помислам, поривам. Мета патріотичного виховання полягає у тому, щоб утвердити в людській душі багате, яскраве, незабутнє дитинство, закарбувати в ньому ці образи, які хвилювали б усе життя [10; 43; 44; 45].

Виховний вплив мистецтва на особистість починається з раннього віку. Любов до рідного народу, героїзм, любов до добра і ненависть до зла, виникають у свідомості ще зовсім маленької дитини під впливом перших казок, пісень, малюнків. Мистецтво вчить людину правильно розуміти високі і прекрасні почуття, необхідні людині. Твори мистецтва є одним, із найважливіших засобів впливу на формування культури особистості, її освітнього рівня, загального інтелектуального розвитку особистості.

Позитивною особливістю національного мистецтва є залучення дітей до прекрасного через різноманітні форми, які органічно вплітаються в повсякденне життя, побут, одяг, житло родини – розмальовані декоративні тарілки, різьблені з дерева речі, художні вироби з глини, прикраси одягу, різні види тканини та ін. Правильно роблять ті батьки, які у спадок своїм дітям передають знання, вміння і навички з художньо-

образотворчого мистецтва, (обробки дерева, скла і металу, вишивки), музичного мистецтва (колискові, календарно-обрядові пісні, українські народні пісні, ігри, народні інструменти, звичаї, обряди та ін.). Завдяки народно-декоративному мистецтву здійснюється зв'язок поколінь. Сьогодні, коли відбувається повернення до джерел української культури, етнографічного багатства народу, стає очевидна необхідність прилучення дитини до цієї спадщини. Розуміння мистецтва як особистісної цінності формується внаслідок наполегливої, систематичної роботи з дітьми [9; 31; 37; 42;].

Виховання патріотичних якостей є складовою частиною культури народу. Культура, в свою чергу, це система духовних і матеріальних цінностей, що передаються від покоління до покоління.

Ідеї цієї проблеми викладено в працях класиків педагогіки Г. Ващенко, К. Ушинського, Я.А. Каменського, С. Русової та ін. Метри педагогічної науки показали, що в умовах освіти і відродження національної культури відкриваються широкі можливості для виховання в молоді патріотичних та громадянських якостей [10; 11; 12].

О. Радул основною метою патріотичного виховання визначає «виховання у людини моральних ідеалів суспільства, почуття любові до Батьківщини, прагнення до миру, потреби в праці на благо суспільства. У сучасних умовах важливою якістю стає здатність людини до самовизначення, завдяки якому людина зможе розумно існувати в умовах виробу, тобто в умовах свободи й відповідальності» [62, с. 75].

Для більш детальної характеристики національного-патріотичного виховання дошкільників звернімося до аналізу понять «патріотичний», «національний».

Так, «патріотизм» є словом грецького походження, що у перекладі означає «батьківщина, вітчизна» і вперше з'явилося за часів Великої французької революції де патріотами називали себе борці за права республіки. Таким чином, патріотизм – це соціальне явище, в якому людина проявляє свою любов та повагу до рідної землі, нації, державності, суспільства. Патріот ідентифікує себе з етносом, який проживає на певній території відповідної держави. Звідси три різновиди патріотизму: етичний, територіальний та державний [21; 24].

Виміряти рівень патріотизму важко, адже це «тяжка у розуміння цінність», стверджував В. Сухомлинський, що вказує на певні труднощі у здійсненні патріотично-громадянського виховання. Головна мета національного виховання передбачає формування у підростаючого покоління громадянської відповідальності, яка припускає довільний вибір поведінки, що відповідала б певній соціально значущій меті, на здійснення якої спрямовані зусилля держави. Для української освіти характерною була і залишається увага до пізнання світобудови, спрямованість на цілісність, єдність гармонійного злиття людини – природи – космосу [93].

На відміну від патріотизму «громадянськість» – це якість особистості, що передбачає взаємодію людини і держави. Тобто якості «патріотизм» і «громадянськість» характеризуються ставлення людини до своєї Батьківщини. Проте ці поняття не є тотожними, тому що бути патріотичним означає безмежно любити свою Батьківщину, народ, його культуру, традиції, а бути громадянином – мати стійку та активну позицію щодо державності. А сформувані і те і інше у підростаючого покоління можливо на основі національно-патріотичного виховання [21; 24].

На думку С. Русової, український дитячий садок «має бути весь пройнятий національним духом нашого народу, має закладатися так, як закладалася наша національна школа XVI ст., на цілком демократичному ґрунті, цей ґрунт – праця, невпинна праця, яку не покладаючи рук, робить наш народ, споконвіку годуючи своїм хлібом...», «друга риса, яка відрізняє наш народ, то його естетична творчість – вона впродовж віків виявляється і в творах словесних, і в пісні, і в орнаменті. Це таких фактор, який має впливати на розвиток наших дітей, щоб найкраще викликати в них творчі сили в цьому ж напрямкові [10, с.177; 66, с. 78].

За педагогічною спадщиною С. Русової «національне виховання обов'язково мусить дати дітям (усім дітям усіх верств) усі ті приймання, викликати усі ті емоції, які підносять красу, ціну, вартість життя, зміцнюють любов і прихильність до людей – творців мистецтва, примушують шукати чогось прекрасного поза межами свого буденного егоїстичного животіння... Діти зрозуміють людське серце через мистецтво і через увагу до усього людського, що виявляється навколо них» [58, с. 148; 81, с. 9].

Вчені наголошують, що існує національний погляд на світ, національно-художня логіка, склад мислення, тобто певна «система координат», за допомогою якої певний народ охоплює світ. Народне мистецтво та його унікальна форма – народні художні промисли та ремесла є елементом культури українського народу, її живильним джерелом, знаком, символом та носієм ментальності. Водночас воно є важливою частиною життя нації і поліфункціональне в соціумі (З. Батюк, Г. Гачев, В. Кафарський, Г. Лозко, К. Матейко, В. Миронов, О. Найден, В. Наулко, В. Сухарев, та ін.) [50, с. 23].

Ідея виховання національної самосвідомості на емоційному підґрунті (природа рідного краю, славетна історія пращурів, побутові ремесла, народна музика, міфологія та ін.) закладена в українській народній педагогіці (Б. Грінченко, В. Кузь, П. Куліш, Н. Лисенко, О. Макаренко, Н. Сивачук, В. Скуратівський, М. Стельмахович та ін.) [46, с. 133].

В українській ментальності такі властивості людської душі, як інтровертність та індивідуалізм, демократизм і волелюбність, емоційність та чуттєвість нерозривно взаємопов'язані так, що переплітаючись та непомітно переходячи одна в одну, утворюють той унікальний ледь вловимий феномен, який можна назвати «духом українства», «українським типом особистості» (В. Кафарський, Б. Савчук) [67].

Психологи підкреслюють важливість дитинства в процесі становлення особистості. Зокрема, український вчений І. Бех говорить, що «...виховання особистості має розпочинатися уже з першого року життя дитини» [14, с. 28]. А дошкільне дитинство, згідно з висновками психолога, є віковим періодом, коли закладаються основи високих соціальних мотивів і благородних почуттів. Майже увесь подальший розвиток дитини залежить від виховання в перші роки життя.

Звертаючись до принципів і напрямків дошкільного виховання, І. Бех, доводить необхідність дотримуватися принципу національної спрямованості, в основі якого лежить створення самосвідомості у дітей, виховання любові до рідного краю, свого народу, шанобливого відношення до його культури [14, с. 17].

Своєрідний акцент на значенні дошкільного дитинства роблять сучасні науковці. Так, О. Кононко [67] описує цей період як час, коли виникає та починає формуватися особистість, закладається її важливий фундамент, виникають первинні світоглядні уявлення. Дослідниця описує дошкільне дитинство як особливий відрізок життя, коли «...дитина за допомогою дорослого, через власну індивідуальну діяльність відкриває себе саму як біопсихологічну реальність» [67]. Значення дошкільного вікового періоду в житті людини важко переоцінити. Це вік найбільш стрімкого фізичного і психічного розвитку дитини, початкового становлення якостей і властивостей, які формують її особистість.

Відповідно до спостережень психологів (Г. Бреслав, Л. Долинська, Т. Кричківська, В. Мухіна З. Огороднійчук, О. Скрипченко та ін.), старший дошкільний вік характеризується високим рівнем розумового розвитку, дитина має великі пізнавальні резерви. Як правило в цей період, процес оволодіння мовленням практично завершується, розвивається його звукова сторона. Дитина цього віку вправно переповідає прочитану розповідь або казку, описує картину, висловлює свої враження про побачене. Інтенсивно зростає її словниковий запас [25, с. 59].

У цьому віці моральні норми стають орієнтирами в дитячій поведінці. Зокрема, це стосується переживання гордості за певні вчинки (внаслідок оцінки дорослих). Розуміння суспільних цінностей допомагає дітям усвідомити яку роль в суспільстві відіграють їх батьки, яке їх місце; діти починають пишатися професійними успіхами своїх батьків. При

цьому, як відзначають психологи, у дітей старшого дошкільного віку суспільно важливі мотиви переважають над особистісними.

Як стверджують вчені, досягаючи завершення дошкільного віку, дитина вже має здатність усвідомлювати і себе саму і те місце, яке вона в даний час займає в житті [25, с. 61].

Беручи до уваги той факт, що головною рисою старшого дошкільного віку є формування характеру, який визначає особистість, а також основ свідомості й самосвідомості, доречно зазначити, що цей вік відіграє важливу роль у виховному процесі, становленні національної свідомості дитини. На думку А. Богуш, вже «...з перших днів свого життя діти вбирають той національний і соціальний дух, який формує в них типові особистісні риси і якості, властиві своєму, а не іншому народові» [12, с. 54]. Очевидно, що лише так можливо долучити наступні покоління українців до культурних традицій народу.

О. Вишневський виокремлює три етапи процесу формування національної свідомості. *Перший – етап* раннього етнічно-територіального самоусвідомлення (етнізація). Автор вважає, що саме тут закладається «коріння патріотизму» [23, с. 36]. *Другий – етап* національно-політичної свідомості, який проходить в підлітковому віці і передбачає усвідомлення себе як частки нації серед інших націй. На цьому етапі відновлюється історична пам'ять і формується почуття національної гідності. *Третій етап* – етап громадського самоусвідомлення, людина усвідомлює, що бути націоналістом – значить любити свою націю, бути патріотом – значить любити свою Батьківщину. Тут вся багатогранна діяльність громадянина концентрується в загальнонаціональних завданнях, проблемах національної свідомості, стимулює самовіддану працю на користь України. Цілковито доречно вважати, що є всі підстави кваліфікувати цей процес як становлення першооснов національної свідомості [23, с. 37-38].

Теорія О. Вишневського стверджує, осягнення дитиною своєї етнічної приналежності відбувається саме на першому етапі. Материнська мова, колискові пісні, бабусині казки з перших днів життя формують дитину. З роками дитя долучається до народних свят і обрядів, процесу народної творчості, вчить народні пісні й таке інше [23].

Діти дошкільного віку активно приймають участь в житті народу. Надбання нації, яке формувалось сотнями літ (традиції, звичаї та обряди) мають прямий вплив на виховання, як національного, так і особистісного. Спочатку сім'я, а потім і заклад дошкільної освіти вчить дитину шанобливо ставитись до видатних українських історичних і культурних діячів, поважати ідеали, які вони відстоювали, вшанувати їх пам'ять. У ранньому віці доречно формувати культ рідного дому, сім'ї, рідного села, культ предків, знайомити дитину з національними та етнічними символами [24, с. 13].

У зв'язку з тим, що для дитини дошкільного віку притаманна стадія казково-міфологічного ставлення до етнічного світу, сприйняття нею себе в цьому світі формується через казково-таємничі образи, що представлені в міфах, казках, легендах, народних іграх. У процесі усвідомлення народної мудрості вона проходить все разом з «культурними героями», з якими свідомо ідентифікує себе [2; 3; 33;74].

Отже, національна свідомість у дітей дошкільного віку будується здебільшого на засадах казково-міфологічних уявлень про світ.

У працях науковців, зокрема І. Бех зазначає, що «Уся складність виховання патріотизму пов'язана не з набуттям знання про нього (воно не є складним для засвоєння), а з наданням йому відповідного сенсу через емоційне переживання» [74, с. 3]. У цьому контексті освіти і виховання маленьких українців особливої ролі набуває національна культура, як носій та зберігач цінностей народу, вона у своїх складових елементах (мова, побут, ремесла, мистецтво тощо) відображає його традиції, звичаї, образ життя поколінь і є визначним педагогічним засобом національно-патріотичного виховання на всіх етапах зростання особистості (Л. Артемова, І. Бех, А. Богуш, О. Бондаревська, П. Вербицька, Г. Беленька, М. Каган, Н. Лисенко, О. Сухомлинська, Г. Шевченко та ін.) [8; 71, с.5].

Науковці доводять, що звернення у педагогічному процесі до історичної пам'яті народу, його культурних цінностей дозволяє формувати у дітей уявлення про життя нації, моральні норми, розвивати культуру чуттєвого сприймання, художнього переживання, досвід поведінки, творчі здібності

Народне образотворче в декоративне мистецтво нерозривно поєднане з магічно-обрядовою і господарською діяльністю людей, містить духовні і матеріальні ознаки які характеризують особливості нації, локальні відміни етнічних груп. Воно розвивалось як творчість селян і мешканців передмість у вільний від хліборобства час (вишивка, розпис, писанкарство, гончарство, килимарство, лозоплетіння та ін.). Народні художні промисли – одна з форм народної творчості (виготовлення виробів декоративно-прикладного) [19; 30; 38; 39; 77; 83; 89; 91]. Кераміка Опішні – народний художній промисел, започаткований у ХІХ ст. у с. Опішне Полтавської області. Решетилівська вишивка – народний художній промисел з центром у с. Решетилівка Полтавської області (с. Клембівка, що на Вінниччині). Петриківський розпис – народний художній промисел, який спеціалізується на виготовленні декоративних предметів: тарелі, іграшки, скриньки, писанки та ін. Кролевецьке ткацтво – народний художній промисел з центром у м. Кролевець Сумської області та інші. Особливості педагогічної технології національного виховання на цьому матеріалі є розкриття дитині самотнього світосприймання українців, їхнього глибокого і оригінального розуміння естетичного, прагнення і уміння жити за законами краси [92; 94; 95].

Показниками в характеристиках національного типу особистості дошкільника визначено: уявлення про національні ознаки у зовнішності, одязі людей, мистецтві (книжкова ілюстрація, вірші, казки, національні художньо-хатні ремесла), національних властивостях (почуття гумору, гостинність, доброзичливість, працьовитість), художньому світобаченні (шанування краси природи), орнаменті, цінностях національної культури; емоційно-ціннісне ставлення до народного мистецтва, предметів народних художніх промислів та ремесел, якостей особистості (культ землі, природи, хліба; шанування Матері, родини; козацька вдача, дух лицарства, щиросердність, майстерність; характер поведінки дітей в багатонаціональній спільноті однолітків, повага до іншої культури, потреба у самопрезентації («Я – українець!»), відчуття комфорту у просторі «духу українства», здатність підтримувати цей «дух» власною художньою творчістю [6; 7; 8].

Національний тип особистості є етнопсихологічним феноменом і наділений індивідуально-типологічними характеристиками. Дитина від народження не усвідомлює своєї національної причетності. Це усвідомлення є результатом соціалізації, системи виховання, в якій великого значення набуває сім'я, її традиції та національні цінності, які шануються нею.

Концепція національного виховання дітей засобами народного мистецтва ґрунтувалася на визначенні національної свідомості як цілісного особистісного новоутворення, що започатковується у дошкільному дитинстві як складова національної культури особистості. Її характеризують: осмислення та початкове усвідомлення дитиною понять «країна – Україна», «людина – українець», «Я – громадянин своєї країни і громадянин світу», «Я – українець» у емоційно-духовному, патріотичному, громадянському, правовому та художньо-трудоному (діяльнісному) аспектах; формування мотивації щодо ставлення дитини до своєї країни та власної життєтворчості в ній, виникнення пізнавального інтересу до національних артефактів, менталітету. Процес прилучення особистості до національної культури триває впродовж усього життя [31, с 62-67].

Дошкільня – це важливий період у становленні особистості, саме в цьому віці формуються фундаментальні якості дитини, основи світосприйняття, ставлення до себе та свого місця в світі. Це пояснюється інтенсивним розвитком фізіологічних та психологічних якостей дітей у зазначений період. Саме в період дошкільного дитинства закладаються основи свідомості і самосвідомості (дитина починає розуміти суспільні цінності, починає

застосовувати моральні норми). Особливо цей час є найбільш вдалим для формування в неї першооснов національної свідомості (етнізації), які включають усвідомлення своєї приналежності до нації, зародження фундаментальних рис національного характеру, пробудження любові та поваги до національної мови, традицій, символіки, народного мистецтва [32, с.23-28].

Основи національно-патріотичного завдання, його зміст та завдання сформовані у Базовому компоненті дошкільної освіти та проходять через усі освітні лінії, а саме: освітня лінія «Дитина в соціумі»: формування уявлення у дитини про державу, народи, нації, суспільство, людство; формування готовності сприймати соціальний досвід, робити добрі вчинки; освітня лінія «Дитина у природному довкіллі»: моральні норми гуманної взаємодії з природним довкіллям; любов до природи рідного краю; освітня лінія «Дитина у світі культури»: залучення дітей до надбань національної культури; шанування українських мистецьких традицій та творів українських митців; інтересу до українського декоративно-прикладного мистецтва; освітня лінія «Гра дитини»: знайомство з українськими народними іграшками та місцями їх виготовлення; освітня лінія «Мовлення дитини»: формування уявлення у дітей про українську мову як державну, вміння вести діалог, використовуючи етикетну українську лексику [74].

Відповідно всі завдання з національно-патріотичного виховання відповідають віковим особливостям дошкільників (молодша, середня, старша) і відображені у діючих програмах з дошкільного виховання.

Завдання патріотичного виховання висвітлені також у парціальній програмі національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку «Україна – моя Батьківщина», мета якої полягає у «вихованні національно-патріотичної особистості дитини в дошкільному віці; забезпечення освітнього процесу відповідною інформацією, змістом, методичними складниками, практичними порадами» [94, с. 9; 41, с. 63].

Нині розповсюджена думка, щоб сформувати свідомого громадянина й патріота необхідно розвивати в дитини комплекс певних компетентностей, індивідуальних якостей і рис характеру. Мається на увазі: повага до батьків, свого роду, традицій та історії рідного народу, розуміння своєї належності до нього як його представника, спадкоємця і наступника; працьовитість; високу художньо-естетичну культуру тощо; патріотичну самосвідомість та громадянську відповідальність, готовність працювати для процвітання Батьківщини, захищати її; повагу до Конституції, законів Української держави; досконале володіння державної мови [94].

Безперечно, необхідно зазначити, що перераховані вище якості неможливо сформувати в повному об'ємі у дитини дошкільного віку. Однак, закласти фундамент, який в майбутньому дасть можливість «будувати» патріота не лише можливо, а й необхідно, враховуючи переваги, які надає дошкільний вік для успішного виховного процесу.

Програма «Українське дошкілля» орієнтує на розширення кола уявлень про культуру, традиції українського народу. Підрозділ «Народознавство» включає ознайомлення дітей із сімейними та родинними традиціями, українською оселею, рідним краєм, народним одягом, українською народною іграшкою, календарно-обрядовими святами, звичаями, національною кухнею та народними ремеслами. Такий аспект роботи введений для пізнавального розвитку, збагачення знань дітей про історичні пам'ятки, формування стійкого інтересу до народознавчого матеріалу свого регіону, бажання пізнати його ближче. Показниками компетентності дітей старшого дошкільного віку відповідно до вищезазначеної програми є: уявлення про державу, її символи; елементарні уявлення про історію України, її столицю, місто (село), в якому проживає; ознайомлена з культурою свого народу та регіону зокрема; сформований інтерес до історії свого краю; дитина знає імена рідних, поважає родину, родинні обереги, складає родинне дерево [96, с.15]. Основна мета запропонованих державних програм з патріотичного виховання спрямована на утвердження у свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історично минулого України, державної символіки; сприяння

набуттю дітьми та молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення; формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій [74, с. 17].

Отже, для того щоб визначити роль українського народного мистецтва в національну вихованні дошкільників ми більш детально розглянемо в наступному розділі.

1.2 Характеристика видів українського народного мистецтва

Народне мистецтво України – це пласт української культури пов'язаний з відтворенням світосприйняття українського народу, його психології, етичних настанов і естетичних прагнень, що охоплює всі види народної творчості, традиційно притаманні Україні: музику, танці, пісні, фольклор, декоративно-ужиткове мистецтво, що розвиваються, як єдиний комплекс, і органічно входять у життя народу протягом усієї його історії [8, с.79].

Народне мистецтво – сукупність усіх творів мистецтва, створених за всю історію розвитку держави [21]. Відповідно до використовуваного матеріалу і техніки виконання виділяють такі види народного мистецтва: скульптура (вироби з каменю, тіста, глини); кераміка (кахлярство, іграшки, гончарство); дереворізьба (барельєфна, повна, пласка); килимарство, ткацтво, вишивка; виробництво предметів з кості, скла, соломи, рогу, металу, паперу тощо; декоративна пластика (народний станковий живопис, писанкарство, стінний розпис, різьба по дереву, народна гравюра; народне будівництво та ін).

Виділення окремих видів мистецтва, так і їхня взаємодія – надзвичайно важливі фактори на всіх рівнях художнього життя народу.

Проаналізуємо деякі види народних промислів і ремесел у їх співвідношенні із програмою з образотворчого мистецтва для дошкільників.

У зв'язку з підвищенням інтересу до народної творчості сюди включені: вишивка, писанкарство, гончарство (ліплення), витинанка та декоративний розпис.

Вишивка – це вид один з відомих видів народного декоративного мистецтва українців, що оснований на створенні власноруч або машинними з допомогою ниток на полотні різних орнаментів і візерунків, які можуть нести у собі послання, магічний сенс або вигляд оберегу. Зазвичай українки вишивали на рушниках, сорочках, платтях. Вишите вбрання було дуже популярним в давнину, особливо багатим вважалося вишита сорочка золотими нитками, це свідчило про те, що перед тобою стоїть людина з заможною родиною. Вишиті рушники використовувалися для прикрашання хатинок, для зустрічі поважних гостей з хлібом і сіллю, на весіллях, коли подають коровай або обв'язують молодим руки рушником. Також вишивки дуже поширені на наволочках, подушках, ліжниках, обрусах, тощо [31, с. 65; 34, с 98-100].

В давні часи вишивка мала два основних види:

- Сюжетний – в основу якого було покладено цілі історії завдяки знакам, вишитим на полотні. Така ідея пішла ще за часів, коли люди малювали свої розповіді на стінах печер. Отже, наші пращури трохи вдосконалили цей вид передачі інформації з покоління в покоління, також в силу того, що людство стало більш розвиненим.
- Орнаментний – класичний, золотий, різний за регіонами України орнамент вишитий на рушниках, сорочках, наволочках для прикрашення і не тільки. З допомогою деяких орнаментів люди створювали обереги. За легендами, кажуть нібито орнаментів знають де відкривається доступ до тіла. На чоловічих сорочках переважно прикрашали у ворота, а на жіночих рукава, груди і низ спідниці.

Класичною вишивкою з чорних і червоних ниток прикрашали одяг для селян і простих людей, знать і царі, а також священники носили одяг вишитий з золотих і срібних ниток, що було показовим для людей, вищих за титулом [34; 38; 39].

Свій великий вплив поширення вишиванка мала у часи козаччини. Найбільшою перевагою вона користувалася у козаків – характерників, які оберігали рідну землю від злих

ворогів. Вважалося, що вишита сорочка для козака гріє душу на чужині і є оберегом в бою. Тому, на вишиванках і були різні знаки, які за повір'ям давали наснагу і мотивацію у битві, були зв'язком з рідною Батьківщиною і родиною, і оберігають від поганих, злих поглядів [67; 83; 89].

Переломним моментом в історії української вишивки стало ХІХ століття, коли популярності набули замовлення вишиванок у майстринь [34]. Значну роль у популяризації вишивки як елемента повсякденного одягу серед інтелігенції зіграв Іван Франко. Він першим сміливо і цілком вдало поєднував класичну вишиту сорочку із діловим стилем (піджаком). І його приклад зараз наслідують політики [34; 38; 39].

Найстарша вишивка, яка нині збереглася на території України, датована ХVІІІ ст. – це вишиваний рушник, який знаходиться в Чернігівському обласному музеї.

Основна функція вишивки – це оздоблення одягу і тканин для обладнання житла. Наші предки вишивкою оздоблювали жіночі головні убори – перемітки, очіпки, хустки, стрічки, чоловічі шапки; плечовий одяг – жіночі та чоловічі сорочки; верхній одяг – кожухи, безрукавки, свити, спідниці. Серед інтер'єрних тканин найбільш уваги приділялося вишиванню рушників, скатертин, наволочок та ін. Матеріалом (основою для вишивки) здавна служила домоткана тканина (ляна, конопляна, вовняна). Згодом її замінили виготовлення фабричним матеріалом (перкаль, коленкор, батист, китайка, кумач, бамбак, сураж, муслін, плис, плюш, шовк) та шкіра. На них вишивали вручну пряденими лляними, конопляними, вовняними нитками. Пізніше стали застосовувати фабричну пряжу – заполоч, кумач, волічку, гарус, зсукані вовняні металеві золоті та срібні нитки, корали, перли, коштовне каміння, бісер, металічні пластинки «лелітки», гудзики, сап'янові шнурки тощо.

В українській народній вишивці поширені різноманітні техніки виконання. Відповідно до основних способів нанесення вишивальними нитками способів розрізняють двосторонню і односторонню вишивки. До двосторонніх належить техніки «перебору», «поза голкою» і «стебловий шов», «соснівка», «шпатівка», «двостороння гладь», варіанти технік виколювання, «вирізування», «мережання», «рубцюванням» тощо. До односторонніх належать техніки, при яких вишивальні стібки накладаються з виворітного або лицевого боку тканини. Це «низинка», «занизування», «поверхниця», «набирування», «кафасер», «шпатівка», «верхоплут», «бігунець», «плетінка», «кістка», «ретязь», «хрестик», «ланцюжок-тамбур», «кучерявий», та інші стібки [89]. Дивовижна винахідливість в умінні українських майстринь поєднувати різні засоби для досягнення художньої виразності виробів.

На Поділлі, Буковині та Покутті характерні геометричні мотиви (ромби, трикутники, розетки) з найрізноманітнішою за формою контурами та внутрішньою розробкою. Вони щільно укладалися в горизонтальні або скісні смуги і заповнювали рухові сорочки. Поширенню в цих регіонах і вишивка білим по білому, суцільним червоним, вишневим або чорним кольором. Найбільш вживані техніки: 2 «кучерявий стіб», «настилування», «шпаківка», «качалочка», «хрестик».

Наприклад на Полтавщині, найвідоміший вид вишивки – білим по білому. Ніде більше така техніка не використовувалась. Так, звісно, раніше було згадано, що білий колір є траурним для українців, але досі є цікавим питанням щодо такої техніки вишивки у Полтавському регіоні. Біла сорочка з вишивкою білими нитками вважалася святковою і вдягалася найчастіше на якісь свята наприклад на весілля, тощо. Маніжки сорочок прикрашають візерунком, виконаним гладдю (Додаток Е, Є, І), а сам візерунок обводиться чорними або кольоровими смугами [20]. Ще однією технікою, яка користується достатньою популярністю на Полтавщині, є вирізування (Додаток Г): косе, клинчасте, орлове, вирізування. По одній дірочці, на чотири дірочки тощо. Саме за допомогою вирізування у тканині утворювались отвори різного розміру, що робили сорочку ще цікавішою та унікальнішою. Особливістю Полтавських вишиванок є поєднання рослинного та геометричного орнаментів. Найбільше візерунку підлягали рукава вишиванки, які

утворювали собою складні тематичні композиції та густо збиралися на передпліччях (Додаток Е). Недарма кажуть, що на полтавську вишиванку варто дивитися пильно та подовгу, адже лише так можна побачити усю ту віртуозну палітру мотивів і образів, усю ювелірність що її заклав у візерунок автор [89, с.45].

На Львівщині властиві рослинні мотиви (плавно окреслені квіти, листки, галузки), укладені в стрічки (на сорочках, кабатах, запасах) та вільно розкладені на площині або вибудовані в шахматному порядку (на хустках, бавницях). Поширеними техніками є «гладь», «стебнівка», «гапт», «бавничковий», «городоцький» стібки.

На Гуцульщині вишивки відрізняються різноманітністю вирішення – геометричних, іноді орнаментальних мотивів та багатством колориту. Кольорова гама базується на поєднанні яскравих контрастних барв – чорної, червоної, вишневої, оранжевої, синьої, голубої, фіолетової і ін. Найбільш вживаними техніками вишивки є «низинка», «кучерявий стіб», «хрестик», «стебнівка», «кіска», «поверхниця», «штапівка», «настилування», «обмітка».

На території Лемківщини поширені вишивки з переважанням тваринних мотивів. Кольорова гама стримана, поєднання червоної барви з незначною кількістю темно-синьої або чорної.

Традиційними для Бойківщини є стрічкові композиції, утворені провідним мотивом: ромб та підпорядкованими йому квадратами, ламаними лініями, трикутниками, зубцями, розетками тощо. Найбільш уживаними вважаються техніки «стобнівка», «поверхниця», «гладь», «хрестик», «вирізування», «вिकольовання», «низинка».

Використані в процесі історичного та культурного розвитку мотиви орнаменту, композиції та колорит, характерні для кожного регіону України наслідуються в наш час.

Одне з важливих місць у структурі видів народних промислів і ремесел належить гончарству – виготовлення з опаленої гончарної глини різноманітних виробів, зокрема посуду, кахлів, іграшок. Це досить стародавнє ремесло, яке виникло в епоху неоліту, а згодом стало різновидом народного мистецтва.

Глина є пластичною під час формування і досить твердою після випалу (близько 900 С). Має широкий спектр природних барв – від білої, кремової, вохристої до червоної, коричневої і темно-сірої. Чарівного ефекту гончарним виробам надають керамічні фарби, виготовлені з кольорової глини (ангоби), а також прозорі та декоративні поливи (глазурі) [58, с. 132].

Первісні гончарі формували вироби вручну, обліплюючи кошичок, камінь, дерев'яну форму скибками глини завтовшки в палець або обкручуючи за спіраллю стрічку глини, поступово зліплюючи і вивершуючи конусоподібну посудину з гострим дном. Посуд виходив товстостінний, з порушенням округлості та силуету форми. Винахід гончарного круга, спочатку ручного й повільно обертового, а у середньовіччі швидкісного, з ножним приводом, став поворотом у розвитку гончарного ремесла. Техніка точіння на крузі давала змогу не лише збільшити випуск продукції, а й поліпшити її художній рівень.

У гончарстві народні майстри користувалися кількома техніками декорування ритуння, глянсування, ріжкування, фляндрування, штаптик і ліплення (Додаток К, М, Х).

На сьогодні у гончарстві розрізняють чотири види виробів: посуд різноманітного призначення, сакральні предмети (хрестики, ікони, свічники), іграшки, предмети для обладнання житла (кахлі, вази, підвазонники тощо) (Додаток М).

У Х ст. зростає виробництво гончарного посуду. Гончарі виготовляли корчаги для зберігання зерна, миски, горщики, кухлі та глечики. У XIV ст. переважно виробляли дешевий і зручний сирій посуд для приготування страв, оздоблювали його зірочками, зубчиками, листочками [28, 159].

У XVII-XVIII ст. вироби розписували багатоколірно. Чільне місце посіли рослинні, квіткові орнаменти, фігурні зображення, передусім на мисках та кахлях. У цей час виникають численні полтавські осередки: Глинські, Зіньківські, Миргород, Ромни та найвизначнішим з них була Опішня.

Подніпровські гончарні осередки: Дибинці, Канів, Ревівка, Супки, Цвітна і ін. На Поділлі гончарний посуд виробляли у Барі, Бубнівці, Гайсині, Лютичеві, Смотричі.

Провідними осередками гончарства у Західній Україні Були Потелич, Яворів, Коломия, Пустинь, Ужгород і ін. У ХІХ ст. вироби кожного району гончарного промислу набували певних особливостей, які залежали від природних якостей матеріалів, технічного рівня виробництва, місцевих традицій тощо [6, 57].

На Гуцульщині Косівська кераміка здобула славу завдяки самобутній творчості Олекси Бахметюка. Його орнаментика – багатопелюсткові квіти, трикутне листя, грона винограду, пташки на гілках, коні, кози, олені. З тістинським осередком гончарства пов'язана праця відомих родин: Вигошуків, Зондюків, Михайловичів, Темчуків, які здебільшого виготовляли мальовані миски, тарелі, дзбани, іграшки [63; 64, с. 9-11]. Посуд різноманітного призначення і форми виготовляли у давніх гончарних центрах Львівщини, Гавареччині, Глинські, Лагосові, Сасові, Яворові і ін.

У 70-80-х роках українське гончарство поволі занепадає, все менше залишається досвідчених гончарів [59, 81]. Натомість стали напівмеханізовані керамічні цехи і заводи для вироблення масової продукції, що імітує народні гончарні вироби. До традицій народного гончарства звертаються художники-керамісти Києва, Львова, Одеси.

Більш детально розглянемо Полтавщину, де славиться своїми народними майстрами та гончарними виробами Опішнянська кераміка.

Опішнянські гончарі стали відомі своєю технікою виконання та характерними візерунками, котрі зробили їхні вироби неповторними. Технологія виготовлення кераміки відбувається в ручному ліпленні з глини, оформленні на гончарному колі та подальшому обпалюванні в печі. Особливість опішнянської кераміки – це використання синьо-білої глазури та природного орнаменту. У традиційних виробах можна побачити зображення птахів, тварин, квітів та інших природних елементів. Серед покладів багатьох керамічних глиняних місцеві майстри використовують глину сірого кольору, яка після випалювання стає світло-жовтою. Після ліплення глина близько тижня висихає в природних умовах. Потім відбувається процес випалювання, обробки глазурями чи розмальовування – і знову випалювання (Додаток М). Виріб виготовляють не менше 30 – 40 днів. Опішнянський розпис – це здебільшого контурний рослинний орнамент: квіти, грона, колоски, гілки у вигляді букетів і віночків (Додаток).

Традиційна Опішнянська кераміка часто була нефарбована або в натуральних тонах глини. Характерною рисою цієї кераміки є використання візерунків у техніці білої глини з відтінками блакитного та зелених кольорів. Також вироби мають керамічну глазур, що додає їм блиску.

Опішнянський посуд вирізняється тонкостінністю, дво-триколовим розписом у вигляді кривулин, рисочок, крапочок, а також рослинних орнаментів – квітами, листям, ягодами, віночками. Відома місцева техніка розпису – фляндрівка. Колірна гама таких орнаментів – сполучення білого, червоного, зеленого, коричневого кольорів із невеликою кількістю. Можна виділити декілька видів опішнянської кераміки. Це, перш за все, побутова кераміка – кухонний посуд, горщики, глечики, вази. Посуд має високі технічні якості (Додаток М). Для оздоблення інтер'єру використовується декоративна кераміка. На гончарні вироби майстри наносять візерунки для прикрас. Садова кераміка – керамічні вироби для декорування саду.

Часто це керамічні квітники, садові гноми, фігури тварин. Різноманітністю позначені дитячі глиняні іграшки (рибки, баранчики, кізочки, півники, коники, леви тощо) (Додаток К) [63, с. 153; 64, с. 9; 70, с. 5; 78, с. 24].

По-особливому розписують іграшки: це «гілка» на спині тварини, «кривулька з накапуванням» по обох боках, а також «сонце» на грудях тварин. Такий розпис – візитівка місцевої іграшки (Додаток К).

Відомі гончарі – Михайло Китриш, Василь Омеляненко, династія Пошивайлів, майстриня іграшки Ганна Діденко. В Опішні діють приватні гончарні художні майстерні

відомих українських митців, заслужених діячів народної творчості України – Михайла Китриша, Василя Омеляненка, Миколи Пошивайла. А починалася опішнянська кераміка з імен майстрів Федора Чирвенка, Івана Гончаря, Івана Гладиревського, Юхима Резника.

Незважаючи на можливість певної свободи в творчості, народний митець повинен враховувати певні канони, традиції, щоб бути впізнаним на ниві мистецтва. З одного боку, момент свободи сприяє виникненню чогось свого, власного індивідуального почерку, який може пізнаватися його шанувальниками, з іншого – втрата прив'язаності до індивідуальних рис конкретної місцевості, розірвання традиційної тяглості осередку. Поєднання канону та свободи в народному мистецтві може сприяти появі нових шедеврів, зберігаючи при цьому традиційність і продовження життя мистецтва. Зберігаючи ретельну технологію, майстри поєднують виготовлення класичних форм із експериментами зі стилем і дизайном. Вироби з опішнянської кераміки перетворилися на елементи національного одягу, рекламних сувенірів, ресторанного декору та інших сфер життя.

З ремеслом і туризмом пов'язаний сучасний розвиток Опішнянської кераміки. У селі функціонує багато майстерень і магазинів де можна придбати вироби з кераміки, а також взяти уроки гончарства та створити свій власний виріб. Доктор історичних наук Олесь Пошивайло зазначає: «Мудрість віків, сконцентрована в глиняних творіннях людських рук, має стати одним із джерел утвердження національної самосвідомості Українців і згуртування їх на розбудову власної державности. Не лінуймося пізнавати її! Збагачуймося дарами наших предків, що під покровом часу збереглися донині» [77]. Опішнянська кераміка є елементом культурної спадщини України та залишається найкращою українською керамічною традицією і продовжує розвиватися в сучасному світі.

Наступним важливим напрямом народних промислів і ремесел – писанкарство. Воно набуло символічного релігійно-обрядового значення. У багатьох народів збереглися перекази, в яких яйце виступає джерелом життя, світла і тепла, навіть зародком усього Всесвіту [91, с. 191; 92, с. 330]. Існують також численні варіанти легенд, які пояснюють побутування писанок під час Великодніх свят, пов'язують виникнення традицій писанкарства з євангельськими подіями.

Своєрідні місцеві відміни писанок існували і на початку ХХ ст. Розрізняють Подніпров'я, Слобожанщини, Полісся, Поділля, Бойківщини, Лемківщини тощо. На Слобожанщині й Покутті поширенні крашанки, на Бойківщині й Лемківщині – так звані шпилькові й крашанки. Найбільш філігранність орнаментальних мотивів притаманна гуцульським писанкам, виконаним писачком з конусоподібною трубочкою [92, с. 161].

Залучалися до оздоблення писанок навесні перед Великоднем, у цьому дійстві брали участь дівчата, жінки, монастирські ченці та іконописці, міські панночки, пекарі та інші. Тому й техніка декорування різнилася. На селі яйця фарбували в один колір, інколи продряпували візерунки, орнаментували воском і фарбували в кілька кольорів, тоді як у місті вдавалися до різних штучних способів – наклеювали шматки кольорового паперу, фольги, тканини, нитки. Писанки переважно виготовляли для себе, лише зрідка щоб продати на ярмарку.

Писанки служили об'єктом забави для дітей та молоді. З випорожнених писанок, додаючи до них кольорового паперу хвіст, крила та голівку з тіста, виготовляли так звані голуби. Їх, а також писанки нанизували на мотузочку, підвішували поблизу ікон, прикрашаючи житло.

У 60-х роках у зв'язку з посиленням інтересу до народного мистецтва й національної культури відновилося й писанкарство. У Косові, Коломиї та Вишніці навесні, перед Великодніми святами народні майстри продавали писанки на ярмарках [92, с. 9]. Так стихійно виник писанкарський промисел, проте він не сягав далі Прикарпаття. У 70-80 роках писанки як твори народного мистецтва експонувалися на виставках, з'явилися приватні колекції писанок.

Сьогодні писанкарство розвивається завдяки майстрам старшого покоління у багатьох давніх осередках цього мистецтва. Писанки продаються на ярмарках, у художніх

салонах, оригінальний орнамент писанок не тільки чарує своєю вишуканістю, мініатюрністю, гармонією колориту, він несе прадавні символи світорозуміння і природи, єднає з традицією минулого.

Одним із видів образотворчої діяльності дошкільників є – *витинанка*.

Функціональні, стилістичні та декоративні особливості народної витинанки вивчали В. Гагенмейстер, М. Станкевич, М. Селівачов. Публікації З. Косицької, І. Міщенко, О. Швець, В. Мельника, Н. Гуляєвої дають лише окремі відомості про народне витинанкарство та його майстрів. У працях мистецтвознавців О. Тихонюк, Л. РожкоПавленко, Г. Гірник, А. Шевчук, Г. Міщенко, Д. Шинкаренко, досліджена творчість професійних майстрів витинанки.

Українські народні паперові витинанки як прикраса сільських хат з'являється у середині ХІХ ст. незалежно від писарських і дворянських витинанок. Орнамент традиційних витинанок здебільшого геометричний і рослинний, трапляються також антропо-та зооморфні фігурки, зображення предметів побуту, архітектури тощо. Папір при витинанні складали у двоє, четверо, у восьмеро, що дозволяло створити сталі структури, композиції.

Витинанки кінця ХІХ – початку ХХ ст. вирізняються високою художньою майстерністю. У кожному регіоні та в багатьох осередках вони набули своєрідних локальних рис щодо трактування матеріалу, форми, силуету, технічної вправності, відчуття ритму, пропорцій, симетрії, багатства орнаментики [29, с. 341].

Найбільш поширеними витинанками були на Поділлі, Подніпров'ї та Прикарпатті. На Подніпров'ї вони часто доповнювали хатні розписи. Для Поділля властиві два типи розташування витинанок на стінах – шпалерний і килимовий. На Прикарпатті їх наліплювали поздовжніми стрічками по під стелею, по сволоку, навколо вікон. Витинанками побутовалися у поєднанні зі шкіряними прикрасами, настінними розписами, вишиванками, збагачуючи свої форми й орнаментальні мотиви.

Сучасні витинанки переставали бути лише селянськими виробами та хатніми прикрасами. У 20-30-ті роки ХХ ст. їх використовували для оздоблення клубів, читальних залів, стіннівок і плакатів. Із початку 60-х років витинанки експонуються на виставках, їх застосовують для оформлення поліграфічної продукції [54, 62]. На початку 80-х років над витинанками працювали майстри, а саме: Дмитро Малярник, Софія Приймак, Любов Процик, Людмила Лузгіна, Галина Хміль [96, с. 232].

Паперові витинанки придатні й в умовах сучасного міста, особливо їх застосовують у закладах дошкільної освіти, як новорічні прикраси вітрин, вікон, фото-зон, різних локацій, оформлення музичного залу, сцени, куточку національного виховання з циклу календарно-обрядові звичаї, традиції «Вертеп», «Різдво» та інше. До техніки витинання і мотивів народних візерунків все частіше звертаються сучасні художники. Виготовлення витинанки вивчають вже у дошкільних закладах освіти. Діти залюбки витинають сніжинки, роблять сюжетні витинанки на занятті образотворчого мистецтва (Додаток П).

У освітньому процесі ЗДО з дошкільниками використовується життєрадісний барвистий український декоративний розпис, як самостійний вид декоративного мистецтва. Основою декоративного розпису було настільне малювання, яким народні умільці оздоблювали стіни сільських хат: навколо дверей, вікон, по під дахом. У середині приміщення розписували печі, стелі, частини стін.

Розпис – це тільки краса, а й своєрідна символічна мова народного мистецтва. Найбільшого поширення декоративні розписи набули на Дніпропетровщині у селі Петриківка, де розмальовували скрині, посуд. Петриківський декоративний розпис нині відомий далеко за межами нашої країни [9, с. 132].

Декоративні розписи, як і інші види декоративного мистецтва, близькі й зрозумілі дітям. Вони правдиво й просто передають красу навколишнього життя. Діти легко впізнають в творах народних майстрів знайомі квіти, ягоди, силуети птахів (Додаток М).

Велике значення українського народного розпису належить в естетичному і художньому вихованні дітей у сучасному закладі дошкільної освіти. Чимало педагогів, учених, методистів, художників і мистецтвознавців вивчали й аналізували український, народний розпис. Вони рекомендують два варіанта підготовчого малюнка і цілого ряду підготовчих вправ [57, с 102-105].

Сучасними програмами навчання та виховання в ЗДО передбачено використання творів декоративного мистецтва не лише з метою виховання у дошкільників естетичних почуттів, патріотизму, а й розвитку їх творчих здібностей при навчанні видів декоративної зображувальної діяльності [96].

Джерелом матеріалу для декоративного мистецтва є українське народне мистецтво. У закладі дошкільної освіти знайомляться з кращими зразками петриківського розпису і творами відомих майстрів України [8].

Візерунки, які бачила дитина раніше, не утримуються в її пам'яті повністю, але збагачують її уяву. Дитина поєднує елементи візерунків по-своєму, продумує нові, а це сприяє розвитку творчої ініціативи, активності. Самостійність виконання декоративних робіт дітьми дає можливість виховувати у них охайність, самостійність, вміння цінувати творчі здобутки своїх товаришів.

Програмою занять з декоративних видів діяльності у ЗДО передбачені такі завдання:

- розвинути естетичне сприйняття при безпосередньому ознайомленні з творами декоративного мистецтва – розписом;
- учити дітей розуміти значення і красу декоративного малювання;
- учити композиції візерунків на папері різної форми, на об'ємних та площинних предметах;
- учити гармонійно поєднувати кольори та їх відтінки у декоративному малюванні;
- оволодіти технічними прийомами декоративного малювання;
- учити виконувати колективні роботи, складати панно з окремих декоративних візерунків за мотивами петриківського розпису [96, с. 230 – 231].

Вся робота по ознайомленню дітей з петриківським розписом повинна будуватись у двох напрямках, а саме: перший напрямок – це ознайомлення дітей з петриківським розписом; другий напрямок – це самостійне створення дітьми декоративних малюнків. Українське народне декоративне мистецтво характеризується яскравістю і багатством кольорів, гармонійністю або контрастністю кольорових поєднань, чіткістю і продуманістю форми, простота композиції. Складова частина орнаменту багатьох видів українського декоративного мистецтва – рослинні мотиви [96, с. 230].

Ознайомлюючи дітей з творами декоративного петриківського розпису, вихователь розповідає, що таким розписом люди прикрашали своє житло. На стінах, печах малювали різноманітні квіти, листя, бутони. Тепер такі красиві візерунки малюють на папері, коробочках, тарілочках. Люблять петриківські художники дарувати людям радість. Малюють візерункові листочки, барвисті квіти, схожі на ромашку, жоржину, калину та ягоди. Такі квіти і листочки художники спостерігають у природі, але малюють їх по-своєму, такими кольорами, яких у рослин не буває, на малюнку вони дуже гарні.

Плануючи знайомство дітей з петриківським розписом, а потім із зразками, відібрати ті, які можуть розвивати у дітей уявлення про навколишній світ, про фантастичні рослини та птахи. Якщо в повсякденні можна знайомити дітей з творами різної складності, то напередодні заняття слід ще раз розглянути саме ті, що будуть натурою на занятті, тобто за якими діти створюватимуть декоративні візерунки. Треба виділити елементи, кольори, композицію уточнюючи знання про ознаки розпису і способи їх відтворення в малюнку.

Ознайомлюючись з петриківським розписом, можна показувати дітям і більш складні малюнки, ніж ті, які дають для виконання, з метою збагачення уяви. Зміст спостережень повинен бути доступний дітям. Треба навчити дітей помічати красиві речі в дитячому садку, вдома. В різних вікових групах дітям дається різний обсяг знань про петриківський розпис (Додаток Й, М, О).

Обсяг знань про декоративне мистецтво, що подається дітям, поступово збільшується. Зміст спостережень повинен бути доступний дітям. Потрібно навчити дітей помічати красиві речі у дитячому садку, вдома і де інде. В різних вікових групах дітям дається різний обсяг знань. Дітей дошкільного віку вчать прийомам декоративного малювання. За мотивами петриківського розпису, діти навчаються техніці малювання: широкі, прямі лінії, мазки у різному положенні, крапки, круги, кільця. Малюють нескладні елементи петриківського розпису: гроно винограду, калини, ягоди, малини (Додаток X, Ц).

У старшій групі діти вдосконалюються в малюванні елементів узору, з якими познайомились у середній групі, а також засвоюють спосіб малювання нових елементів – дуги, хвилястої лінії, навчаються засвоювати такі елементи узору, як деталі рослин – листя, пелюстки квітів, ягоди, гроно калини, винограду та птахів. Діти опановують різні способи розміщення зображень, зв'язаних одним змістом у малюнку – по всьому аркушу, на вузькій та широкій смужці, яка позначає землю. Уточнюються і використовується в малюнках уявлення про відмінність предметів щодо величини.

Заняття з декоративного малювання за мотивами петриківського розпису починаються із заповнення зразком квадрату. Елементи узору повторюються: мазки прикладанням пензля плазом, крапки, смужки, круги. Засвоєння навичок нанесення мазків у різних напрямках дає змогу зробити пелюстки квітів, листя. Це вміння можна застосовувати й для зображення листя і квітів [96, с. 231].

Потім дітей вчать малювати асиметричні візерунки на круглій формі за мотивами петриківського розпису, передавати характерні особливості квіти «цибульки», закріплюють у дітей знання про петриківський розпис, кольорову гаму. Дитина вчиться малювати перехідними мазками та пальчиком.

Практичні вміння та навички з декоративного малювання щодо петриківського розпису закріплюють як на заняттях так і самотійно. Для цього створюють належні умови: оформлюють куточок зразків художніх виробів, готують потрібне обладнання для роботи. Дівчата й хлопчики об'єднують у творчі групи за власним вибором та пропонують самотійно розписувати різні форми, наслідуючи народні зразки.

Як показала робота у дошкільному закладі дітей цікавлять розписи народних майстрів, вони залюбки слухають історію виникнення, про народних майстрів, вміють описати розпис, які квіти намальовані. Отримані знання використовують під час декоративного малювання. Цьому сприяє послідовна і систематична робота, а також використання різноманітних методів та прийомів навчання: розгляд творів мистецтва, бесіди, показ і пояснення про процесу виконання малюнка, використання ігрових прийомів, аналіз дитячих робіт.

Отже, структура народних промислів і ремесел різноманітна, що створює значні можливості для їх використання у практиці образотворчої діяльності.

Розглянемо ще один із видів українського народного мистецтва – це народна іграшка.

Українська іграшка багата й розмаїта, про це свідчить діапазон змістовно-образних градацій: від «примітивних» пташок-свищиків, архаїчних вузлових ляльок, семантично реліктових тварин, птахів, фантастичних звірів, виготовлених із глини, дерева, соломки, сиру й тіста, функціонально реліктових хихичок, деркачів, калатал тощо – до авторської іграшки-скульптури, позначеної рисами атактично-родового міфологізму. Розмаїття української традиційної іграшки насамперед пов'язане з її багатою сюжетною й тематичною номенклатурою, а також із широкою формально-образною варіативністю та численністю орнаментальних і колористичних градацій (Додаток К) [6, с. 167-184].

Іграшки різної української місцевості (як і посуд, пищика, вироби з дерева, витинанки, писанки, настінний розпис) позначені рисами певної своєрідності, яка залежить від ландшафтно-кліматичних, географічних умов (гори, рівнина, степ, полісся, край луків та озер тощо), роду занять більшості населення, історичних чинників та обрядових традицій. Так, іграшки, які вироблялися в Поліссі і степовій Південній Україні, зазвичай

відрізняються одна від одної як щодо тематичних і сюжетних уподобань, так і щодо переважного вибору матеріалів та його пластичних можливостей. Існують також місцеві декоративні й колористичні уподобання, схильності до певних орнаментальних форм і мотивів [63, с. 110].

Дослідники наголошують, що для кожної історичної епохи характерні свої іграшки, оскільки розвиток матеріальної основи суспільства, його духовної культури позначився не лише в змісті дитячих ігор, а й не тематиці та формах іграшок. Українська іграшка вирізняється тематичною неоднорідністю та глибоким змістовним наповненням. Вона представлена розмаїттям матеріалів технічних і художніх способів оздоблення, багатством, композиційних орнаментальних та колористичних вирішень. Етнічна іграшка містить декілька видів народного мистецтва, а отже, становить полівидове явище. Водночас деякі види мистецтв щодо іграшки мають допоміжне, другорядне значення. Це, наприклад, вишивка, розпис ткацтво. Вишивка і ткацтво стосується саме народних ляльок, розпис покриває іграшки з дерева та глини [63].

Як відомо, іграшки виготовляли з дерева різних порід, що використовувалися в практичній діяльності регіону, однак перевагу надавали більш м'яким матеріалам: сосні, липі, осиці, тополі, ліщині. З твердих застосовували: бук, явір, клен, дуб, горіх, іноді – грушу. Окрім дерева, для виготовлення іграшок застосовували також кору, переважно сосни або дуба. Іграшки виробляли відомими в деревообробці техніками-вирізуванням, витесуванням, столярними і бондарними прийомами.

У виготовленні дерев'яних іграшок застосовували виточування, яке здійснювали на ручних, механічних верстатах. Завдяки поєднанню різних прийомів виточення дозволяло створити численні варіанти пластичних та декоративних рішень поверхонь іграшок й водночас збільшувати обсяг виготовлення, що вплинуло на впровадження його в серійне виробництво, пов'язане з народними промислами [63, с. 30].

Якщо ляльки привертали увагу дівчат, то фігурки коників були улюбленими іграшками хлопчиків. Образ коня належить до одного з найпоширеніших у народній творчості, зокрема в іграшці слов'янських народів. На думку вчених, він пов'язаний із давніми язичницькими віруваннями. У пантеоні слов'янських богів, які передавали образи сили природи, кінь символізував одного з наймогутніших богів – Хорса, Бога Сонця [63, с. 26]. Однак, у той час, коли фігурка коника зберегла ознаки середньовічних прототипів, сама іграшка зазнала суттєвих змін. В Україні виготовляли фігурки коників, розміри яких дозволяли дитині гойдатися, сидячи верхи. Вони складені в міцну конструкцію з окремих вирізаних циліндроподібних об'ємів, що передають, голову, тулуб, ноги.

Як зазначають науковці, розквіт іграшкового промислу припадає на середину ХІХ ст., серед тогочасних іграшок Наддніпрянщини – дерев'яні кухлики для зачерпування рідини, дерев'яні ляльки, маленькі моделі побутових речей (оздоблені різьбленням дзиги, вітрячки, іграшкові товчачики, точівки, рублі та ін.) [63, с. 57].

На Поділлі відомі керамічні іграшки були ляльки, коники і вершники. Ляльок завжди ліпили у святковому одязі, з намистом на шії, модною зачіскою на голові, очі і рот позначали крапками і рисками. Подільські ляльки тримали в руках або під пахвою пташку. Традиційні іграшки-вершники зображали на конях селян, козаків, військових тощо, свищики цього регіону мали вигляд тварин і птахів.

Відомо, що на Волині образи іграшок також були традиційними (ляльки з птахами, свійські тварини, вершники), однак порівняно з подільськими, вишнівецькі забавки були більш витонченими та барвистими.

Наприкінці ХІХ ст. на Львівщині, виникли рідкісні в українському народному мистецтві сюжетні іграшки, такі, як «танок» та «колисочка». Перший зображує жінку і чоловіка в танці, а свищик «колисочка» має вигляд «колиски на кружальцях», у якій лежить дитина. Окремою групою забавок науковці вважають – керамічні тарахкальця («хихички»), відомі ще за часів трипільської культури, порожнисті кульки завбільшки з гусяче яйце, прикрашені різноманітним оздобленням [64, с. 10].

Анімалістичну тему в українській іграшці доповнюють і фігурки птахів. Часто зображували голубів, ластівок. Їхні форми утворені плавними переходами, що передають овальний тулуб видовжену шийку, невелику піднесену до гори опущену до низу голівку з гострим дзьобом. М'якому плавному силуету фігурок відповідає гладко вкрита воском поверхня. Рідше вона розмальована тонкими, горизонтально-розташованими вздовж тулуба, смужками червоного й синього кольорів, які імітують пір'я, у пташок спинка вкрита плямами, шийка обведена двома пасками, а живіт і хвостик суцільно розмальовані темно-коричневою фарбою, що також у стилізованій формі передає особливості й забарвлення пір'я і водночас декоративно її збагачує.

Аналогічні за конструктивним рішенням іграшки притаманні й іншим осередкам Прикарпаття. Відміни між ними виявляються в пластичному трактуванні й оздобленні поверхні фігурок, зумовлені місцевими смаками та уподобаннями [64, с. 11]. Прикарпатська іграшка, як і посуд та інші вироби з глини, насамперед відрізняються від усіх інших колоритом і характером розпису (традиційними мотивами, елементами поєднання кольорів в орнаменті). На Гуцульщині виготовляли не тільки дерев'яні, а й гончарні, парафінові, кістяні.

В Україні відома також так звана «істівна іграшка», яка з'явилася в ХІХ та напочатку ХХ ст. в Карпатах, там баранчиків, казкових оленів, фантастичних півників із сиру виготовляли чоловіки-вівчарі на полонинах. Виготовлення сирної іграшки в таких селах, як Брустури, Річка, Снідавка, Шешори, набуло значення промислу, принаймні в 1950–1980 рр.

Фігурне печиво з тіста, перш ніж дійти до розгляду дитячих іграшок, мало обрядове значення. Як правило, таке печиво випікалося весною перед прильотом птахів і здебільшого мало вигляд узагальнено-умовного птаха та назву «жайворонок», або «голубок», випікали таке печиво-іграшку на свята «Теплого Олексія» та «Сороки» [63, с. 49].

Іграшка з Косова (так само, як і їхній посуд) несе в собі образні прикмети карпатського холодно-прозорого ранку. Узори косівських виробів асоціативно зближені з бадьоро-завзятим звучанням місцевих коломинок та тужливого-ритмічним дріботінням гуцульського танцю, між тим орнамент опішнянського посуду та іграшок містить асоціативний образ ритмічно стриманої та мелодійно розлогої місцевої пісні, що плине в степову далечінь. Подібні образні ремінісценції можна віднайти у пластиці, декорі та орнаменті іграшок Харківщини і Львівщини, Поділля й Київщини, Волині й Півдня України.

Селище Опішня Полтавської області відоме також своїми керамічними іграшками, які передавали реальну природу, народний побут, героїв казок, пісень, творів (коник, квочка з курчатами, пташниця, вершники, міські та сільські жінки в типовому одязі, звірі-музики тощо). Зародилася Опішнянська іграшка в ХVІІІ ст. Гончарі, крім ужиткового посуду, виробляли й «монетки», тобто маленькі іграшкові посудинки: глечики, макітерки, мисочки, горнятка, маснички тощо. Вони повторювали традиційні форми ужиткового посуду, а розписували їх відповідно до місцевості, де виготовляли (опішнянські, косівські, васильківські, глухівські, самчиківські, слобожанські та ін).

Так, колорит іграшки Опішні (Полтавщина) здебільшого «теплий», близький до натуральних кольорів обпаленої глини; орнамент – закруглений, позбавлений різких зламів і гострих кутів. Натомість орнамент косівських (Карпати) виробів, має різку й гострі злами. Натуральний колір глини закритий, захований білою, жовтуватою або темно-вишневою («вишнівка») поливою, основні кольори орнаменту брунатний, зелений, жовтий (Додаток К).

Традиційна іграшка, поряд з образною та символічно-сисловою інформацією, містить у собі ще й інформацію атавістичну, пластично-інтуїтивну, обрядову, духовно-ціннісну. Щодо цього вона зазвичай є набагато інформативнішою, ніж будь-яка сучасна технічно-механічна іграшка або комп'ютерна гра.

Нині народну іграшку виготовляють лише окремі поодинокі майстри. Купують її здебільшого не для дитячих ігор, а для своєрідної фольклоризації сучасного міського

інтер'єру, поповнення приватних зібрань і фондів музеїв, окремі поодинокі майстри, або для ЗДО для створення куточку патріотичного виховання [63, с. 119].

Отже, іграшка потрапляє в інше середовище, ніж те у якому вона сформувалася й була повноправним складником, корелюючись з іншими його складовими. Етнічні іграшки від часів, коли вона носила обрядове значення і до сьогодні пройшла тривалий шлях розвитку. Змінювався матеріал, із якого виготовляли іграшку, її зміст, забарвлення, технології виготовлення, функції. У новому середовищі традиційна іграшка, як і вишитий рушник, і родинний килим, ікона повинна бути атрибутом родової, родинної пам'яті про далеке й не дуже далеке минуле, про ту функціональну систему духовної культури, елементом якої була ця іграшка. Остання ж, ще раз наголосимо, і в нових сучасних умовах залишається носієм тих інформативно-генетичних багатств, які становлять основу світопізнання та світорозуміння.

Українські традиційні види декоративно-прикладного мистецтва певний час були забуті, разом зі знищенням всієї української культури. Сьогодні маємо можливість спостерігати період відродження української національності, культури, народних ремесел. Саме зараз великої популярності набула іграшка мотанка – давня українська народна лялька, яка пройшла певні трансформації [63; 64].

Українська народна лялька – Мотанка – символ жіночої мудрості. У своїй суті – це маленький витвір мистецтва, поєднання минулого і сучасного, це зв'язок з предками, посередник між старшим та молодим поколінням. У культурі українського народу виготовлення берегової мотанки стає на рівні з мистецтвом вишитих рушників, ткацтвом, мистецтвом кераміки, гончарством та багатьма іншими прекрасними ремеслами (Додаток Ч).

Мотанка є прадавнім сакральним оберегом, їй майже 5000 років. Вона з'явилася тоді, коли люди почали вирощувати льон. Раніше її робили домотканого полотна, яке фарбували соком буряка, бузини тощо. Такі ляльки можна знайти в кожній країні. Це була не лише іграшка. Вважалося, що вона захищала людину. Її часто використовували при проведенні ритуалів. Виготовляючи таку ляльку у неї влітали все те, від чого людина хотіла позбутися (біди, хвороби) і спалювали на вогнищі або топили у воді [63, с.41.].

Українська мотанка є не просто іграшкою, а й оберегом, символізує непереривний зв'язок між поколіннями та є посередником між живими та мертвими душами, має чарівні властивості. Історично, вона є архетипом, адже із часу її виникнення й до сьогодні зберегла багато значень.

В Україні здавна у кожній родині мотанка виконувала роль оберегу, була символом матері прородительниці та особливого зв'язку між поколіннями. Це одна з найдавніших іграшок і сакральних (священних) істот нашого народу. Прикметно, що традиційно мотанка здебільшого жіночого роду і створювали їх, як правило жінки. Це пов'язано з символікою родючості і продовження роду.

У деяких культурах мотанки можна було створювати лише в певні пори року і робити її могли тільки люди, що пройшли спеціальні ритуали посвячення. До цієї роботи ставилися дуже відповідально. Саме тому цьому ремеслу навчалися з раннього дитинства. Виготовляючи такий оберіг жінки вкладали в неї свою енергію, певні думки і побажання. Мотанку мати передавала доньці, коли та виходила заміж, а дочка передавала своїй дитині. Це ніби ниточка, що поєднувала весь рід.

Ці ляльки не тільки застосовувалися в обрядах, а й ставали помічниками в побуті, тому перелічити всі їх різновиди практично неможливо. Але є мотанки які найбільш часто використовують в побуті українців. Вирушаючи в далеку дорогу люди брали з собою Подорожницю – вона була покликана допомогти в дорозі і гарантувати повернення додому.

Щоб в будинку було багато дітей і не переривався рід робили мотанку Родючість або Сімейну родину. Вона оберігала родину від усіх негараздів.

Найкрасивіша і святкова мотанка – Наречена створювалася у вигляді молодої дівчини у весільному вбранні. Для неї використовували мережива і дорогі тканини. До неї

приплітали косу, яка символізувала довге подружнє життя. Її не показували нікому до весілля і не дозволяли нікому чіпати. Така мотанка передавалася з покоління в покоління та зберігалася у закритій шафі.

Мотанка – Благополучниця виготовлена в формі мішечка з крупою і руки зв'язані вузлом на животі. Її завдання було не стільки залучення багатства, скільки його утримання в будинку. Цим пояснюється форма її рук-вона немов притискає до себе достаток, нікуди не відпускаючи.

Мотанку – Травницю використовували для ароматизації повітря в будинку в тому числі з лікувальною метою. В рідках вона тримає один або більше мішечків з висушеними травами, рослинами, ними ж наповнювали спідницю.

Мотанка – Десятиручка за легендою була створена Богинею Макошью і подарована жінці яка не встигала управлятися по господарству. Подол спідниці прикрашали дев'ятьма нитяними бантами. Їх зав'язували з червоних вовняних або шовкових ниток, ними ж намотували хрест на голову.

Лялька – мотанка – це, свого роду, історія життя людини. Перша мотанка для дитини як оберіг від злих духів. Намотуючи нитку на пеленашку жінка намовляла те, що хотіла побажати майбутній дитині [63, с. 50].

Отже, можна довго перераховувати всі символи, які втілює в себе мотанка, але найголовніше те, що вона єднає нас із нашими предками та оберігає людину на якомусь енергетичному рівні. Окрім того це чудовий приклад українського народного мистецтва, який вирізняє нашу культуру серед інших. Українська мотанка є унікальною тому, що вона зберіглася такою, якою була тисячі років тому.

У сучасній системі освіти й виховання дітей дошкільного віку важливе місце займає музичне мистецтво, яке є невід'ємною складовою людської діяльності та формування духовної культури. Музичне мистецтво, як один із видів мистецтва, є засобом пізнання оточуючого світу й формування особистості [5]. За допомогою музики передаються почуття, емоції, настрої і думки людей, вона є своєрідним засобом спілкування, сприяє самопізнанню та самовираженню особистості, формуванню її світогляду.

Музичне заняття в ЗДО – це основна форма музичного виховання. До основних вивід музичної діяльності належать: співи; слухання та сприймання музики; інструментальне музикування; музично-ритмічні рухи.

Проаналізуємо більш детально деякі види музичної діяльності, а саме: спів та гру на музичних інструментах.

Спів – один із важливих видів діяльності, дозволяє дитині музично розвиватися, у дітей починають формуватися перші вокально - хорові навички, розвиток голосу, слуху, пісенної творчості. Діти оволодівають навичками колективного співу в одному темпі, співати тихо, правильно інтонувати, виражати свої почуття. Співати природнім голосом, розвивати співочі інтонації, дикцію, під час співу розвивати музичну пам'ять, діти вчаться співати з супроводом і без супроводу. Співи є самим масовим і доступним видом діяльності.

Видатний український композитор М. Лисенко писав, що «...музика розвивається разом із розвитком найвищих ідеалів людності, іде в супроводі величних подій історичного життя, у супроводі розвитку релігійних ідеалів [28, с. 24]». Про вагомий вплив музики на процес формування особистості відмічав С. Смірнов – музика стає «... вираженням людської психіки, а також внутрішніх тенденцій розвитку людського суспільства – моральних, ідейних, естетичних та інших» [28, с. 74].

Велике значення музика має у процесі національного виховання дошкільників, що визначено як один із пріоритетних напрямів виховання, органічною складовою освіти. Низка корифеїв української педагогіки (Г. Ващенко, О. Ольжович, С. Русова, М. Стельмах, В. Сухомлинський, К. Ушинський) та сучасні вчені-педагоги (А. Богуш, В. Кононенко, А. Марушкевич, О. Монке, Ю. Руденко) вважають, що дошкільне виховання повинно бути національним, а його змістом і виховним матеріалом має стати українська народна культура і саме – український фольклор. За словами А. Богуш, фольклор – один з основних засобів

морально-етичного виховання, це народна творчість, у якій художнє відображення дійсності відбивається у словесно-музично-хореографічних формах колективної народної творчості, що виражають життя й побут людей [93; 28].

Про особливу роль української народної музики у формуванні інтересу до національних цінностей дітей дошкільного віку висловлювалися відомі мистецтвознавці (М. Колесса, О. Кошиць, М. Лисенко, Г. Нудьга, В. Щепотьєв, З. Яропуд), письменники (І. Нечуй-Левицький, І. Франко), педагоги (С. Русова, В. Сухомлинський). Вони відзначали, що саме народна музика є найглибшою найприроднішою, яка має таку надзвичайну сильну генетичну енергетику, що незаперечно під її впливом можливе становлення того неповторного, індивідуального обличчя та душі. В. Сухомлинський наголошував, що саме мелодія та слово рідної пісні – це могутня виховна сила, яка розкриває перед дитиною народні ідеали та сподівання. О. Ольжович (Олег Кандиба) з метою національного виховання радить використовувати народні іграшки, твори українського фольклору, а саме байки, казки та народні пісні. В. Кононенко вважав, що важливим засобом виховання в людини високих моральних якостей, якій притаманні кращі риси національного характеру є усна народна творчість: пісні, думи, легенди, казки, колядки, щедрівки, гаївки, коломийки, обрядова поезія [10; 22; 26; 27; 36; 40].

І. Газіна у своєму дослідженні зазначала, що саме українська народна музика та пісня, які є прості для усвідомлення, надзвичайно емоційно забарвлені й наповнені змістом, що відображає традиційну українську національну культуру, без сумніву є оптимальними чинниками виховного впливу на дітей дошкільного віку. Музика для них є природною атмосферою, що пробуджує творчу активність, розвиває художньо-естетичні здібності особистості, впливає на глибинні процеси внутрішнього світу дитини, становлення патріотичних почуттів і формування інтересу до українських національних цінностей, що, своєю чергою, є надійним фундаментом подальшого формування громадянина-патріота зі стійкою національною свідомістю та самосвідомістю [52, с. 236]. Національна культура культура виступає основою формування всебічно розвиненої особистості, її реалізації.

Змістовна характеристика колискових пісень характеризується оспівуванням дитини й матері. Найпоширеніша група пісень, у центрі яких – дитина й турбота про неї. Задовольнити її потреби допомагають супроводжуючі дійові особи: Котик, гулі, шпаки, Сонько, Дрімота та сама мати. Співаючи колискову, дитині бажають здоров'я, немовляті саме колискова приносить спокійний сон. Тому, заколисуючи дитину, мати закликає Сон та Дрімоту, ці персоніфіковані образи, принести малечі тихий, міцний, спокійний сон (Додаток І, О 1) [22, с. 243].

Особливістю українських колісанок є те, що образ Кота виступає в них першим оберегом, який перебирає на себе всі незгоди, все лихо, він оберігає сон та здоров'я малюка, заколисує його [22, с. 122]. Центральним атрибутом колискових пісень є колиска з мальованими бильцями, золотими вервечками, срібними дзвіночками, пуховими подушками, шовковими укривалом.

У наступній групі пісень оспівується образ матері, її турбота про дитину, роздуми над долею, страждання, смуток. Оспівує мати і свої сподівання на щасливу материнську долю, якій не судилося сповнитися [26, с. 121].

Своєрідними є колісанки за характером художніх засобів виразності. Створенню пісенних образів сприяють прості художньо-зображувальні засоби мови: епітети, порівняння, метафори, численні повтори, звертання, риторичні запитання, діалоги. Для колісанок характерна своєрідна вокалізація або на голосних звуках (а-аа, е-е-е), або на рівноскладових словосполученнях (баю-баю, бай; люлі, люлі, люлі; лю- ляй же, люляй), низький регістр співу, врівноважена (у помірному темпі) манера виконання, спрямована на збереження психологічного спокою дитини [26, с. 123].

Коліскові пісні композиційно прості. Ось чому їх здавна використовувала народна педагогіка: «Пісня, звернута до дитини, стає художнім втіленням однієї з найважливіших концепцій народного світогляду – неподільності добра й праці, чесності й праці. Прості й

водночас мудрі народні твори не вдаються до прямої дидактики, а через яскраві, колоритні образи, використовуючи найхарактерніший для дитячого фольклору художній прийом – олюднення якостей та дій персонажів пісень, – малюють захоплюючу, цікаву й повчальну картину» [27, с. 257].

З дітьми старшого дошкільного віку заучують складніші за змістом колісанки з цієї самої теми. Спочатку «нарощують» слова, продовжуючи сюжет та замінюючи окремі вирази. Далі вихователь пропонує й нові ускладнені текстові варіанти, за змістом яких дії імітують та виконують самі діти – розмовляють з котиком та дитиною (лялькою) (Додаток І). Знайомі колісанки діти співають у дидактичних іграх «Укладемо ляльку спати», «На добраніч, мої любі», «Колісанки нашій лялі» та інших, на вечорах співу [26, с. 121].

Забавлянки, утішки – це коротенькі пісеньки або віршики, поєднані із своєрідними вправами і покликані зміцнювати дитину фізично, підтримувати радісний, бадьорий настрій. Це своєрідна форма емоційного спілкування дорослих з дитиною, побудована на глибокому знанні психології дитини різного віку. Для найменших, які тільки-но починають сидіти, у народі складено своєрідний тип забавлянок – чукикалок (гуцикалок) з похитуванням, підкиданням дитини на коліні або на одній нозі [37, с. 320].

Для немовлят – утішки, ігри з пальцями. Це різні варіанти «Сороки-ворони», «Сороки-довбухи» та «Варила мамочка кашечку». Для дітей, які опанували рідно мову, пропонуються забавлянки-діалоги (зважаючи на те, що це вік інтенсивного розвитку діалогічного мовлення). У більшості забавлянок закладена практично-діяльна функція, яка передається різноманітними рухами. Ця утішка супроводжує навчання ходінню. Забавлянки ознайомлюють дітей з трудовими процесами («Гу-гу-гу, варю кашу круту», «Куй-кую чобіток», «Печу, печу, хлібчик»), прославляють працю, засуджують нероб. У змісті забавлянок передають морально-етичні повчальні мотиви, спрямовані на формування майбутнього світогляду, духовності дитини [37, с. 443].

Вік, на який припадають забавлянки, є сензитивним для мовленнєвого розвитку малюків. Саме тому народ створював для них бездоганні поетичні мовленнєві зразки. В них дитина зустрічається з різноманітними звуко-наслідуваннями. Тут і скрекіт сороки (скро-ко-ко), скигління зайчика (скугу-гу, скугу, скау-скау), цвірінкання горобця, курликання журавлів (трі-рі-рі); шелестіння листя (шу-шу-шу, ш-ш-ш), звукосполучення на означення руху (гойда-да, гойда-ша, чуки-чуки, тосі-тосі, а-та-та, хиті-хиті) [37, с. 446].

Враховано й особливості запам'ятовування дітей, тому кожна утішка має багато повторів. Повторюються початкові слова («Варила мишичка кашку, варила», «Лад-киладки», «Тосі-тосі»), слова-звернення («Зайчику-зайчику», «Мишко-мишко, де була?»), дієслова («їхали-їхали», «печу-печу», «товчу-товчу»), повторюються числа, звуконаслідувальні слова.

До особливого виду жартівливих забавлянок належать казочки «надокучливі», «безконечні казочки», «кумулятивні казочки»; їх розказують дітям, коли ті надто наполегливо просять розповісти казку. Вони мають зачин, оповідальність як і поставлене наприкінці в справжніх казках. Ефект безконечності створює відповідь на поставлене наприкінці запитання, воно потребує повторення попереднього тексту [36, с. 167].

Забавлянки й утішки супроводжують усе життя дитини, їх використовують у виховній роботі з дітьми усіх вікових груп. Найрозповсюдженішою формою роботи є розігрування забавлянок. У групах раннього віку їх розігрують переважно індивідуально чи з двома-трьома дітьми, в молодшому та середньому дошкільному віці – з підгрупами дітей (до 12 чоловік)

Так, у групах раннього віку розігрування утішок супроводжується наочністю й активною діяльністю дітей. Одну й ту саму утішку розігрують три-чотири рази. Перший раз вихователька читає сама і показує іграшки чи дії ляльці. Потім поступово залучає дітей до виконання окремих дій, повторення окремих слів. Якщо утішка розігрується останній раз, дитина повністю виконує всі дії, повторює слова, вирази або навіть увесь текст.

Отже, забавлянки або ж утішки, як і колискові пісні, у доступній формі ознайомлюють дітей з оточуючим світом, вводять їх у доросле життя, призвичаюють до морально-етичних норм поведінки. Також очевидним є той факт, що під час розігрування дошкільнятами забавлянок здійснюється мовний розвиток дитини, відбувається зародження інтересу й любові до рідної мови та національної культури, тому так важливо не нехтувати даним жанром дитячого фольклору у патріотично-виховній роботі ЗДО.

Корисним вважаємо залучення старших дошкільнят до української народнопісенної творчості через ознайомлення їх з давньослов'янськими календарними обрядами. Завдяки своїм художнім особливостям календарно-обрядові пісні можуть бути використані в музично-естетичному та патріотичному вихованні дітей дошкільного віку. Дошкільнятам можна запропонувати дитячі веснянки та гаївки у тематиці яких домінують вітання весняних птахів, вирощування злакових і городніх культур, дерев. Для них властиві закличні інтонації, гуртовий спів в унісон, які супроводжуються хореографічними та пантомімічними елементами (кругові та змійкові крокові рухи, імітація руками росту дерев та злакових і городніх культур).

У дошкільному віці рекомендовано вчити веснянки та гаївки з музичним супроводом, а також намагатися співати їх без нього, як це виконується в автентичному середовищі. Веснянки та гаївки, як дуже давня народна творчість, що характеризує наше далеке минуле, тобто нашу первісну культуру, мають надзвичайну цінність і є нашою праісторією, свідчать про життя наших предків, тому заслуговують на збереження і впровадження в освітній процес ЗДО за для патріотичного розвитку дітей.

Справжньою скарбницею нашого народу, яку потрібно глибоко пізнавати, є колядки та щедрівки. Праці відомих етнографів, поціновувачів народного музичного мистецтва, як то В. Верховинець, М. Леонтович, Ф. Попадич, Д. Ревуцький, В. Щепотьєв та інші збирали етнографічний матеріал, записували українські народні пісні, календарно-обрядові пісні, звичаї, традиції, обряди, саме на етнографічній діяльності В. Щепотьєва хочемо зупинитись. Дитячі та юнацькі роки В. Щепотьєва пройшли у тітки Тетяни Григорівни Гармаш у с. Великі Будища. Зокрема, вона була відомим мистецтвознавцем, чимало пісень було записано В. Щепотьєвим від неї та і власне до кінця життя Щепотьєв займався збиранням пісень і робив це кваліфіковано [27, с. 257].

Детально зупинимось на описі дитячого фольклору записаного В. Щепотьєвим на Полтавщині, який увійшов у збірку «Народні пісні записані в Полтавській губернії (1915)» [27, с. 258] – це колискові пісні, колядки, щедрівки. Першими творами з якими знайомиться дитина, є колискові пісні. В. Щепотьєв у збірці розміщує декілька колискових пісень, які є по своїй суті прості і водночас їх можна вважати перлинами народної мудрості. Ці колискові несуть любов та ніжність материнської любові до дитини. Цікавими є колискові, в яких оспівується годування дитини раннього віку: кашка з молочком, бублики з медом, калачі, сливки, грушки, вишневі ягоди. Такі слова зустрічаємо у колисковій «Ой, люлі, люлі» (№ 63), записані В. Щепотьєвим (Додаток). У колисковій «Прилетіли голуби» (№ 64), записаній В. Щепотьєвим зустрічаються слова, які передають любов до рідного краю та небажання з ним розлучатися, а саме (Додаток І). Колискова захоплює дитину мелодією, розміреним ритмом, материнським тембром. Найцікавішим для дітей є колисковій пісні в яких присутні різні дійові особи: котик, голуби [27, с. 257]. Так, В. Щепотьєв записав колискову «Ой ти коте сірий» (№ 65), в якій котик або кошения може прибирати, допомагати заколихувати дитину: «Ой ти коте сірий, та вимети сіни, а ти, кошениятко, колиши дитятко». Ці герої можуть бути прикладом для дитини, формувати ставлення до дорослих, праці. У колисковій «Ой котусю, котусю» (№ 60), записаній В. Щепотьєвим, котик може допомагати по господарству (Додаток І). Значна кількість колискових пісень українського народу своїм змістом спрямована безпосередньо до дитини і передає всі найпотаємніші мрії матері про майбутнє дитини. У переважній більшості оспівуються такі цінності життя, як щастя, радість, розум, краса, здоров'я. Такі слова зустрічаємо у колисковій «Ой ти, коте, котку» (№ 65), записані В. Щепотьєвим [27, с. 258].

Окремий цикл величальних пісень, приурочених до зимових свят, складають колядки та щедрівки. Серед календарно-обрядових пісень вони відзначаються жанровою своєрідністю, урочисто піднесеним тоном, емоційно-романтичним забарвленням. Після запровадження у 1700 р. нового календаря на християнське свято Різдва було перенесено частину весняних обрядів, а саме величальні обходи дворів, які раніше відбувалися на початку нового трудового року, прикладом цього наявність у колядках та щедрівках весняних мотивів: приліт птахів, оранка землі і засів, образи розквітаючої природи. Так В. Щепотьєв записав у Полтаві колядку «Ой у полі плужок ходє» (№ 52) [27, с. 258].

Публікуючи дитячий фольклор В. Щепотьєв вважав, що народна поезія і народна музика відіграє важливу роль у вихованні дитини. В текстах можна віднайти цікаву інформацію, зокрема, про те, бути прикладом для дитини, формувати ставлення до дорослих, праці, цінувати кожен зернину хліба «з колосочка жита бочка», «з пшениці білі паляниці». Серед різних колядок В. Щепотьєв приділяє увагу і колядкам релігійного змісту. Так, В. Щепотьєв записав у Великих Будищах Зінківського повіту колядку з релігійним змістом «Ой на річці на Йордані» (№ 56) [27, с. 258].

Колядки виконувались під час Різдва. Молоді люди, переважно хлопці, збирались «дружиною», вибирали ватага – «березу», запрошували музики і обходили всі хати з піснями і величаннями господарів, за що одержували подарунки. Разом із співом колядок відбувалися і народні ігрища та вистави – «Коза», «Плуг», «Зірка». В. Щепотьєв у своїх спогадах згадує: «... на Різдво колядували з «зіркою» [27, с. 259].

Перед Новим роком діти під вікнами односельчан співали щедрівки. Між колядками і щедрівками немає значної текстової різниці, хіба що щедрівки часто мають типовий рефрен: «Щедрий вечір, добрий вечір» (№ 56, 57) [27, с. 259].

Основний зміст зимових обрядових пісень полягає в пророкуванні хорошого майбутнього врожаю. Тематично колядки розподіляються залежно від того, кому вони адресуються: є величання господарю, парубку, господині, дівчині. В основі величань лежать побутові інтереси землероба. Колядки господарю в основному зосереджені навколо праці хлібороба. Так, В. Щепотьєв записав колядку «Чи дома – дома пан господар?» (№ 54) (Додаток І), в ній оспівується, як багатий хазяїн проживає в повному достатку: «А на йому шуба нова, а на шубі поясочок, а на поясочку калиточка, а в калиточці сім шеляжечків». Калитка (калиточка) – гаманець, шеляжечки (шеляг) – старовинна дрібна монета. Величання поєднувалося з магічним заклинанням врожаю через побажання того, без чого неможливе життя землероба: здоров'я, добробуту, гаразду в сім'ї, худоби, що множитья з року в рік. Хліборобська праця змальовувалась шанобливо, що перегукується з величальними обжинковими піснями.

Прославляючи господаря, оспівували всю його щасливу родину. Величальна функція колядок і щедрівок передбачає їх мовну й образну палітру: широке використання порівнянь, протиставлень та образних й художніх паралелізмів. Так, В. Щепотьєв записав щедрівку «А в цім домку, як у вінку» (№ 57) [27, с. 259].

У колядці використані порівняння, а саме: господар – «виноград», господинька – «калінка», діточки – «квіточки», дім – «вінок». Композиція колядки досить проста вона складається з заспіву та приспіву.

Короткий аналіз дитячого фольклору у збірці «Народні пісні записані в Полтавській губернії» записаних В. Щепотьєвим засвідчує, що фольклор не просто пам'ятка минулого, він несе в собі цінності, що далеко виходять за межі часу, він вважав: «Народна поезія і народна музика повинні, нарешті, зайняти гідне їм місце у вихованні дітей» [27, с. 259].

Одним із видів музичної діяльності в ЗДО є гра на музичних інструментах, яка має потужний педагогічний потенціал щодо розвитку творчих здібностей дитини та розвитку в неї музичного слуху: звуковисотного, ритмічного, ладового, тембрального. Дитяче музикування забезпечує взаємозв'язок з іншими видами музичної діяльності, викликає у дітей позитивні емоції щодо занять музикою. Воно дозволяє залучити до елементарного інструментального виконавства, імпровізації та музичного фантазування дітей, які мають

недостатньо розвинений музичний слух. Відомі педагоги і музиканти, як-то Б. Асаф'єв, Б. Яворський, К. Орф, М. Метлов вказували на велике значення активних форм музичної діяльності та дитячого оркестру як основи елементарного музикування та розвитку музикальності дітей. Розробкою теоретичних і методичних засад навчання дітей дошкільного віку гри на музичних інструментах в різні періоди займалися науковці Р. Амлінська, Т. Бабаджан, Н. Ветлугіна, Ю. Двоскіна, В. Іщук, Н. Кононова, В. Олійник, М. Румер, К. Лінкявічус та ін.[52, с. 127]

Значний внесок у методику навчання дошкільників гри на дитячих музичних інструментах у 20-30-х рр. ХХ ст. здійснив відомий педагог і музичний діяч М. Метлов, саме йому належить ідея організації дитячого оркестру (спочатку шумового, потім – змішаного). У 1930-рр. він провів велику роботу зі створення першого дитячого оркестру, який складався з найпростіших ударних інструментів: дзвіночків, брязкалець, кастаньєт. М. Метлов удосконалив конструкцію дитячих музичних інструментів, які мають звукоряд, – металофона і ксилофона. Ним був упорядкований репертуар, що включав поспівки та нескладні твори, які були зручними для виконання на дитячих музичних інструментах, визначено методичну послідовність навчання дітей гри на музичних інструментах, він надає рекомендації щодо використання та настроювання інструментів [54, с. 59].

Сучасна методика навчання дошкільників гри на дитячих музичних інструментах також активно використовує елементи музичної педагогіки Карла Орфа, яку ще називають креативною педагогікою. К. Орф брав участь у конструюванні спеціального інструментарію для дітей («інструменти Орфа»), розробив синтетичні форми музикування, засновані на поєднанні співу й руху, гри на інструментах та читання віршів у ритмі музики [101, с. 207].

Працюючи за методикою К. Орфа в сучасному дошкільному закладі, педагог поєднує в дитячому інструментальному виконавстві музичні вправи на розвиток звуковисотного, ладового відчуття та відчуття динаміки. Під час гри на нескладних музичних інструментах К. Орфа дітям пропонуються різні творчі завдання: вигадати свою мелодію, продовжити запропоновану мелодію, змінити ритм, тембр мелодії тощо. У роботі музичний керівник використовує не лише традиційні, але й саморобні інструменти [72, с. 138].

Навчаючись гри на музичних інструментах, діти відкривають для себе світ музичних звуків та їх співвідношень, свідоміше розрізняють красу звучання різноманітних інструментів. У них покращується якість співу (більш точно інтонують), музично-ритмічних рухів (чіткіше відтворюють ритм).

Музикування зумовлює бажання дітей «спілкуватися» з музикою, грати в ансамблі, отримуючи від цього емоційне задоволення. Гра на дитячих інструментах розширює сферу музичної діяльності дошкільника, підвищує інтерес до музичних занять, сприяє розвитку музично пам'яті, уваги, уяви, допомагає подолати надмірну сором'язливість скутість. Застосування дитячих музичних інструментів та іграшок (як на заняттях, так і в повсякденному житті), збагачує музичні враження дошкільнят, розкриває їхні музичні здібності. Це чудовий засіб для індивідуального розвитку малюка (мислення, творчої ініціативи) та свідомих відносин у дитячому колективі. У процесі гри яскраво визначаються індивідуальні риси кожного виконавця (наявність вольових рис, емоційності, зосередженості), розвиваються та вдосконалюються творчі та музичні здібності. Систематичні заняття з цього виду музичної діяльності допомагають розвивати творчу активність дітей, уміння самостійно застосовувати отримані знання в повсякденному житті [4, с. 13].

Як і в інших видах діяльності, в грі на музичних інструментах завдання, які ставляться перед дітьми, можуть носити репродуктивний або творчий характер (виконання на металофоні нескладної мелодії або поспівки за показом дорослого або виконання ритмічного малюнка на ударному інструменті). Творчі завдання, які можуть вирішувати дошкільники, передбачають вибір музичного інструменту для розкриття того чи іншого

музичного образу, явища навколишнього (барабан гримить, як грім та ін.), а також створення елементарного музичного супроводу. Гра на ударних, які не мають звукоряду, допомагає сформувати в дітей почуття ритму, збагатити їхні темброві уявлення. Мелодійні музичні інструменти розвивають усі три основні музичні здібності: ладове чуття, музично-слухові уявлення та почуття ритму [79, с. 296].

Щоб зробити виконання твору більш яскравим та цікавим, доцільно використовувати під час гри музично-ритмічні рухи. Під час кожного заняття необхідно поступово ускладнювати завдання. У процесі навчання гри на дитячих музичних інструментах педагог ставить перед старшими дошкільниками складніші завдання не лише відтворювати ритмічний рисунок та мелодичну лінію, але й дотримуватися загальної динаміки, темпу, своєчасно вступати та закінчувати гру [51, с. 83].

Інструментальне музикування для дітей дошкільного віку є чи не найскладнішим видом музичної діяльності, адже потребує великої концентрації уваги і численних повторень. Тому в процесі навчання дітей гри на музичних інструментах слід обов'язково дотримуватися таких загальних дидактичних принципів, як принцип доступності, систематичності та послідовності [55, с. 187].

Завдання навчання дітей гри на музичних інструментах: 1) розвивати музичні здібності дитини індивідуальної та колективної гри на музичних інструментах; 2) розвивати творчу активність, уяву і фантазію дітей у процесі гри на дитячих музичних інструментах; 3) ознайомлювати дітей із дитячими шумовими, духовими, ударно-клавішними, струнними інструментами, а також народними інструментами, поширеними в Україні; 4) навчати прийомів гри на різних видах інструментів, учити обережно поводитися з ними та дотримуватися гігієнічних норм, при користуванні ними; 5) зацікавити дітей саморобними дитячими музичними інструментами, викликати в них бажання грати на них; 6) вчити передавати на дитячих музичних інструментах характер музики, мелодію; акомпанувати, створювати ансамблі та оркестри дитячих музичних інструментів; 7) викликати в дітей естетичну насолоду від звучання різних музичних інструментів, радість від спроможності власного виконавства на дитячих музичних інструментах та відчуття своєї єдності з однолітками в процесі оркестрового музикування; 8) вчити дітей використовувати народні інструменти в організації свят і розваг; 9) формувати фонд (репертуар) улюблених дитячих інструментальних творів [82, с. 108].

Музикування дозволяє розвивати почуття взаємодопомоги й уваги до дій, активізує всіх дітей, сприяючи координації музичного мислення і рухових функцій організму, розвиває фантазію та творчі здібності, музичний смак, вчить розуміти і любити музику. У процесі гри на музичних інструментах відбувається засвоєння нотної грамоти. Граючи, діти краще розуміють пристрій музичних інструментів, розрізняють їх звучання, тембр і входять у новий для них світ музичного мистецтва [85, с. 203].

Отже, ми розглянули різні види мистецтва, а саме: декоративно-прикладне мистецтво (вишивка, писанкарство, гончарство, витинанка, декоративний розпис; музичне мистецтво (колискові, забавлянки, утішки, цикл календарно-обрядових пісень, а саме: веснянки, гаївки, колядки, щедрівки), мистецтво виготовлення народної іграшки, ляльки мотанки. Здійснили короткий аналіз різних видів мистецтв, які використовуються в навчальному процесі закладів дошкільної освіти дають нам можливість в наступному параграфі розглянути саме вплив українського народного мистецтва на сучасному етапі, та здійснити класифікацію різних видів мистецтв. Розглянули один із видів музичної діяльності, а саме гру на музичних інструментах, виявили що гра на музичних інструментах цінна ще й тим, що може застосовуватися в самих різних умовах - як на заняттях з педагогом, так і в самостійній музичній діяльності, що виникає з ініціативи дітей. Музичні інструменти входять у життя дитини - його щоденні ігри, заняття, розваги, відповідають (здібностям, уподобанням) дітей і об'єднують їх в виконавський колектив. Таким чином, гра на музичних інструментах впливає на всебічний розвиток особистості, має велике виховне та освітнє значення.

1.3. Педагогічний вплив українського народного мистецтва в процесі національного виховання дошкільників на сучасному етапі.

Однією з дійових засобів для всебічного розвитку дітей дошкільного віку визнано народно-прикладне мистецтво, що є частиною народної культури. Українське народне мистецтво – це унікальний світ духовної цінності, де втілена духовна енергія народу.

У «Концепції національного виховання» зазначено, що головною метою національного виховання на сучасному етапі є передача молодому поколінню соціального досвіду, багатства духовної культури народу. Дуже важливим є розкриття того, що наш народ з давніх – давен виховував своїх дітей рідною мовою, засобами мистецтва, національними традиціями. А, отже, і залученням дітей до джерел народного декоративного мистецтва через образотворчу діяльність.

Система освіти сьогодні гостро потребує проєктів і програм, які сприяють не лише формуванню особистості, а й вихованню національної свідомості.

Ознайомлення дітей з українським народно-прикладним мистецтвом – один із дієвих шляхів формування у них національно-патріотичної свідомості. Адже формування ставлення до країни, де живе маленька людина, починається з дитинства. Старовинна мудрість нагадує нам: «Людина, яка не знає свого минулого, той не знає нічого». Без знань своїх коренів, традицій свого народу не можна виховати повноцінної людини, що любить своїх батьків, свій дім та з повагою ставиться до інших народів.

Використання народно-прикладного мистецтва в освітньому процесі дошкільного навчального закладу – суттєвий вклад у формування морально-естетичного світогляду дошкільників. Народно-прикладне мистецтво формує у дітей повагу до народних майстрів, розвиває патріотичні почуття і переконання як результат розуміння своєї належності до української нації.

Система роботи педагога щодо патріотичного виховання дітей дошкільного віку засобами народно-прикладного мистецтва охоплює всі рівні освітньої-виховної роботи і реалізується через такі форми як: створення розвивального середовища з національно-патріотичного виховання; тематичні та інтегровані заняття, гурткову роботу, різні види діяльності (ігрової, трудової, образотворчої, музичної, театральної); взаємодію з родинами вихованців; взаємодію з соціумом (екскурсії, цільові прогулянки).

Найголовніше наше досягнення – діти знають види українського народно-прикладного мистецтва; вміють його впізнавати серед інших витворів мистецтва; навчилися створювати предмети українського народно-прикладного мистецтва власними руками, тим самим продовжуючи традиції українського народу. Сподіваємося, що вони виростуть справжніми патріотами, які любитимуть Україну та пишатимуться нею.

Одним із провідних завдань сучасної педагогіки є стимулювання дитячої творчості. Творчість – це напружена робота. Процес творчості попереджає тривалий період накопичування вражень про навколишній світ. У дошкільників переважає емоційність під час сприйняття явищ і предметів навколишнього світу, прагнення оцінювати спостережуване, адекватно відтворювати побачене і почуте. Це і є підґрунтям для розвитку творчої активності та розвивальних можливостей. Тому саме ознайомлення з видами народного мистецтва, ремеслами може бути одним із дієвих засобів творчої активності, естетичного впливу і морального становлення особистості дитини.

Як складова частина української національної культури, народне ужиткове мистецтво є однією з перших сходинок до пізнання сучасною дитиною трудових традицій свого народу, його морально-естетичних уявлень про працю, є поштовхом до формування творчої активності дітей.

Історична культура та народні джерела мистецтв були предметом роботи для дітей у напрямку: народознавство та образотворче мистецтво.

Зміст роботи полягає в тому, що завдяки образотворчій та пізнавальній діяльності відбувається залучення дітей до національних традицій, звичаїв, обрядів. А це дає змогу дитині розширювати свій світогляд, накопичувати соціальний досвід, знання про рідну країну, її культуру, народне мистецтво.

Усе це дитина накопичує завдяки вивченню культурної народної спадщини та підкріплює ці знання художньо-естетичним сприйняттям.

Завдяки проведенню відповідної роботи з дітьми, враховуючи їх вікові особливості, можна сформуванати у них гордість за свій народ, почуття свідомого патріотизму. Через різні види діяльності, що спрямовані на виникнення інтересу до історії краю, відчуття гордості за талановитих людей, які тим і живуть на нашій землі, естетичне ставлення до народних ремесел і виникнення бажання навчитись та виготовляти подібні вироби, можуть бути реалізовані основні завдання базової програми навчання та виховання у дошкільних закладах [96].

Завдання, які реалізуються при використанні народного мистецтва та ремесел:

- пізнавальні – спрямовані на розширення знань про традиції народу, трудові звичаї, природу рідного краю, процеси виготовлення різних виробів, походження та властивості різних матеріалів та ін.;
- розвивальні – передбачають психологічний і художньо-естетичний розвиток шляхом одержання знань про народні ремесла, декоративно-прикладне мистецтво та оволодіння елементарними практичними вміннями та навичками;
- виховні – визначають формування інтересу до свого краю, до регіонального мистецтва, бережне ставлення до виробів, як результату людської праці, позитивних моральних якостей.

Перед педагогом, стоїть завдання не тільки збагатити уявлення та знання дошкільників про народне мистецтво і все, що з ним пов'язано, але і прищепити емоційно-цінісне ставлення до праці, навчити давати словесно-образну характеристику виробів, складати описові розповіді та порівнювати їх за кольоровою гамою, орнаментовкою, регіональними особливостями, способами виготовлення, практичного використання.

Використовуючи народне мистецтво у навчально-виховній роботі підкреслимо такі етапи активізації діяльності дітей:

I етап – пізнавальний, що характеризує накопиченням знань про народне мистецтво;

II етап – емоційно-змістовний, завдання якого полягає у розвитку здатності до художньо творчого співпереживання, у формуванні морально-етичних уявлень.

III етап – художньо-діяльний, що полягає у практичній реалізації засвоєних знань про народні ремесла, у формування навичок виготовлення певних виробів [86, с. 27].

Ознайомлення з народним мистецтвом представлено в кілька етапів. На першому етапі розглядаються узагальнені поняття про побутову культуру наших предків, усвідомлення розуму, таланту, працьовитості, естетичного смаку наших пращурів, які вміли все робити, власноруч створювали гарні та корисні речі.

На другому етапі формуються уявлення про різновиди українського декоративно-прикладного мистецтва, про його регіональні особливості, що виявляються у кольоровій гамі, способах та прийомах виготовлення та оздоблення.

На третьому етапі представлені знання про окремі види народних ремесел, звичаї, традиції, обряди, що пов'язані з виготовлення і використанням виробів.

На всіх етапах педагог використовує загальні методи та методичні прийоми, що стосуються ознайомлення з народним мистецтвом, зображення давнього житла, ужиткових речей, народних костюмів різних регіонів. Доброю традицією стали екскурсії до районного історико-краєзнавчого музею. Систематично проводяться заняття в кімнаті-музеї дошкільного закладу освіти, створеного з допомогою педагогів та батьківського колективу. Де відбувається ознайомлення дітей з різними видами українського народного декоративно-ужиткового мистецтва, народними ремеслами, демонстрація зразків різноманітних виробів [60, с 12-17].

Дидактичні ігри «Що з чого зроблено?», «Відгадай ремесло», «Розкажи про виріб», «Який візерунок кращий?», «Де знаходив майстер колір?», «Знайди і назви візерунок», «Знайди і назви геометричні фігури». Тематичні заняття та бесіди за тематикою: «Гарний горщик – добрий борщик», «Рушники – веселики», «Чарівне веретено», «Писанка – мальованка», «Ажурні витинанки», «Голка – робітниця», «Лоза – трудівниця» [22, с. 174].

Значну користь для активізації пізнавальної діяльності дають зустрічі з народними умільцями, розповіді майстрів про ремесла, спостереження дітей за виготовленням виробів, навчання їх рукоділлю. Позитивний вплив на формування моральних якостей мають бесіди з дітьми про народних умільців: як вони організують своє робоче місце, як зручно розташовують усе необхідне для роботи, економно витрачають матеріали, зосереджено працюють, дбають щоб робота була гарною, охайною. Такі бесіди сприяють формуванню елементарних навичок дотримання культури та естетики праці, самостійності та взаємодопомоги.

Педагоги використовують в своїй роботі такий метод, як створення ігрових ситуацій, проведення розваг. Наприклад, «Осінній ярмарок», «Веселі вечорниці», «Великдень», «Різдвяна казка». Під час цих заходів діти використовують набуті знання про вироби народних ремесел, традиції пов'язані з їх використанням (Додаток Р, С, Т, У).

Однією з основних видів діяльності по ознайомленню дітей з народною творчістю являється заняття по образотвірчій діяльності. Коли дитина передає зображення того чи іншого предмета, вона втілює у зображення свої почуття, свої розуміння, світосприйняття.

Для виявлення дитячої творчості та творчої активності я, як вихователь, створюю такі умови: наявність матеріалу для творчості та можливість у будь-яку хвилину діяти з ним; підтримка здібностей дитини до творчості; повага до допитливості дітей; давати можливість дитині займатись тією справою, яка їй до вподоби; знайти слова підтримки для нових починань дитини; підтримувати необхідну для творчості атмосферу (Додаток В).

Разом з створенням творчої атмосфери педагог дає дітям знання про народні промисли. Вони містять усе, що збирав народ упродовж віків. Широкі простори України, блакитні ріки і озера, зелені луки та ліси, яскраве літо та сніжна зима, золота осінь та квітуча весна – усе це відображено у витворах народних умільців.

Своєрідним різновидом українського народного мистецтва є народна іграшка, яка належить до унікальних явищ традиційної народної культури українців [79, с. 296].

Розглянемо декілька класифікацій української народної іграшки та особливу увагу приділимо саме музичній іграшці.

Класифікація української народної іграшки за Л. Герус:

- іграшки, які зображають людей, птахів та тварин;
- звукові іграшки та моделі музичних інструментів;
- моделі меблів;
- моделі посуду й кухонного начиння;
- моделі казкових сюжетів;
- іграшки, які не мають аналогів у природі та предметному світі [65, с. 25, 183].

За особливостями формотворення іграшки можна поділити на:

- іграшки виготовлені одним об'ємом із суцільного шматка дерева (глини)
- вирізуванням, виточуванням, витягуванням;
- іграшки виготовлені з окремих частин, які попередньо обробляли також вирізуванням, виточуванням, з'єднуванням і з'єднували столярними або конструктивними прийомами.

Залежно від з'єднання іграшки поділяються на: нерухомі – іграшкові меблі, санчата, скрипочки; рухомі – візочки, тачечки, деркачі та інші. У всіх народних іграшках відчувається щирість, теплота й любов, із якої ці речі робилися. У народних іграшках передається любов і пещення, веселість і сміх, знання й уміння – у цьому сила її духовного впливу на дитину. В етнічній іграшці багато теплоти, що виражається в турботливому, любовному її виконанні. Народна іграшка будить думку й фантазію дитини своєю

неумудрою технікою руху, звучанням, своїм казковим, декоративним трактуванням, не просто радує, забавляє й духовно розвиває, вона дає простір творчій грі, що привчає дитину до навколишнього життя та до майбутньої праці, народна іграшка містить у собі духовну культуру, розвиває самобутні риси естетики свого народу, вона повна традиціями національного мистецтва: спрощеність і чітка ритмічність форми, декоративність розпису, орнаментальність.

Класифікація української народної іграшки за О. Найденом.

Для того, щоб вивчати українську народну іграшку її потрібно розділити на групи, орієнтуючись на спорідненість певних істотних ознак:

1. Іграшки, у яких основною рисою є пластичні, художньо-естетичні фактори: ляльки, коники, баранці, олені, цапки, вершники, птахи, «барині», «куми» тощо;

2. Іграшки, основною функцією яких є результат здійснення певної механічної дії: деркачі, фуркала, калатала, свищики, луки зі стрілами, брязкальця, хихички тощо [65, с 252].

Більш структурованим О. Найденом вважає поділ іграшок за матеріалом, із якого вони створені: іграшки з дерева, глини, тканини, соломи, трави, паперу, кори, кістки, плодів різних рослин, тіста, сиру тощо. Також науковець виділяє поділ за образно-ігровими та типажно-функціональними ознаками: антропоморфні образи-ляльки (з глини, дерева, трави, тканини, соломи, рогазу, комбіновані з різних матеріалів); зооморфні образи – свійські й дикі тварини: бички, цапки, свинки, баранці, козлики, корівки тощо (з глини, дерева, трави, тканини, соломи, рогази, сиру); іграшки, які імітують «дорослі». Меблі, посуд інші предмети побуту, знаряддя праці (шафи, стільці, столи, лавки, миски, глечики, колиски, візки, граблі, сокири тощо) [65, с. 253].

Класифікація і характеристика асортименту іграшок.

За належністю до асортиментного угруповання іграшки можемо віднести музичні іграшки, а саме: (струнні щипкові, струнні ударні, клавішні, духові, язичкові, ударні самозвучні та перетинкові, іграшки з заданою мелодією; електронні та електромеханічні музичні іграшки).

За виховним призначенням іграшки поділяються на 8 груп але музичні іграшки охарактеризовано в декількох групах, а саме:

1-ша група - іграшки, що сприяють розвиткові початкових рухів сприйняття. До них належать сенсорно-моторні (від латинського «хепхия», що означає, «почуття, відчуття, чуттєвий») іграшки – різноманітні брязкальця, підвіски, кульки та інше. Ці найперші в житті дитини іграшки розвішують у неї почуття дотику, координацію рухів. До цієї групи входять і деякі дидактичні іграшки, які містять елементи навчання і дають дитині перше уявлення про форму, розмір, колір: кубики з картинками, розбірні пірамідки, роз'ємні кулі, матрешки та ін. У них поєднуються пізнавальні функції з емоційністю і захопленістю.

Шоста група - іграшки, які сприяють музичному і художньому розвитку дітей. Музичні іграшки - це іграшки, що відтворюють звуки музичного звукоряду або задану мелодію, яка настроюється або не настроюється.

Музичні іграшки допомагають дитині відтворити нескладні мелодії, розвивають в неї слух і почуття ритму, прищеплюють любов до музики, знайомлять з основами музичної грамоти. Зрозуміло, іграшки це не засіб навчання дитини музиці, а тільки іграшки-забави.

Восьма група, це іграшки-забави. Це особлива група іграшок: вони виховують у дітей життєрадісність, почуття гумору і вміння дивуватися. Головне в таких іграшках - елемент несподіванки. Ці іграшки з механізмом руху: завідні іграшки, співаючі пташки, акробати і клоуни, що перевертаються, ляльки-невалюшки, дзиги, набори фокусів та різноманітні аморфні маси з рисами обличчя людини (очі, ніс), яким можна надавати найрізноманітнішу форму тощо.

За віковим призначенням іграшки поділяються на три основні групи:

Перша група, це іграшки для дітей ясельного віку (до 3 років). Ясельний вік дітей поділяється на такі групи: перша група раннього віку (перший рік життя дитини); друга

група раннього віку (другий рік життя дитини); і перша молодша група (третій рік життя дитини).

Для дітей першого року життя іграшки є предметом першої необхідності: адже за допомогою них у дитини розвивається зір, сприйняття кольору, хапальні рухи. Ці іграшки, як правило, яскраво забарвлені, легкі, добре озвучені, з простою і досконалою геометричною формою. Оскільки дитина в цьому віці часто іграшки бере до рота, вони повинні бути абсолютно безпечними, гігієнічними, добре митися теплою водою. До цієї групи відносяться брязкальця, підвіски, кубики, кульки та інші невеликі за розміром іграшки із гуми і пластичних мас (полікарбонату, поліетилену).

Друга група, це іграшки для дітей дошкільного віку (від 3 до 6 років). Дошкільний вік прийнято років); середню групи (від 4 до 5 років) і старшу групу (вік 5 до 6-7 років). Дітям другої молодшої групи рекомендують прості (нескладні) іграшки, які сприяють фізичному розвитку, знайомлять з оточуючим середовищем. Діти цієї групи полюбують музичні іграшки та іграшки-забави, ляльки, лялькові меблі і посуд, іграшки для ігор у піску, триколісні велосипеди, транспортні іграшки, будівельні матеріали, найпростіші конструктори та ін.

Класифікація іграшок (за Є. Фльоріною):

Весела іграшка – іграшка, що призначена для забави, розваги.

Музичні іграшки (пташки, що співають, брязкальця, цимбали, ксилофони та ін.).

Театральні іграшки (персонажі тіньового і лялькового театрів, набори для ігор-драматизацій, іграшкові прикраси та ін.).

Аналіз всіх перерахованих нами видів класифікації показав, що в них вказується тільки на позитивний вплив іграшка на будь-яку сторону психологічного розвитку.

За виховним (розвивальним) призначенням виділяють такі іграшки:

Сенсорні (до року в основному звукові – брязкальця, пищалки, музичні іграшки; зорові – калейдоскоп, кольорові контурні зображення);

Рухові (мобіль, дзига, заводні іграшки, м'яч).

Образні (зображення тварин, ляльки, солдатика, машинки).

Суспільно-побутові та виробничо-технічні (іграшкові інструменти, наприкладі – совок і відерце, зброя).

Конструктивні (різні конструктори і збірні іграшки).

За матеріалом виготовлення: дерев'яні, пластмасові, гумові, хутряні, гумові, металеві, порцелянові, з квітів та ін.

Педагогічна класифікація дитячих іграшок

I. Види іграшок поділяються за принципом співвідносними з різними видами ігор: сюжетними, дидактичними, спортивними, іграми-розвагами.

II. Сюжетно-образні іграшки, прообразом яких є одухотворені і неживі об'єкти навколишнього світу, використовуються переважно в сюжетних іграх: ляльки; фігурки людей; фігурки тварин; предмети ігрового ужитку; театральні; святково-карнавальні; технічні.

III. Дидактичні іграшки призначені для дидактичних ігор, в змісті або конструкції яких закладені навчальні (розвиваючі) завдання: власне дидактичні – засновані на принципі самоконтролю; дидактичні ігри (набори) з правилами – призначені переважно для ігор на столі (поліграфічні та інші); конструктори і будівельні набори; ігри-головоломки; музичні іграшки.

Отже, процес класифікації дитячих іграшок є досить динамічним. Він фіксує тенденції розвитку іграшкового асортименту та відображає їх аналіз педагогічною наукою. На сучасному етапі виникає потреба у переосмисленні наявних новоутворень у цьому напрямку та удосконаленні існуючої класифікації дитячих іграшок, з урахуванням вимог сьогодення [65, с. 73].

У закладі дошкільної освіти музичне виховання розглядається як одна з ланок гармонійного розвитку дітей дошкільного віку. Потрібно відзначити, якщо вихователь сам

любить музику, активний на музичних заняттях, святах, із задоволенням навчає дітей гри на музичних інструментах, то й діти в цій групі відрізняються особливою музикальністю, з цікавістю чекають занять, весело проводять години дозвілля, грають на музичних інструментах у групі у вільний від занять час. Лише завдяки спільній роботі музичного керівника і вихователя, творчому підходу до питань музичного виховання дошкільників життя дітей можна зробити цікавою і різноманітною.

Класифікація музичних інструментів тісно пов'язана з історією їх виникнення та розповсюдження в аматорській та професійній музичній практиці.

Як зазначає О. Радинова, першими музичними інструментами, які винайшло людство, були елементарні духові інструменти, які виготовлялися із кісток тварин, пізніше прадавні люди стали використовувати такі шумові інструменти, як тріскачки, колотушки, брязкальця із засипаними в них кісточками рослин [85, с. 168]. З появою барабану наші пращури стали використовувати ефект резонансу в порожніх ємностях з метою досягнення більш об'ємного та різного за тембром звуку. Поступово в музично-інструментальну практику прадавніх людей увійшли елементарні духові інструменти, які вилучали звук шляхом видування повітря через отвір. Матеріалом для таких інструментів слугував очерет, тростина, комиш та навіть мушлі.

У віковій практиці народу використовувалися так звані народні інструменти та з розвитком інструментального музичного виконавства люди стали використовувати для виготовлення інструментів дерево та метал. З середини XVII ст. виникли перші професійні колективи музикантів – троїсті музики. У XVIII ст. в Україні активного розповсюдження набули оркестри, практикою яких було визначено появу так званих симфонічних інструментів, згодом такі оркестри стали суто симфонічними.

Класифікація дитячих музичних іграшок та інструментів вперше було запропоновано Н. Ветлугіною. Вона поділяла інструменти на ті, які наближені до «дорослої» інструментально-використаної практики (струнні, духові та ударні) й визначала таку їх класифікацію:

- група струнних – цитра, домра, балалайка тощо;
- група духових – губна гармошка, флейта, тріола, духова гармоніка «Мелодія-26» тощо;
- група клавішних-язичкових – гармоніка, баян, акордеон тощо;
- група ударно-клавішних – іграшкові піаніно, рояль тощо;
- група ударних – бубон, кастаньєти, трикутники, барабан, тарілки, металофон, ксилофон тощо [85, с. 169–170].

А. Зіміна визначала два типи музичних іграшок інструментів у залежності від способу звуковидобування та характеру звучання:

1. Неозвучені (лише відтворюють зовнішню подібність музичних інструментів) – застосовуються для того, щоб створити ігрову ситуацію, в якій діти, фантазуючи і наспівуючи, уявляють себе піаністами, баяністами та ін.

2. Озвучені поділяються на чотири типи залежно від характеру їх звучання:

- іграшки-інструменти із звуком невизначеної висоти (бубон, кастаньєти, трикутники, барабани);
- іграшки-інструменти, що дають звук лише однієї висоти (сопілки, дудки, ріжки);
- іграшки-інструменти із фіксованою мелодією (органчики, музичні скриньки, музичні ящики), під час гри на яких дії мають тільки механічний характер;
- іграшки-інструменти з діатонічним чи хроматичним звукорядом (металофони, піаніно, кларнети, флейти, саксофони, баяни, гармошки, цитри, домри, балалайки тощо) [85, с. 170].

А. Зіміна наголошує на умовності термінів «музична іграшка» та «дитячі музичний інструмент». До перших відносяться ті озвучені інструменти, які використовуються дітьми в сюжетно-рольових іграх. Другі є зменшеними та спрощеними копіями справжніх

інструментів, схожих з ними зовнішнім виглядом та способом звуко видобування [там само].

В останні роки українські педагоги в практиці роботи з дошкільниками різноманітні свищики, пищалки, гудки, дудки, дзизкавки та ін.) Такі інструменти ознайомлюють дітей з традиційним побутом українців, з рідною культурою, сприяли набуттю дитиною навичок гри на елементарних музичних інструментах, надавали простір для творчості та винахідництва.

Для використання у роботі дошкільного навчального закладу музичні інструменти повинні відповідати таким вимогам:

- бути гарно настроєними;
- мати певний чистий тембр;
- бути зручними для дітей з точки зору їх розміру та ваги;
- мати просту конструкцію;
- бути міцними та придатними для частого й тривалого користування [85, с. 170].

Різновиди дитячих оркестрів, які використовуються в традиційній музичній практиці закладу дошкільної освіти є наступні:

- шумові – на основі ударних інструментів, що не мають звукоряду;
- основні – на основі ударних інструментів, що не мають звукоряду;
- ансамблеві – на основі однакових або однотипних музичних інструментів;
- змішані – на основі музичних інструментів з різних груп: ударних, духових та ін.

Коротко схарактеризуємо види дитячих оркестрів.

Шумовий оркестр є найпростішим та найдоступнішим з усіх видів дитячих оркестрів. До гри у ньому можна залучити дітей уже молодшого дошкільного віку, якщо вони відчують метричну основу музики, пільсацію сильних і слабких долей у музичному творі. Шумовий оркестр майже завжди передає супровід певного мелодичного інструмента: фортепіано, баяна тощо. Для інструментального складу шумового оркестру можна використовувати такі інструменти: брязкальця, барабан, маракаси, бубен, дзвіночки. Виразні можливості шумових ударних інструментів необмежені, кожен інструмент має неповторне темброве звучання. Тому для виконання певного твору потрібно добирати тембри тих шумових інструментів, які найкраще передають характер музики.

Асамблевий оркестр. Перед тим як діти спробують грати у змішаному оркестрі, варто запропонувати їм поуправлятися у колективній грі – на однакових або однотипних музичних інструментах, наприклад, в ансамблі ложкарів або виконавців на бубнах, трикутниках. Також можна організувати ансамблі виконавців на інструментах, що мають звукоряд, більш доступне дітям, починаючи зі старшого дошкільного віку. Адже ансамблева гра потребує неабиякої злагожденості виконання; ритмічної і загальномузичної виразності.

Змішаний оркестр. Для гарного звучання змішаного оркестру потрібно провести велику попередню індивідуальну та ансамблеву роботу з дітьми. Лише після того, як діти добре засвоять прийоми гри на інструментах, запам'ятають свої партії, можна об'єднувати їх в оркестр. Під час занять музичний керівник має постійно контролювати манеру гри оркестрантів; спонукати їх прислухатися і до своєї гри, і до гри партнерів, до основного супроводу; вчити коректно ставитися до звуко видобування – не заглушати своєю грою решту учасників гри в оркестрі.

В останні роки у практиці закладів дошкільної освіти, особливо в гуртковій формі роботи, з'являються різні види оркестрів саморобних дитячих музичних інструментів, такі як: горішковий – різноманітні інструменти зі шкарлупок горіхів; скляний – підвішені фужери до рамки з крючечками, вішалки зі скляними паличками, водний металофон – скляні пляшки з водою; шумовий; маракаси з різними наповнювачами; рейнстік («дошовиця», «шум дощу»); брязкальця; наповнені контейнери з-під «кіндерів» та ін.; посудний – кришки з каструль, казани різного розміру, каструлі, ложки, тертки; дерев'яний – саморобні ксилофони, тріскачки, бамбукові «бомбазі», дерев'яні ложки, коробочки,

рубель, сопілочки, дерев'яні барабанчики-колотушки, праники; металевий – традиційні металофони, трикутники, дзвіночки, вішалки із підвішеними цвяхами, ключами, металевими пластинами, бубни з п'ялець, між якими натягнута резинка з кришками з-під напоїв, «карусельки» з бубонцями, ксилофони із пластикових труб та ін. [85, с. 188].

За ініціативи музичного керівника можна створити так званий «літній оркестр», музичні інструменти якого виготовлені з рослинних матеріалів: пищик із стручка акації або квасолі; гудочок із гарбузиння; свисток із лози; пищик із лепехи (татарзілля); брязкальця з засушених голівок маку; свищики з зеленої цибулі зі «стрілок» та ін.

Отже, з давніх – давен українці виховували своїх дітей рідною мовою, національними традиціями, засобами мистецтва, а саме залучали дітей до джерел народного декоративного мистецтва через образотворчу діяльність. Ми розглянули декілька класифікацій української народної іграшки та особливу увагу приділили саме музичній іграшці, яку можна використовувати в сюжетно-рольових іграх. Розглянули типи музичних іграшок інструментів у залежності від способу звуковидобування та характеру звучання. Коротко схарактеризували різновиди дитячих оркестрів, які використовуються в традиційній музичній практиці ЗДО (шумовий, основний, асамблевий, змішаний), та розглянули різні види музичних народних іграшок, які можна використовувати при грі в різних видах оркестру.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ЧАСТИНА ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ОСОБЛИВОСТЕЙ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО МИСТЕЦТВА

2.1. Характеристика критеріїв, показників та рівнів знань дітей про українське народне мистецтво.

З метою визначення рівня обізнаності дошкільників про українське народне музичне мистецтво нами була розроблена експериментальна частина дослідження, яка складалася з констатувального, формувального та контрольного етапів.

На констатувальному етапі ми з'ясували рівень обізнаності дітей про українське народне мистецтво, а саме на прикладі музичного мистецтва. Нами були використані такі методи: бесіди, спостереження, дидактичні ігри.

Нами були визначені завдання:

- розробляли критерії, показники та рівні обізнаності дітей;
- визначити рівень обізнаності вихователів з українського музичного мистецтва;
- здійснити показ аналіз результатів констатувального етапу.

Метою формувального етапу було підвищення рівня обізнаності дошкільників про особливості українського народного музичного мистецтва.

На контрольному етапі – здійснювався порівняльний аналіз результатів експериментального дослідження.

Базою проведення педагогічного експерименту нами був визначений заклад дошкільної освіти (ясла-садок) «Сонечко» Диканської селищної ради, Полтавської області. В експерименті приймали участь діти старших вікової груп «Калинка», в якій налічувалося 25 дітей та старша вікова група «Чебурашка», яка теж налічувала 25 дітей. У кожній віковій групі були по два вихователі, усього 4 особи. Усього в дослідженні брало участь 50 дітей старшого дошкільного віку.

Теоретичний аналіз наукової психолого-педагогічної та музичної літератури, програм «Дитина», «Українське дошкілля», «Впевнений старт» дозволив нам визначити критерії, показники та рівні обізнаності дітей старшого дошкільного віку про українське народне музичне мистецтвом як засіб національного виховання.

Так нами були визначені такі критерії: когнітивний, музичний, практично-творчий.

Відповідно до затверджених критеріїв ми розробили показники. До першого, когнітивного критерію ми віднесли такі показники: дитина знає про різні види українського народного музичного мистецтва: розуміється на народних музичних інструментах; може визначити види пісенної народної творчості.

До другого музичного критерію ми віднесли такі показники: проявляє бажання слухати твори українського музичного мистецтва; розуміється на пісенній творчості відповідно до циклічності народних свят; має уявлення про народні музично-дидактичні ігри.

До третього практично-творчого критерію ми віднесли: дитина проявляє бажання приймати участь у святкуваннях традицій українського народу; використовує в житті музичні фольклорні жанри; використовує в повсякденні календарно-обрядові пісні; може проявляти бажання грати на народних музичних інструментах.

На основі вище перелічених критеріїв та показників нами були визначені рівні – (високий, середній, низький) щодо обізнаності дошкільників про українське народне музичне мистецтва.

Вирішуючи завдання констатувального етапу дослідження, ми визначали рівні обізнаності дітей старших вікових груп за усіма критеріями.

До першого, когнітивного критерію ми віднесли такі показники: дитина знає про різні види українського народного музичного мистецтва: розуміється на народних музичних інструментах; може визначити види пісенної народної творчості.

Так, відповідно до першого критерію нами була проведена бесіда щодо видів українського народного музичного мистецтва. Нажаль діти не знають таких понять, що саме музику як вид мистецтва поділяють на народну та професійну, але коли ми почали наводити приклади народної музики (народні пісні, українські народні таночки, більша половина дітей почали розуміти і називати твори, які вони знають.

Окрему тему бесід ми присвятили народним музичним інструментам, не всі діти виявили знання. Але більша половина дітей назвали народні музичні інструменти (бандуру, сопілку) саме тому, що ці народні музичні інструменти знаходяться в музичному залі та діти мають до них вільний доступ. Як виявилось в цьому ЗДО два роки не було музичного керівника, тому заняття з музики не проводилися, вихователі самотужки готували різні свята, писали сценарії та користуючись інтернетом розучували таночки, під фонограму діти старшої групи вчили пісні, тому зрозуміло чому діти мають такий рівень знань.

Відповідно до першого критерію нами була проведена бесіда щодо пісенної народної творчості (календарно-обрядові пісні: петрівчані, пісні, які співали під час жнивування, косовицю, пісні які виконували на трійцю та купальські пісні, трудові і побутові, пісні про кохання, історичні пісні та ін.). Нажаль діти не знають таких пісень, не можуть визначити та назвати види пісенної народної творчості. Наприкінці бесіди ми здійснюємо аналіз відповідей дітей і з'ясуємо, що не всі розуміли запропонований матеріал, певні труднощі викликали під час пояснення. Також, відповідно до першого критерію нами була проведена бесіда на тему «Колискова пісня». Спостереження дало можливість з'ясувати що діти майже не знають колискових пісень, їхні матері їм не співають, а якщо й співають то це поодинокі випадки та й то переважно бабусі або прабабусі. У молодих сім'ях майже не звучать колискові пісні, можемо навіть сказати, що колискова пісня зникає, молоді мам не бажають їх співати своїм дітям, бо нажалі у сучасному світі за гаджетами проводять більше часу а ніж в живому спілкуванні. Тому ми на музичному занятті познайомили дітей з колисковою піснею, розповіли дітям як виникла колискова пісня, про що саме співається в колискових піснях, які герої найбільше зустрічаються в колискових піснях, запропонували послухати сучасну колискову та автентичну, порівняти їх.

До другого музичного критерію ми віднесли такі показники: проявляє бажання слухати твори українського музичного мистецтва; розуміється на пісенній творчості відповідно до циклічності народних свят; має уявлення про народні музично-дидактичні ігри.

Так, відповідно до другого критерію ми виявили, що дітям подобається слухати твори українського музичного мистецтва (пісні, твори відомих українських композиторів, пригадувати називати їхніх творів, називати засоби музичної виразності (темп, динаміку, регістр). Давніми формами пісенної народної творчості були календарно-обрядові пісні: петрівчані пісні, пісні на жнива, на косовицю, колядки та щедрівки. До найдавніших обрядових пісень належать твори (пісні), які виконували на Трійцю та Купальські свята. Для з'ясування, чи орієнтуються діти в обрядах традиціях відмінностях були підібрані святкування цього свята нашої країни. У деяких дітей виникали певні труднощі, вони не розуміли відмінність між звичаями та традиціями.

Одним із видів музичної діяльності на заняття з музики в закладі дошкільної освіти є музично-дидактичні ігри. Дітям дуже подобаються такі ігри, діти знають що всі будуть приймати участь та особливо їм подобається коли під час гри вони використовують музичні інструменти. За допомогою народних музичних ігор діти мають уявлення про звичаї та побут українського народу, в їхньому змісті відображені звичаї традиції та ін.

До третього практично-творчого критерію ми віднесли: дитина проявляє бажання приймати участь у святкуваннях традицій українського народу; використовує в житті

музичні фольклорні жанри; використовує в повсякденні календарно- обрядові пісні; може проявляти бажання грати на народних музичних інструментах.

Так, відповідно до третього критерію нами були проведені розваги «Стрітєння» (Додаток Р, фото) на якому діти виконували хоровод з рухами «Вийди, вийди сонечко», грали в народні ігри «Віночок», «Весняні ворота» – саме ця гра залучила всіх дітей, усіх вікових груп. (Зима і Весна тримають велику хустину та гойдають її. Діти утворюють два великих кола і рухаються під хустиною. При рухові співають українські народну пісню, під час закінчення музики хто з дітей зупинився під хусткою того накривають хусткою. Діти обіймаються). Саме ця гра «Весняні ворота» визвала бурхливі позитивні емоції у дітей, діти з задоволенням співали, та з нетерпінням чекали саме коли по закінченню фрази пісні вони попадуть під хустину та обіймуться. Під час розваги присвяченій до свята «Великодня» (Додаток Т, фото) дітям потрібно було допомогти господині приготувати хліб «Паску». Для цього потрібно було відгадати, які саме інгредієнти потрібні. Дітям запропонували пригадати, як саме це роблять в їхніх родинах, яких звичаїв та традицій дотримуються їхні рідні. І щоб закріпити цей матеріал дітям запропонували хоровод-гра «Печемо Паску». Діти із-задоволенням виконували пісню та показували танок-гру з елементами народного танцю «Дружно писанки візьмемо». Під час свят ми використовували народний епос (загадки, прислів'я, співали пісні із календарно-обрядового циклу.

Діти проявляли неабиякий інтерес до музичних інструментів. Музичний керівник познайомив дітей, розповів історію виникнення кожного інструменту, їхні різновиди, матеріали з яких можна самотужки зробити музичний інструмент.

Разом із музичним керівником діти виконували ритмічні вправи (сильна та слабка доля, навчалися вступати на сильну долю, відпрацьовували вступ, динаміку, закінчення фрази та ін.). Спочатку використовували один інструмент, а пізніше декілька. Музичний керівник ознайомив дітей із різновидами оркестру, найбільше дітям сподобався шумовий оркестр. Завдяки інформаційно комунікаційним технологіям музичний керівник запропонував переглянути відео різних шумовий дитячих оркестрів народних музичних інструментів. Переглянувши відео та надихнувшись майстерністю виконавців, ми вирішили разом із дітьми створити власноруч музичні інструменти, а в подальшому і оркестр.

Наприкінці бесіди ми здійснюємо аналіз відповідей дітей і з'ясовуємо, що не всі розуміли запропонований матеріал, певні труднощі викликали під час пояснення. З метою визначення рівня обізнаності дітей за другим критерієм, провели бесіди визначали рівні обізнаності дітей старших вікових груп за усіма критеріями.

Проведена робота дала нам можливість проаналізувати рівні обізнаності дошкільників з українським народним музичним мистецтвом. Статистична обробка даних, отриманих упродовж констатувального етапу педагогічного експерименту засвідчила, що обізнаність дітей з українських народних музичних інструментів сформована переважно на низькому і середньому рівнях ((28% і 64% у групі «Чебурашка», 32% і 56% у групі «Калинка») і лише в незначній частині (8% в групі «Чебурашка», 12% в групі «Калинка») – на високому рівні.

Констатування переважно низького і середнього рівнів знань обізнаності дошкільниками про українське народне музичне мистецтво (українські народні музичні інструменти) на цьому етапі педагогічного експерименту підтвердило актуальність і доцільність проведення дослідження.

Результати констатувального етапу представлено у таблиці 2.1.1. та діаграмі 2.1.1.

Рівень обізнаності дітей старших вікових груп «Чебурашка» та «Калинка» з українським народним музичним мистецтвом на констатувальному етапі за трьома критеріями

Таблиця 2.1.1.

Критерії	«Чебурашка» (25 дітей)			«Калинка» (25 дітей)		
	Рівні			Рівні		
	високий	середній	низький	високий	середній	низький
Когнітивний	2 (8%)	7 (28%)	16 (64%)	3 (12%)	8 (32%)	14 (56%)
Музичний	1 (4%)	6 (24%)	18 (72%)	1 (4%)	9 (36%)	15 (60%)
Практично-творчий	3 (12%)	4 (16%)	18 (72%)	2 (8%)	8 (32%)	15 (60%)

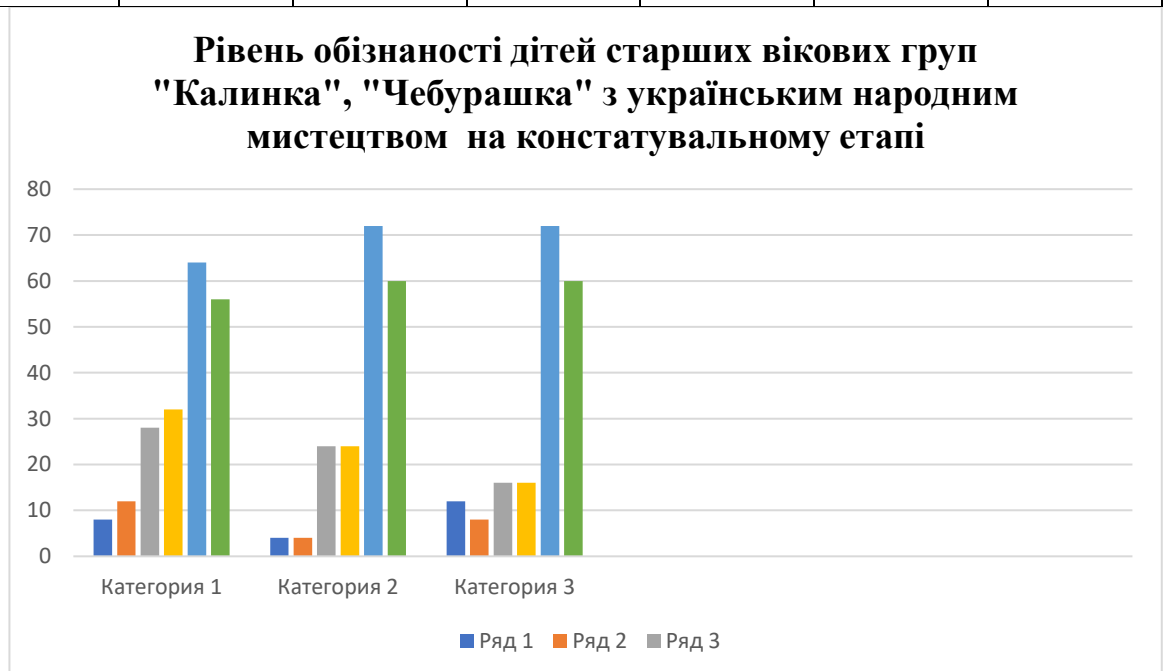

Рис. 2.1.1. Рівень обізнаності дітей старших вікових груп «Чебурашка» та «Калинка» з українським народним музичним мистецтвом на констатувальному етапі за трьома критеріями.

Також ми з'ясували, що у роботі вихователів є невідповідність між усвідомленням ними ролі українського народного музичного мистецтва (на прикладі народних музичних інструментів) у національному вихованні та реальним використанням народних музичних інструментів в практичній діяльності дітей. На заняттях вони мало ознайолювали їх з народним музичним мистецтвом, (з обрядами жнив, Івана Купала, історичними піснями, календарно-обрядового циклу, дидактичними іграми). Вихователі не завжди встигали проводити повноцінно заняття через сигнали повітряної тривоги заняття переривались, а потім продовжувались в сховищі, а відтак не вирішували завдань національного виховання, зазначених у базовому компоненті дошкільної освіти.

Отже, нами було проведено констатувальний етап дослідження. Результати констатувального етапу дослідження довели необхідність розробки та впровадження на формульованому етапі методики щодо ознайомлення дошкільників з особливостями

українського народного музичного мистецтва (на прикладі музичних народних інструментів) як засобом національного виховання.

2.2. Впровадження методики з національного виховання дошкільників засобами українського народного мистецтва.

Грунтуючись на результатах констатувального експерименту та на основі теоретичного аналізу проблеми дослідження, нами був проведений формувальний етап дослідження, який мав на меті підвищення рівня обізнаності дошкільників про особливості українського народного музичного мистецтва.

На формувальному етапі нами були визначені завдання:

- розробити методику з ознайомлення дошкільників про особливості українського народного музичного мистецтва як засобу національного виховання в освітньому просторі закладу дошкільної освіти;
- здійснити аналіз та обробити результати експериментального дослідження.

Спираючись на результати рівня обізнаності дошкільників про особливості українського народного музичного мистецтва на констатувальному етапі дослідження ми обрали групу «Чебурашка», як експериментальну, а групу «Калинка» як контрольну, де працювали вихователі за програмою «Українське дошкілля» в закладі дошкільної освіти (ясла-садок) «Сонечко».

З метою реалізації наведених вище завдань на формувальному етапі ми цілеспрямовано ознайомлювали дошкільників експериментальної групи «Чебурашка» з видами мистецтва – народним та професійним. Провели заняття та ознайомили дітей з різними народними піснями, а саме: родинно побутовими («Ой, не світи місяченьку», «Ніч яка місячна, ясна, зоряна» козацькими «Ой, на горі та жінці жнуть», «Їхав козак містом», календарно-обрядовими (колядки, Щедрівки (Щедрик обр. М. Леонтовича), Веснянки «Вербовая дощечка», «Десь тут була подоляночка», «А в кривого танця», Гаївки «А вже красне сонечко», Купальські «Ой, на Івана, та й на Купала», Жнивварські «Там у полі криниченька»), народні думи «Думи, мої», повстанські пісні «Ой у лузі червона калина», коліскові «Ой, ходять сон коло вікон», «Ой, люлі, люлі», «Котику сіренький» та ін.

На заняттях діти уважно слухали твори, приймали активну участь в обговоренні музичного матеріалу, наводили приклади пісень, які вони знають або їм співали їхні рідні, розумували та співали пісні, адже спів є основним видом музичного мистецтва якому діти навчаються послідовно починаючи з закладів дошкільної освіти.

Під час ознайомлення дітей з матеріалом на тему: «Повстанські пісні» діти з бурхливими емоціями відреагували на вивчення пісні «Ой, у лузі червона калина», саме ця пісня в наш воєнний час як ніколи популярна, вона звучить у всіх на вустах як в дітей так і в дорослих. Тому повстанські пісні для дітей були найбільш цікавими. На нашу думку, щоб досягти результату у вивченні пісні потрібно підібрати твір відповідно до вікової групи.

Під час співу в дітей розвиваються слухові уявлення, ладове чуття, відчуття ритму, мелодичний слух, музична пам'ять та ін. Щоб діти співали злагоджено, всі хором для цього потрібно навчити дітей володіти вокальними навичками, а саме: тримати правильну постанову корпусу, правильно дихати адже у дітей такого віку переважає ключичне дихання, правильно вимовляти слова (дикція), формувати правильне звукоутворення та інтонування. Адже відомо, що кожне свято у ЗДО не проходить без виконання пісень, тому відповідно до календарного плану були заплановані свята, це сприяло вибору пісень запланованих музичним керівником.

Окрім народних пісень метою нашого заняття було ознайомити дітей з українськими народними танцями, такі як: Гопак, Козачок. Найдавнішими календарно-обрядовими танцями хороводами «Кривий танець», «Вербовая дощечка», «Подоляночка», «Мак» та ін.,

які виконувалися без музичного супроводу. Пізніше з'явилися: Карпет, Полька, Вальс, Кадриль та ін.

Окремі теми занять ми присвятили вивченню народним музичним інструментам. Ми розробили алгоритм дій (підготували повідомлення про назву інструменту; підготували демонстрацію самого інструменту, як він виглядає, побудови і назва тих матеріалів з яких він виготовлений; підготували розповідь про історію виникнення інструменту).

З метою формування обізнаності дітей за показниками другого критерію, нами було проведено три заняття про основні різновиди українського народного музичного мистецтва, зокрема перше заняття було присвячене темі «Народний інструментарій України» про різновиди українських народних інструментів.

Мета заняття полягала в тому, щоб сформувати інтерес до музики і гри на музичних інструментах, створити радісну творчу атмосферу, сформувати навички вміння гри на музичному інструменті, розвивати музично-творчі здібності, слухову увагу, музично-сенсорні здібності в процесі елементарного музикування; ознайомити з різновидами народних музичних інструментів, за допомогою різних методів, а саме: словесних, практичних, ігрових, інформаційно-комунікативних засобів навчання, які дозволяли нам сформувати у дітей знання про народні музичні інструменти.

Наступне заняття було присвячене «Народним шумовим музичним інструментам». Мета полягала в тому, щоб навчити дітей прийомам гри на шумовому музичному інструменті, принципу звукоутворення на ньому, положення тіла виконавця щодо інструмента, характеру виконуваного музичного твору, особливостями виготовлення інструменту.

Розкриємо поетапність роботи з формування знань про особливості українського народного музичного мистецтва на прикладі народних музичних інструментів у дітей ЕГ «Чебурашка». Форми (заняття, екскурсії, виступи, концерти), методи (бесіда, демонстрації, використання інформаційно комунікаційних технологій, ігрова діяльність, виготовлення музичних інструментів та ін.) відповідно до показників кожного критерію добирались прийоми.

Для дітей ми підготували дві групи музичних інструментів, а саме: ударно-шумові музичні інструменти (барабани, ложки, трикутники, маракаси, праник) та мелодійні музичні інструменти (Додаток Й, К).

Прийоми гри на ударно-шумових інструментах залежать від конструкції музичного інструменту, принципу видобування звуку, положення тіла при виконанні твору, тобто виконавиць стоїть або сидить перед інструментом та тримає його, рухи природні це удари, покачування та трясіння. Коротко розглянемо прийом кожного інструменту:

Як зазначають науковці, в закладах дошкільної освіти діти нотну грамоту не вивчають, тому музичний керівник використовує такі додаткові способи навчання дошкільників гри на інструментах, як: кольорова або гра по слуху (табл. 2.3.1.).

Способи навчання дошкільників гри на інструментах

Таблиця 2.3.1.

Способи		Характеристика способів
1.	Кольоровий	Розповсюджений в закордонній музично-виховній практиці, оскільки є зручним для швидкого оволодіння дітьми грою на інструментах. Певне кольорове позначення (кольорові клавіші, пластини, металофона) закріплюються за кожним звуком (наприклад, нота ля позначається червоним кольором, нота соль – зеленим тощо). Дитина має запис мелодії в кольоровому позначенні, при цьому використовуються кольорові кружечки або кольорове зображення нот, з ритмічним позначенням або без нього. Попри достатню

		простоту даного способу, гра дитини є механічною, її музичний слух не задіяний у процесі відтворення мелодії.
2.	Гра по слуху	Має найбільший розвинений ефект, потребує серйозної слухової підготовки, розвинених слухового досвіду та слухової уваги. Даний спосіб потребує використання спеціальних дидактичних посібників, що моделюють рух мелодії (типу музичної драбинки, метелика, який перелітає з квітки на квітку (відповідні ноти). При цьому дитина має проспівувати звуки мелодії, які відповідають висоті співвідношення звуків, що моделюються. Дуже корисно використовувати показ рукою руху мелодії, одночасно відтворюючи її голосом або на інструменті.

Ці способи допомагають дитині за допомогою кольорів запам'ятати різні елементи, тобто висоту звуку та рух мелодії. Науковці зазначають, що найкраще розвиваються музичні здібності дитини, якщо під час гри дитина одночасно співає, грає таким чином вона уявляє напрям мелодії.

Перш ніж приступити до гри музичний керівник розповів дітям про сам процес створення інструменту, які майстри його виготовляли, окрім того зазначити що це – музичний інструмент, а не річ, у нього як і у вас є свій голос і своя мова. Лише після ознайомлення з інструментом, музичний керівник продемонстрував дітям (особистим прикладом заграє на інструменті). Під час розповіді музичний керівник ставив запитання (Які асоціації викликає інструмент?, Який він? На що схожий його голос? та ін.). У процесі ознайомлення з народними музичними інструментами музичний керівник показав дітям сам процес звукоутворення. І лише потім надав можливість самим дітям потримати інструмент, а потім спробувати заграє на народному музичному інструменті та відповісти на запитання (Як правильно тримати інструмент?)

Під час гри якими мають бути положення тулуба, рук, ніг?, Як правильно видобувати звук на інструменті? та ін.). Закінчуючи ознайомлення з інструментом музичний керівник сам грає фрагмент твору та демонструє можливості інструмента. Після гри музичний керівник нагадує дітям про техніку безпеки та розповідає, як потрібно поводитись з інструментом, де зберігати щоб не зіпсувати його, а саме в нашому музичному залі музичні інструменти зберігаються на полицях шафи, куди діти мають вільний доступ.

Музичний керівник підбирає тематику, конспекти занять, підбирає дидактичний матеріал, народні музичні інструменти, народні пісні для супроводу, відео-ряд народних музичних інструментів, дидактично-ритмічні вправи, знайомить дітей з інструментальним світом шумових ударних інструментів, які не мають звукоряду, вчить розрізняти звуки за динамічною шкалою (голосно – тихо), за темпом (повільно-швидко), відтворювати ритмічний малюнок (вистукують своє ім'я).

Всі предмети по яких можна стукати, шелестіти, шурхотіти вже є нетрадиційними інструментами. Щоб зацікавити дитину з музикування заняття потрібно проводити у формі гри. Перш ніж розучувати мелодичні вправи на інструменті, спочатку потрібно їх розучити вокально так діти краще засвоять поетичний текст, ритмічний і мелодичний малюнок відповідного матеріалу. Після цього можна використовувати музичний інструмент для музикування.

Щоб виконати твір на музичних інструментах потрібно розпочати навчання із чіткого відтворення ритмічного малюнку. На цьому етапі можна запропонувати дошкільникам виконати ритмічний малюнок і на шумовому інструменті а й на інструментах із звукорядом. Головне щоб ритмічний малюнок був не складний, бажано б на одному звукові. Алгоритм дій (спочатку музичний керівник чітко плескає ритмічний малюнок, потім дошкільники разом з музичним керівником повторюють та плескають цей ритмічний

малюнок. Переконавшись що діти роблять усе правильно, музичний керівник пропонує відтворити ритмічний малюнок під час гри на музичних інструментах.

Як зазначали науковці в програмі навчання дітей гри на дитячих музичних інструментах передбачені певні завдання, а саме: розвинути в дітей сприймання п'єс, що виконуються дорослими та безпосередньо навчити прийомам гри на інструментах (як сольо, так і в ансамблі). До кінця перебування дитини в закладі дошкільної освіти діти повинні оволодіти наступним об'ємом знань та умінь.

Знання та уміння дитини старшого дошкільного віку про інструментальне виконавство

Таблиця 2.2.1.

<i>У галузі дитячого інструментального виконавства дитина повинна</i>	
<i>Знати</i>	<i>Вміти</i>
1	2
<p>Назви інструментів; характер їх звучання (наприклад, цитри за своїм звучанням ніжні, м'які, металофони – дзвінкі, акордеони – звучні, тарілки – голосні, дзвінкі, барабани – гуркотливі та ін.; правила користування інструментами та зберігання їх; прийоми гри на них; розташування високих і низьких звуків на різних інструментах; назви нот (до, ре, мі, фа, соль, ля, сі) та їхнє місце на пластинках металофонів і клавішах інших інструментів.</p>	<p>володіти найпростішими прийомами гри на різних інструментах, наприклад м'яким рухом кисті при грі молоточком на металофоні, ксилофоні, медіатором – на цитрі; правильно витрачати дихання, граючи на тріолах, кларнетах, дудочках; знаходити зручну аплікатуру, граючи на акордеоні, баяні, піаніно; приглушувати звучання тарілок, трикутників; правильно тримати руки, граючи на бубоні, барабані, струшуючи кастаньетами, маракасами; грати в ансамблі, дотримуючись загальної динаміки, темпу; своєчасно вступати в гру і закінчувати її; користуватися елементарними динамічними відтінками; грати індивідуально найпростіші пісеньки, поспівки; привчатися підбирати на слух добре знайомі пісеньки, жартівливі співанки, лічилки; імпровізувати ритмічні і мелодійні поспівки.</p>

Так, відповідно до другого критерію ми виявили, що діти із захопленням слухають твори українських композиторів: М. Вербицького, В. Верховинця, Л. Лисенка, М. Леонтовича, Я. Степового та ін. пісні, давати коротку характеристику твору за допомогою засобів музичної виразності. Використовувати свої знання на цікавих завданнях «Відгадай мелодію».

Під час проведення свята використовувати календарно-обрядові пісні, наприклад «Подoliaночка». Календарно-обрядові пісні мають свій колорит, такі пісні допомагають дошкільнятам поєднувати пісню та гру (Додаток О 1). Саме музично-дидактичні ігри дають повне уявлення дитині про народну пісню та гру. Наприклад музично-дидактичні ігри календарно-обрядового циклу «Вийди, вийди сонечко», «Подoliaночка» «Мак», «Назви українську страву», «Панас», «Перепілка» та ін. Народні музично-дидактичні ігри ми застосовуємо не лише на заняттях а й на святах.

Останнє заняття ми присвятили темі «Подорож до країни чарівних звуків». Воно мало на меті сформувати знання та вдосконалити гру на шумових музичних інструментах, розвинути музичні та ритмічні здібності, сприяти формуванню естетичного смаку дитини.

На занятті ми використовували різні методи та прийоми гри на народних музичних шумових інструментах, які дали нам можливість сформувати у дошкільників ЕГ «Чебурашка» знання про різні види народних музичних інструментів. Це були словесні методи та прийоми (вступна та заключна бесіда, опитування), ігрові методи (ритмічні ігри, музично-дидактичні ігри на закріплення знань дітей) та прийоми, а також практичні прийоми (виготовлення народних музичних інструментів). Удосконалюють навички елементарних прийомів гри на різних інструментах (відпрацьовують навички ударяти молоточком по металофону, ксилофону та ін.).

Ознайомлюючи дітей з особливостями та прийомами гри на народних музичних інструментах, ми вчили правильно грати на інструменті, ритмічно, злагоджено, вчили дітей відчувати один одного, колективна гра виховує почуття відповідальності, допомагає подолати невпевненість у собі, прищеплювати любов і повагу до праці до музики.

Отже, під час проведення цих занять, ми розвивали у дітей естетичний смак, виховували шанобливе ставлення до українських звичаїв, культури, мистецтва і тим самим реалізовували головні завдання національного виховання.

З метою підвищення рівня обізнаності дошкільників за показниками третього критерію ми знайомили їх з особливостями українського народного музичного мистецтва (на прикладі українських народних інструментів). Провели екскурсію на тему «Троїсті музики Диканьки» до Диканського історико-краєзнавчого музею імені Д. М. Гармаша. Оскільки в цьому заході брали участь й батьки, то нам вдалося об'єднати усіх учасників експерименту і сформувати уявлення про особливості українського народного мистецтва (українських народних інструментів).

Ми познайомилися з експонатами музею, а саме: українським побутом (світлина української хати) (Додаток Ю), українські костюми, вишивка (Додаток И), ткацький верстат, з гончарними виробами (глечики, мисники, вази, ложки, дитячі музичні іграшки) (Додаток К). Особливо вразила розповідь екскурсовода про музичні родини Диканьки, які грали на музичних інструментах та передавали ці знання наступному поколінню – це сім'я відомих троїстих музик Павла і Михайла Чередників брати які майстерно володіли грою на скрипці (сопрано I, сопрано II, бубон) та Роман Дядюра – який грав на бубні (Додаток Я, Я 1).

До цього часу ми маємо можливість послухати їх запис Диканський козачок. Неймовірно професійне виконання (Додаток Я 6).

Екскурсовод повідомила, що Диканьку прославила родина князів Кочубей. В архіві музею є фото 1893 р. на якому зображено ансамбль балалаїшників, в якому брав участь Віктор Кочубей (Додаток Я). Мешканці Диканьки грали на музичних інструментах, та були майстри, які самі виготовляли музичні інструменти. При Диканському будинку культури створені народні колективи, такі як народний аматорський вокальний ансамбль «Краянка» (Додаток Я 2), який було створено 2005 року з ініціативи Марії Вікторівни Петрової. Ансамбль виконував різні за характером українські народні пісні, які відшукували, записували від старших поколінь. Багато людей із колективу вже пішли у засвіти але їхня справа, пісня продовжує жити. Окрім «Краянки» в Диканьці створений народний ансамбль танцю «Квітограй» під керівництвом Сергія Іванова, цей ансамбль відомий не лише в Україні а й за її межами, колектив неодноразово був переможцем всеукраїнських конкурсів

Переглядаючи світлини експозицій музею діти були вражені величезним музичним інструментом громофоном (Додаток Я), для сучасних дітей він дивний, адже щоб послухати музику потрібно покрутити ручкою та направити голку на платівку. Не лише діти, а й деякі батьки були дуже здивовані таким музейним експонатом. Переглянувши іншу експозицію музею діти побачили знайомі для них музичні інструменти, а саме: бандуру, бубон, скрипку, баян, екскурсовод розповіла про видатних співаків селища, народні колективи від

минулого до сьогодні (Додаток Я). Діти та дорослі отримали неймовірні враження про українську культуру, українське народне мистецтво рідного краю.

Діти ділилися з батьками своїми враженнями та порівнювали історико-краєзнавчий музей із своїм створеним міні музеєм. За ініціативою завідувачої ЗДО (ясла-садок) «Сонечко» Олександри Бородай та батьків створено кімнату-музей в якому знаходяться експонати українського декоративно-прикладного мистецтва, музичного мистецтва (Додаток Х).

Ця кімната-музей не поступає в цінних витворах мистецтва державному музею. Адже експонати – це речі з їхніх родин, бабусів, дідусів, прадідів, які батьки дітей подарували в заклад дошкільної освіти. Коротко перелічимо експонати кімнати-музею: прапор України ляльки в українських костюмах, портрет Т. Шевченка, музичний інструмент бандура, куточок української світлиці, (ліжко, колиска, прядка, ікони, вишиті рушники, сорочки, скатертини, дерев'яний стіл, лава, глиняний посуд, куточок з глиняними виробами; коромисло з відром, бутафорська піч з петриківським розписом, стара праска в яку закладали жар, вишиті картини хрестиком, ляльки мотанки, ткане полотно та ін.) (Додаток Г, М, Н, Ц).

Зауважимо, що ефективність набутих дошкільниками знань залежить не лише від їх кількості, але й від якості та вміння дітей застосувати ці знання в практичній діяльності та у повсякденному житті.

З метою формування обізнаності дітей за показниками третього критерію, ми закріплювали їх знання про традиції, звичаї, залучали їх до активної творчої участі в виготовленні музичних інструментів.

Головна мета якого полягала в тому, щоб сформувати вміння та навички самостійно виготовляти шумові музичні інструменти та втілювати їх в ігрову діяльність. Ми запропонували дітям зробити два шумових інструмента, перший – це шумовий музичний інструмент в народному стилі, інший водяний ксилофон.

Шумівка представляє собою закриту ємкість в середину якого заповнюють бажано сипучим матеріалом. Кожній дитині запропонували взяти заздалегідь суху в середині металеву коробочку підготувати сипучий матеріал (пшоно, гречка, різна крупа, квасоля, насіння з гарбуза, горох, рис тобто на власний розсуд) насипати в середину трішки сипучого матеріалу та закрити міцно кришку коробки.

За допомогою батьків заздалегідь на аркуші паперу А 4 потрібно роздрукувати петриківський орнамент. Діти за допомогою клею прикріплюють малюнок на металеву коробочку та залишають висохнути клею. На наступний день коли клей висохне, шумовий музичний інструмент можна використовувати в музикуванні (Додаток Ї).

Водяний ксилофон. Для дітей ми підготували сім маленьких скляних пляшечок з кришечками. Щоб створити водяний ксилофон ми взяли сім великих стаканів із чистою водою та гуашні фарби. В музиці кожна нота має свій колір:

До – червоний колір;

Ре – помаранчевий колір;

Мі – жовтий колір;

Фа – зелений колір;

Соль – голубий колір;

Ля – синій колір;

Сі – фіолетовий колір.

Щоб визначити висоту звуку потрібно пляшку поділити на сім рівних частин та наливати воду додаючи в кожен пляшку більше на одну поділку. Тобто чим менше води у пляшці тим звук буде нижче по висоті звучання.

Отже, ми на кожній пляшечці зробили поділки на сім рівних частин. Додали до води фарби, розмішали і вилили в пляшечку. Таким чином в кожен пляшечку додавали більше води і фарби (Додаток Ї).

Водяний ксилофон готовий до гри, але недолік цього музичного інструменту в тім, що його потрібно поставити в одну лінію на тверду поверхню (стіл), взяти в руку палочку та легким різким рухом провести по стінках пляшечок. Таким чином утвориться звук. Діти з подихом, захоплено виконували послідовність дій. В результаті отримали незвичайний на слух, як веселка водяний ксилофон. Такі музичні інструменти можна використовувати в оркестрі.

Заключною формою роботи було створення музичним керівником Оркестру шумових народних інструментів за участю дітей ЕГ «Чебурашка», та виступ на святі. До підготовки долучалися як діти ЕГ, так і вихователі груп, які брали активну участь у грі на народних шумових інструментах.

Перевагою вивчення народних музичних інструментів дошкільниками було створення музичним керівником оркестру шумових інструментів, в склад якого ввійшли не лише народні інструменти як то: ложки, бубни, праник, а й шумові інструменти: дзвіночки, водяний ксилофон, шумівки.

Так як в цьому закладі дошкільної освіти на виділяються кошти на придбання музичних інструментів, музичний керівник створював оркестр із тих інструментів, які були та шумових інструментів які можна було виготовити з підручного матеріалу.

Музичний керівник запропонував музичний супровід відомої пісні «Гей, соколи», яка заповонила інтернет ресурси, телебачення, популярна не лише в колі дорослих, а її співають діти. Ця пісня написана польською мовою. В пісні розповідається про козака, який поїхав на чужину та сумує за рідним краєм, домівкою, коханою дівчиною. Зараз ця пісня має багато версій виконання, її співають не лише польською мовою, а співаки виконують її на різних мовах: українською, білоруською, словацькою. Ми запропонували дітям послухати цей твір у виконанні відомого українського гурту «Пікардійська терція» (це колектив у складі шести чоловіків).

Першим етапом нашого оркестру було навчитися правильно тримати музичні інструменти. Синхронно, одночасно вступати.

Після прослуховування пісні музичний керівник поділив дітей на групи та відпрацьовував ритмічний малюнок кожної фрази. Поступово залучав дітей різних груп та поєднував звучання різних народних та шумових інструментів.

Певні труднощі в дітей виникали в відчутті сильної долі, так як не всі діти мають музичний слух та ритм. Музичний керівник на кожному музичному занятті відпрацьовував показ та вступ одночасно на сильну долю. Завдяки наполегливій праці діти синхронно вступали та грати на інструментах.

В оркестрі брали участь не лише діти а й вихователі. Кожен вихователь відповідав за свою групу музикантів-оркестрантів. Дітей поділили за музичними інструментами, на першому ряді сиділи діти, які грали на дзвониках, на другому ряді діти які грали на шумівках, бубнах, ложках. Окремо з боку сиділи вихователь і дитина які грали на праниках. Та на водяних ксилофонах грали вихователі.

Головним завданням дітей було тримати увагу та уважно дивитися на музичного керівника – диригента. Акцентувалася увага на показі та вступі почерговості музичних інструментів. Діти уважно дивилися на показ диригента і лише після «ауфтакту» починали грати. Одним із завдань було дотримання та відтворення динаміки тихо, голосно, «ріано», «forte».

Також велика робота проводилася над відпрацювання одночасного зняття музичного інструменту. Діти повинні були дивитися на руку музичного керівника та одночасно разом з ним при закінченні фрази чи твору одночасно приглушити звук інструменти (припинити грати).

Це взагалі перша спроба створення оркестру в закладі дошкільної освіти. До цього часу діти не грали в оркестрі та і навіть вихователі які мають стаж роботи понад 30 років не пам'ятають щоб у садочку був створений оркестр (Додаток Я 4).

Отже, заключною формою роботи було відвідування дітьми ЕГ «Чебурашка», вихователями та батьками свята до «Великодня писанка». До підготовки долучалися як діти ЕГ, так вихователі груп, які брали активну участь у грі на народних музичних інструментах.

2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження.

Після експериментального дослідження нами був здійснений аналіз показників рівня обізнаності дітей з українського народного музичного мистецтва (народні музичні інструменти) в ЕГ «Чебурашка» до та після впровадження методики дані представлено у таблиці 2.2.2.

Рівень обізнаності дітей ЕГ «Чебурашка» з українським народним мистецтвом за трьома критеріями до та після експерименту

Таблиця 2.2.2.

Критерії	ЕГ «Чебурашка» (25 дітей)			КГ «Калинка» (25 дітей)		
	Рівні			Рівні		
	високий	середній	низький	високий	середній	низький
когнітивний	2 (8%)	7 (28%)	16 (64%)	8 (12%)	12 (32%)	5 (56%)
музичний	1 (4%)	6 (24%)	18 (72%)	10 (4%)	13 (36%)	2 (60%)
практично-творчий	3 (12%)	4 (16%)	18 (72%)	12 (8%)	11 (32%)	2 (60%)

Аналіз даних дозволяє відзначити покращення результатів у ЕГ «Чебурашка» та побачити динаміку їх розвитку протягом експерименту.

З вихователями також була проведена бесіда на тему: «Ознайомлення дошкільників з регіональними особливостями українського музичного народного мистецтва як засобом національного виховання».

У ході бесіди вихователі обговорювали зміст занять, методику ознайомлення дошкільників з українським народним музичним мистецтвом, принципи добору різних видів роботи з дітьми.

На контрольному етапі педагогічного експерименту проаналізовано й узагальнено результати роботи. Для характеристики динаміки сформованості обізнаності дітей з українським музичним мистецтвом зіставлено результати, отримані на констатувальному та контрольному етапі педагогічного експерименту, який представлено у таблиці 2.2.2. та 2.2.4.

Рівень обізнаності дітей ЕГ «Чебурашка» та КГ «Калинка» з особливостями українського народного мистецтва на контрольному етапі за трьома критеріями

Таблиця 2.2.3.

Критерії	ЕГ «Чебурашка» (25 дітей)			КГ «Калинка» (25 дітей)		
	Рівні			Рівні		
	високий	середній	низький	високий	середній	низький
когнітивний	8 (8%)	12 (28%)	5 (64%)	5 (12%)	9 (32%)	11 (56%)
музичний	10 (4%)	13 (24%)	2 (72%)	4 (4%)	8 (36%)	13 (60%)
практично-творчий	12 (12%)	11 (16%)	2 (72%)	3 (8%)	9 (32%)	13 (60%)

Аналізуючи результати рівнів знань дітей ЕГ «Чебурашка» та контрольному етапі ми зробили такі висновки, що знання дітей про українське народне музичне мистецтво: високий рівень – 32%, середній – 48%, низький – 20%; уміння визначати особливості

українського народного музичного мистецтва: високий рівень – 40%, середній рівень – 52%, низький рівень – 8%; сформованість навичок грати на народному музичному інструменті: високий рівень – 48%, середній рівень – 44%, низький – 8%. Аналізуючи результати рівня знань КГ «Калинка» на формувальному етапі: високий рівень – 20%, середній рівень – 36%, низький – 44%; уміння дітей визначати особливості українського музичного мистецтва: високий рівень – 16%, середній рівень – 32%, низький рівень – 52%; сформованість у дітей навичок гри на народному музичному інструменті: високий рівень – 12%, середній рівень – 36%, низький – 52%.

Узагальнення результатів експериментальної роботи

Таблиця 2.2.4.

Критерії	ЕГ «Чебурашка» (25 дітей)			КГ «Калинка» (25 дітей)		
	Рівні			Рівні		
	високий	середній	низький	високий	середній	низький
когнітивний	+24 %	+20%	-44%	+8%	+4%	-12%
музичний	+36%	+28%	-64%	+12%	-4%	-8%
практично-творчий	+36%	+28%	-64%	+4%	+4%	-8%

Як бачимо, представлені в таблиці 2.2.3. і 2.2.4. дані, за всіма визначальними критеріями й показниками більш суттєві зміни відбулися в дітей ЕГ порівняно з КГ. Результатів у ЕГ «Чебурашка» та побачити динаміку їх розвитку впродовж експерименту. Впровадження методики з ознайомленням дошкільників про особливості українського народного музичного мистецтва, як засобу національного виховання дає підстави стверджувати, що діти ЕГ «Чебурашка» значно підвищили свій рівень знань на відміну від дітей КГ «Калинка», що й підтверджує її ефективність.

ВИСНОВКИ

Теоретичне та експериментальне дослідження проблеми особливості національного виховання дошкільників засобами українського народного мистецтва дало підстави зробити висновки, що підтверджують вирішення поставлених завдань:

У ході вивчення науково-методичної літератури педагогічного, мистецтвознавчого, історичного, народознавчого, етнографічного, фольклорного, музичного, краєзнавчого, мистецького спрямування проаналізовано стан дослідження проблеми українського народного мистецтва. Зокрема виховання у дітей патріотичних почуттів і цінностей у процесі їхнього залучення до культурної спадщини свого народу через різноманітні види мистецтва акцентовано в педагогічній спадщині Г. Ващенко, О. Духновича, А. Макаренка, С. Русової, К. Ушинського, В. Сухомлинського та в дослідженнях сучасних учених (П. Вербицької, Т. Гавлітіної, М. Качур, О. Коберника, О. Коркішко, В. Мірошніченко, С. Оришко, М. Павленко, О. Сухомлинської); теоретичні і методичні аспекти патріотичного виховання особистості розкрито у працях: І. Бех, К. Чорної; К. Журби, І. Шкільної (проблеми формування національно-культурної ідентичності); В. Кременя, Ю. Логвиненка, В. Матещука (формування національної свідомості і патріотичних цінностей в освітньому середовищі); Т. Василевської, К. Ващенко, І. Вільчинської, І. Дзюби, Т. Ільїної, Н. Мойсеюк, О. Сидорової, О. Сухомлинської (виховання національно свідомого, патріотично зорієнтованого молодого покоління); С. Долецької, М. Качур (патріотичне виховання дітей засобами художнього краєзнавства), О. Квас, С. Волошиної (формування патріотичної вихованості засобами музейної педагогіки); проблемі патріотичного виховання дітей дошкільного віку присвячені праці: Л. Косинської (виховання у дошкільників любові до рідного міста); С. Тесленко (національно-патріотичне виховання старших дошкільників); Н. Борисової, І. Логвіненко, О. Тарасової, О. Христич, Л. Швайки (патріотичне виховання в закладі дошкільної освіти); В. Майбороди (патріотичне виховання дітей дошкільного віку засобами мистецтва); окремі аспекти національно-патріотичного виховання розробляють Л. Березівська, С. Гончаренко, С. Лопатюк, О. Савченко, Н. Скотна, Г. Корж та інші знані науковці.

Доведено, що українське народне мистецтво, як невичерпне джерело пізнання духовної культури українців, привертало увагу науковців, етнографів, фольклористів.

Встановлено що українське народне мистецтво – це пласт української культури з відтворенням світосприйняття українського народу, його психології, етичних настанов і естетичних прагнень, що охоплює всі види народної творчості традиційно притаманні Україні: музика, танці, пісні, фольклор, декоративно-ужиткове мистецтво, які розвиваються, як єдиний комплекс, і органічно входять у життя народу протягом усієї його історії.

В останні роки складовою частиною стає українське народне мистецтво, метою якого є ознайомлення дітей з різними видами народного мистецтва, ознайомлення дітей з народними традиціями і формування в них кращих якостей, прагнення до відродження національної культури.

Виховні завдання національного виховання засобами українського народного мистецтва мають на меті прищепити дітям насамперед любов до рідного краю, мови, оселі, до Батьківщини, почуття гордості за свій народ, повагу до національної культури, національних звичаїв та оберегів.

Підтверджено, що українське народне мистецтво є невід'ємною складовою національного виховання дошкільників в закладах дошкільної освіти. Пізнаючи традиції, народну мудрість, народну творчість (пісні, казки, прислів'я, приказки, ігри, загадки тощо), розширюючи уявлення про народні промисли (вишивка, петриківський розпис, яворівська іграшка), вони поступово отримують більш-менш цілісне уявлення про втілену в художній і предметній творчості своєрідність українського народу.

Знайомство з народним мистецтвом, народною творчістю дітей дошкільного віку включає великі можливості для повноцінного розвитку дитини. Залучення дітей до різних

видів мистецтв дає можливість повноцінно розвиватися дитині та допомагає розкрити естетичні смаки та здібності.

Схарактеризовано особливості українського народного мистецтва Полтавщини, охарактеризовано види мистецтв та здійснено аналіз кожного його виду (декоративно-прикладне (вишивка, витинанка, фіранка, гончарство, писанкарство та ін), музичне мистецтво (колискова пісні, забавлянки, утішки, календарно-обрядові пісні, українські народні інструмента та ін). Установлено, що дбайливе ставлення до збереження народних традицій, звичаїв, народних ремесел і збереження існуючих може забезпечити українському народному мистецтву подальше його існування та реалізувати завдання національного виховання дошкільників у сучасному освітньому просторі.

З метою визначення рівня обізнаності дошкільників про українське народне музичне мистецтво нами була розроблена експериментальна частина дослідження, яка складалася з констатувального, формувального та контрольного етапів.

На констатувальному етапі ми з'ясували рівень обізнаності дітей про українське народне мистецтво, а саме на прикладі музичного мистецтва. Нами були використані такі методи: бесіди, спостереження, дидактичні ігри.

До першого, когнітивного критерію ми віднесли такі показники: дитина знає про різні види українського народного музичного мистецтва: розуміється на народних музичних інструментах; може визначити види пісенної народної творчості.

Відповідно до першого критерію нами була проведена бесіда щодо видів українського народного музичного мистецтва. Нажаль діти не знають таких понять, що саме музику як вид мистецтва поділяють на народну та професійну, але коли ми почали наводити приклади народної музики (народні пісні, українські народні таночки, більша половина дітей почали розуміти і називати твори, які вони знають.

До другого музичного критерію ми віднесли такі показники: проявляє бажання слухати твори українського музичного мистецтва; розуміється на пісенній творчості відповідно до циклічності народних свят; має уявлення про народні музично-дидактичні ігри.

Відповідно до другого критерію ми виявили, що дітям подобається слухати твори українського музичного мистецтва (пісні, твори відомих українських композиторів, пригадувати називати їхніх творів, називати засоби музичної виразності (темп, динаміку, регістр). Для з'ясування, чи орієнтуються діти в обрядах традиціях відмінностях були підібрані святкування цього свята нашої країни. У деяких дітей виникали певні труднощі, вони не розуміли відмінність між звичаями та традиціями.

До третього практично-творчого критерію ми віднесли: дитина проявляє бажання приймати участь у святкуваннях традицій українського народу; використовує в житті музичні фольклорні жанри; використовує в повсякденні календарно-обрядові пісні; може проявляти бажання грати на народних музичних інструментах.

Проведена робота дала нам можливість проаналізувати рівні обізнаності дошкільників з українським народним музичним мистецтвом. Статистична обробка даних, отриманих упродовж констатувального етапу педагогічного експерименту засвідчила, що обізнаність дітей з українських народних музичних інструментів сформована переважно на низькому і середньому рівнях ((28% і 64% у групі «Чебурашка», 32% і 56% у групі «Калинка») і лише в незначній частині (8% в групі «Чебурашка», 12% в групі «Калинка») – на високому рівні.

Констатування переважно низького і середнього рівнів знань обізнаності дошкільниками про українське народне музичне мистецтво (українські народні музичні інструменти) на цьому етапі педагогічного експерименту підтвердило актуальність і доцільність проведення дослідження.

Отже, нами було проведено констатувальний етап дослідження. Результати констатувального етапу дослідження довели необхідність розробки та впровадження на формувальному етапі методики щодо ознайомлення дошкільників з особливостями

українського народного музичного мистецтва (на прикладі музичних народних інструментів) як засобом національного виховання.

Ґрунтуючись на результатах констатувального експерименту та на основі теоретичного аналізу проблеми дослідження, нами був проведений формувальний етап дослідження, який мав на меті підвищення рівня обізнаності дошкільників про особливості українського народного музичного мистецтва. На формувальному етапі нами були визначені завдання: розробити методiku з ознайомлення дошкільників про особливості українського народного музичного мистецтва як засобу національного виховання в освітньому просторі закладу дошкільної освіти; здійснити аналіз та обробити результати експериментального дослідження.

Спираючись на результати рівня обізнаності дошкільників про особливості українського народного музичного мистецтва на констатувальному етапі дослідження ми обрали групу «Чебурашка», як експериментальну, а групу «Калинка» як контрольну, де працювали вихователі за програмою «Українське дошкілля» в закладі дошкільної освіти (ясла-садок) «Сонечко».

На контрольному етапі педагогічного експерименту проаналізовано й узагальнено результати роботи. Для характеристики динаміки сформованості обізнаності дітей з українським музичним мистецтвом зіставлено результати, отримані на констатувальному та контрольному етапі педагогічного експерименту.

Аналізуючи результати рівнів знань дітей ЕГ «Чебурашка» та контрольному етапі ми зробили такі висновки, що знання дітей про українське народне музичне мистецтво: високий рівень – 32%, середній – 48%, низький – 20%; уміння визначати особливості українського народного музичного мистецтва: високий рівень – 40%, середній рівень – 52%, низький рівень – 8%; сформованість навичок грати на народному музичному інструменті: високий рівень – 48%, середній рівень – 44%, низький – 8%. Аналізуючи результати рівня знань КГ «Калинка» на формувальному етапі: високий рівень – 20%, середній рівень – 36%, низький – 44%; уміння дітей визначати особливості українського музичного мистецтва: високий рівень – 16%, середній рівень – 32%, низький рівень – 52%; сформованість у дітей навичок гри на народному музичному інструменті: високий рівень – 12%, середній рівень – 36%, низький – 52%.

Аналіз результатів на формувальному етапі показав ефективність розробленої нами методики. Окрім того були розроблені методичні рекомендації для вихователів з проблеми дослідження.

Магістерське дослідження не вичерпує усіх сторін наукової проблеми та потребує подальшого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аніщенко Н. В. Особливості прояву естетичної обдарованості дітей дошкільного віку. Обдаровані діти – інтелектуальний потенціал держави: XI Міжнар. наук.-практ. конф. (Чорноморськ, 2–8 липня 2018 р.). Київ : ІОД НАПН України, м. Чорноморськ, 2018. С. 226–229.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf (дата звернення: 29.01.21 р.)
3. Базовий компонент дошкільної освіти. Від 12.01.2021. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2020/21.12/bazovyy%20komponent%20doshkillya.pdf>
4. Барило С. Б. Вплив музично-ритмічних рухів на загальний розвиток дітей дошкільного віку. Збірник статей учасників дванадцятої всеукраїнської практично-пізнавальної конференції «Наукова думка сучасності і майбутнього». Дніпро, 2019. С.12-14.
5. Бекетова Ю. В. Особливості впливу музики на дітей з особливими потребами. Pedagogy of Physical Culture and Sports. URL: <http://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-03/09byvcsn.pdf> (дата звернення: 09.02.2021).
6. Бельдій О. В. Символіка кольору в релігійних культурах: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.11. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2019. 249 с.
7. Білан Т. Символічність образотворчого мистецтва в часі та просторі культури. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Вип. 30(1). С. 54 – 59.
8. Білозуб Л. М. Історія мистецтв : навчальний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Дизайн» освітньо-професійної програми «Графічний дизайн». Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2019. 148 с.
9. Біляшівський Микола Українське народне мистецтво / Микола Біляшівський; передм. М. Р. Селівачов; переклад О. О. Старова; упоряд. О. О. Савчук. – 2-ге вид. – Харків : Видавець Савчук О. О., 2022. – 168 с.
10. Богуш А. М. Педагогічні виміри Василя Сухомлинського в сучасному освітньому просторі. Монографія. Видання 2-е, доопрацьоване, доповнене. Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута», 2018. 392 с.
11. Богуш Алла. Вибрані науково-педагогічні статті / Упоряд. Л. В. Калуська / За заг. ред. А. М. Богуш. Тернопіль : Підручники і посібники, 2019. 304 с.
12. Богуш А. Національно-патріотичне виховання в українському дитячому садку. Концепція Софії Русової та сьогодні. *Дошкільне виховання*. 2016. №2. С.2–5.
13. Бондаренко Н. В. Вплив музичного мистецтва на мовленнєвий розвиток дитини дошкільного віку. Таврійський вісник освіти. 2017. Вип. 1(57). С. 45–52.
14. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.
15. Вашак О. О. Особливості підготовки майбутніх вихователів до формування творчої особистості дитини дошкільного віку на заняттях з народознавства. Педагогічна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. за матеріалами II міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми наступності початкової і дошкільної освіти» / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України. Кам'янець-Подільський. 2016. Вип. 20 (1-2016). С. 188-204.
16. Вашак О. О., Манжелій Н. М. Українська народна іграшка у освітньому просторі закладів дошкільної освіти. Навчання й виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку у викликах сьогодні : монографія / за заг. ред. О. В. Лобової, І. П. Рогальської-Яблонської. Суми, 2018. С. 167-184.

17. Вашак О.О. Методика проведення занять з народознавства у ЗДО : навчально-методичний посібник для студентів спеціальності «Дошкільна освіта», - Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2016. – 112 с.
18. Вашак О.О. Особливості використання мультимедійних технологій у процесі ознайомлення дошкільників з українськими народними традиціями // [зб. наук. пр. за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції з міжнародною участю «Нові стратегії розвитку початкової освіти в умовах євроінтеграції»] / Державний вищий навчальний заклад «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Кам'янець-подільський національний педагогічний університет імені Івана Огієнка, Державна вища професійна школа у м. Хелм (Республіка Польща), Жешувський університет (Республіка Польща), 2018. – С. 59-64.
19. Вашак О.О., Мартирисян Л.І. Народознавство як невід'ємна частина народної педагогіки у процесі формування професійної підготовки майбутніх вихователів / О. Вашак, Л. Мартирисян // Науковий журнал «Молодий вчений». [монографія]. – Херсон, 2020 р.
20. Ващенко Г. Виховання любови до Батьківщини. URL: <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/12319/file.pdf>(дата звернення: 20.03.2016).
21. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і. голов. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
22. Вишпінська Я. М Теорія і методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч.-метод. посібник і Я. М. Вишпінська. – Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. 288 с.
23. Вишневський О. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. Львів: Львівський обласний науково-методичний інститут освіти; Львівське обласне педагогічне товариство ім. Г. Ващенко, 1996. 238 с.
24. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 373 с.
25. Гордій Н. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобами дитячої художньої літератури // Н. Годрій Освітні обрії № 1(52), 2021, С. 57 – 62.
26. Гринь Ю. Народна пісня Полтавщини у науковій спадщині Володимира Щепотьєва Музичне краєзнавство Полтавщини: від витоків до сьогодення / Укладачі: Лобач О. О., канд. пед. наук., доцент кафедри музики Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка; Халецька Л. Л., методист Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського. –Полтава: ПОППО, 2009, С. 117-123.
27. Гринь Ю. М. Дитячий Фольклор (на матеріалі етнографічної спадщини В. О. Щепотьєва) // Interaction of society and science: problems and prospects: XXX Международная научно-практическая конференция, 15-18 июня 2021 г., Лондон, Англия. С. 257-259.
28. Дерев'янюк Т. В. Музичне виховання дошкільників. Старша група. Т.: Навчальна книга – Богдан, 2018. 160 с
29. Дитина. Освітня програма для дітей від 3-х до 7 років. Науковий керівник проекту: В.О. Огнев'юк, ректор Київського університету імені Бориса Грінченка, доктор філософських наук, професор, академік НАПН України. Авт. колектив: Г.В. Беленька, О.Л. Богініч, В.М. Вертугіна, К.І. Волинець та ін. К., 2020. 440 с.
30. Долгочуб В.А. Рефлексії над польовими дослідженнями календарної обрядовості українських неоязичників // Сучасне язичництво (неоязичництво) у міській культурі: український та європейський контексти: збірник матеріалів круглого столу (Київ, 18 жовтня 2019 р.). К.: КНУ ім. Т.Г. Шевченка 2020. С. 10-12.
31. Дронова, О. О. Національне виховання дошкільників засобами народного мистецтва України / О. О. Дронова // Наук. вісн. Південноукр. нац. пед. ун-ту ім. К. Д. Ушинського. – 2016. – № 6. – С. 62–67.
32. Задорожна-Княгницька Л. В., Головіна Г. О. Наступність національного виховання дітей дошкільного та молодшого шкільного віку як педагогічна проблема. Альманах науки. Науковий журнал. № 7 (40) липень 2020 р. Київ: ФОП Камінська А.П., 39 с. С.23 – 28

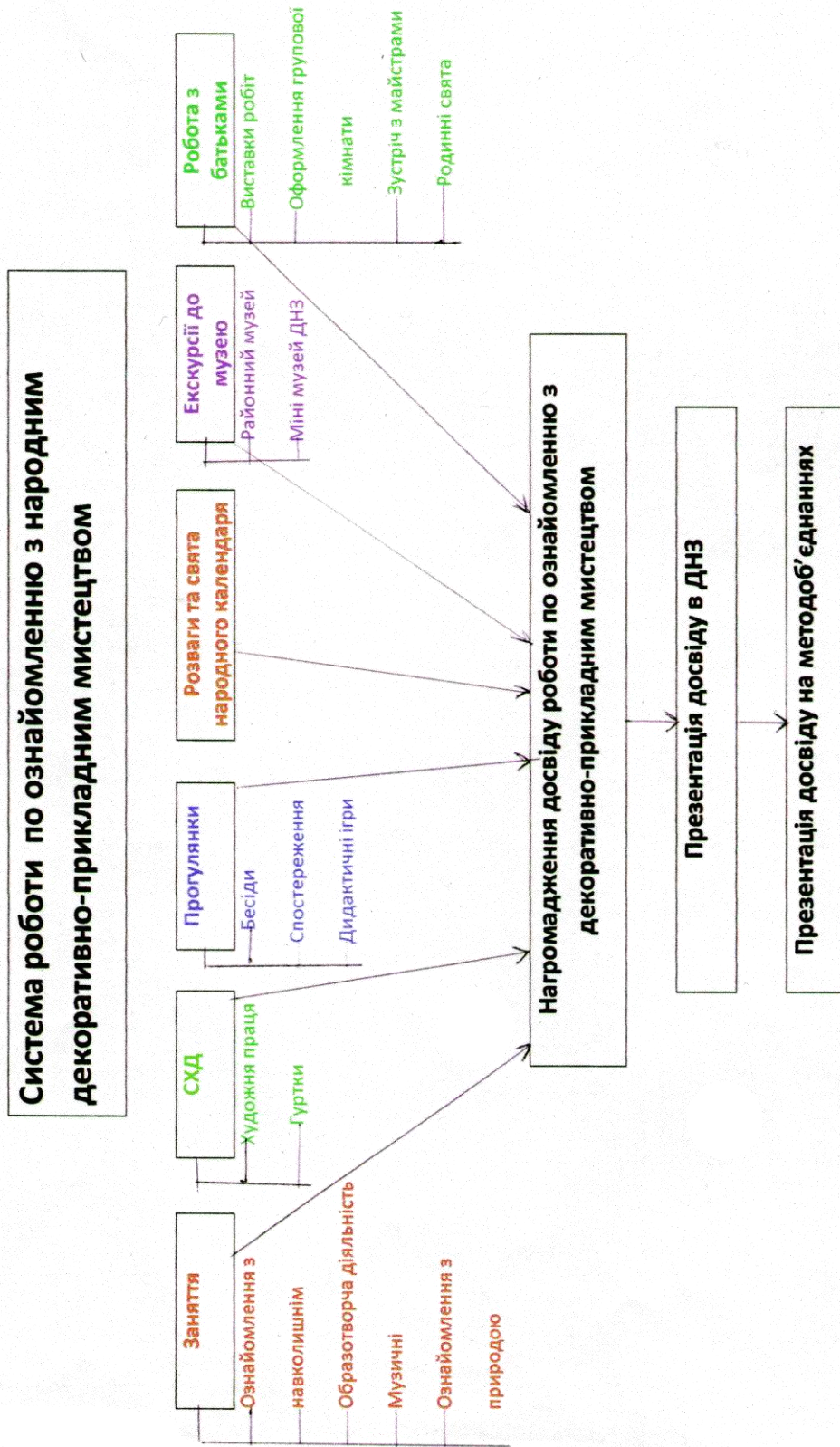
33. Закон України «Про дошкільну освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (Дата звернення: 06.06.2023)
34. Зозуля А. М. Особливості ознайомлення дітей дошкільного віку з українським національним одягом різних етнічних груп України / А. М. Зозуля // Дошкільна освіта у сучасному соціокультурному просторі : зб. наук. праць / [за заг. ред. О. А. Гнізділової, відпов. ред. Н. В. Ковалевська] ; Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава : Видавець Шевченко Р. В., 2017. – Вип. 1. – С. 98 – 100.
35. Зубченко, Н. Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобом народних ігор / Н. Зубченко // Психолого-педагогічний пошук / Глухів. нац. пед. ун-т ім. Олександра Довженка. – Глухів, 2016. – Вип. 3 : зб. студент. наук. пр. за матеріалами II Всеукр. студент. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми дошкільної освіти: перспективи, інновації, розвиток», 21–22 квіт. 2016. – С. 103–107. – Бібліогр.: с. 106 (6 назв).
36. Іваненко О. А. Творча самореалізація дошкільників у процесі музичних занять: навч.-метод. посіб. / О.А. Іваненко. Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. 196 с.
37. Іваницький А. І. Хрестоматія з українського музичного фольклору 1-19 (з поясненнями та коментарями). Навчальний посібник для вищих навчальних закладів культури і мистецтв І – IV рівнів акредитації. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. – 520 с
38. Історія української вишиванки – від сучасності до першим згадкам у Трипільській культурі. Вишивка та трикотаж. URL: <https://noko.com.ua/ua/a397265-istoriya-ukrainskoj-vyshivanki.html>
39. Історія української вишивки. Калина. Все про вишивання. URL: <https://kalyna.store/istoriya-ukrainskoj-vishivky>
40. Іщенко Л. В., Підлипняк І. Ю., Журавко Т. В. Підготовка педагогів до розвитку у дітей старшого дошкільного віку пізнавального інтересу до предметного світу в проєктній діяльності. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалізації та перспективи. – Вип.80. Т.І. 2021. С. 109 – 114.
41. Каплуновська О. М. Україна – моя Батьківщина. Парціальна програма національно-патріотичного виховання дітей дошкільного віку [Електронний ресурс] / О. М. Каплуновська, І. І. Кичата, Ю. М. Палець; за наук. ред. О. Д. Рейпольської. – Текст. дані. – Тернопіль : Мандрівець, 2016. – 72 с. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/8ukrayinamoya-batktivshhina-rejpolka.pdf> (дата звернення: 19.11.2018).
42. Карагозлю Ф. Педагогічні умови взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю у полікультурному вихованні старших дошкільників : дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.08. Одеса, 2019. 308 с
43. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (від 29.07.2019 р.) URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf> (дата звернення: 03.08.2019).
44. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/5d5/279/7ca/5d52797ca746c359374718.pdf> (дата звернення: 10.04.2021).
45. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154 (дата звернення: 10.04.2021).
46. Кульчицький В., Кульчицька С. Роль патріотизму у компетентнісному підході до професійної освіти. Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи: тези доповідей VII Всеукраїнської науковопрактичної конференції студентів, аспірантів і науковців (м. Дніпро, 21 бер. 2019 р.). Дніпро, 2019. С. 132-133.
47. Куцин Е. К. Формування основи розвитку особистості засобами музичної діяльності. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки. Чернігів, 2019. Вип. 4 (160). С. 75 – 79.

48. Лист Міністерства освіти і науки «Про методичні рекомендації з патріотичного виховання»
URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pronacionalnopatriotichne-vihovannya-u-zakladah-osviti-u-20192020-navchalnomu-roci>(дата звернення: 30.08.2019).
49. Лист МОН України «Про організацію національно-патріотичного виховання у дошкільних навчальних закладах» URL: <https://drive.google.com/file/d/0B3m2TqBM0APKMTZFNm9obmZoTjg/view> (дата звернення: 10.10.2021).
50. Лісовець О. В. Національно-патріотичне виховання з основами народознавства: навчальний посібник для здобувачів вищої освіти за спеціальність 012 Дошкільна освіта. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2022. 111 с.
51. Лісовська Т. А. Музична імпровізація в сучасному закладі дошкільної освіти: Навчальний посібник. Миколаїв: Вид-во «Іліон», 2019. 140с.
52. Лісовська Т. А. Теорія і методика музичного виховання : навчально-методичний посібник / Т. А. Лісовська. Миколаїв : видавець Румянцева Г. В., 2022. 330 с.
53. Ліхницька Л., Андрійців О. Вплив занять з музичного мистецтва на розвиток мовлення дитини дошкільного віку. Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво». Вінниця: ФОП Корзун Д. Ю. 2020. С. 95–100.
54. Малахова М. О. Діяльнісний аспект оркестрово-ансамблевої підготовки фахівців у галузі музичного мистецтва. Herald pedagogiki. Nauka i praktyka. № 65 (pedagogika). Warszawa, 2021. S. 58–61.
55. Малахова М. О. Особливості фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва у навчальних народно-інструментальних колективах. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ, 2021. Вип. 79. Том 1. С. 187–192.
56. Малахова М. О. Студентський інструментальний ансамбль: технологія командної інтерпретації художнього образу музичного твору. Освітологічний дискурс. 2019. № 3 – 4 (26 – 27). С. 100–109.
57. Миськова Н. М. Патріотичне виховання дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах 2020 р., № 69, Т. 1. С.102-105.
58. Михальченко Н. М. Національно-патріотичне виховання в закладах дошкільної освіти: навчально-методичний посібник для дистанційного навчання / Н. В. Михальченко. – Миколаїв: СПД Румянцева Г. В., 2021. – 206 с.
59. Мкртчян О. А. (2022). Проектна діяльність на заняттях з музичного мистецтва в закладах дошкільної освіти. Наукові записки кафедри педагогіки. №50, С. 81-87. [hΣps://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-50-07](https://doi.org/10.26565/2074-8167-2022-50-07)
60. Мкртчян О. А. Розвиток здібностей дітей 6 – 7 років засобами музичного мистецтва. Modern Scientiĳic Researches. 2020. No13. Part 5. P. 12-17.
61. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. URL: http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/11/nsro_1221.pdf (дата звернення 05.04. 17 р.).
62. Національно-патріотична складова дошкільної освіти в умовах позашкілля: посібник/ Уклад. І.В. Ратинська. Слов'янськ: Вид-во Б. І. Маторіна, 2020. 103 с.
63. Навчальний посібник з курсу українська народна іграшка для студентів факультету дошкільної освіти (денної, заочної форми навчання та студентів ПО).– Х.: ХНПУ імені Г.С.Сковороди, 2017. -122 с.
64. Низковська О. Іграшка в центрі уваги педагогічної спільноти. // Дошкільне виховання. 2018. Вип. 1. С. 9-11.
65. Найден О. С. Українська народна іграшка: Історія. Семантика. Образна своєрідність. Функціональні особливості. – К.: АртЕк, 1999. – 256 с.

66. Основи розвитку сфери національно-патріотичного виховання : методичний посібник для фахівців у сфері НПВ / О. В. Сіра, В. О. Волков, О. В. Ярошенко. Житомир, Держ. ін-т сімейн. та молод. політики. 2021. 100 с.
67. Особливості формування національної свідомості. URL: <http://book.net/index.php?bid=14986&chapter=1&p=achapter> (дата звернення: 15.09.2021).
68. Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку : навчально-методичний посібник / Т. В. Філімонова. – Миколаїв : СПД Румянцева, 2019. – 152 с.
69. Педагогічні умови виховання любові до Батьківщини у дітей дошкільного віку. URL: <http://www.kazedu.kz/referat/127717> (дата звернення: 04.02.2019).
70. Повознюк С. І. Українська іграшка як етнокультурний засіб виховання дітей дошкільного віку з родин учасників АТО і внутрішньо переміщених осіб / С. І. Поворознюк // Освітній дискурс. Гуманітарні науки. – 2018. - Вип. 9. - С. 103-111.
71. Половіна О. Дитина у світі мистецтва. Дошкільне виховання. 2021. № 2. С. 3-8.
72. Поповська О. А., Якименко Ю. І., Береженна Л. Ю. Елементарне музикування Карла Орфа як засіб розвитку довольності пізнавальних процесів дітей дошкільного віку з ознаками обдарованості. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Друк плюс», 2022. Вип. 64. С. 137– 147.
73. Про дошкільну освіту: Закон України від 11.06.2001 № 2628-III. Дата оновлення: 01.01.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text> (дата звернення: 10.11.2021).
74. Про затвердження Базового компоненту дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) (нова редакція) від 22.05.2021 № 615 URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/prozatverdzhenniyabazovogo-komponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartudoshkilnoyi-osviti-nova-redakciya> (дата звернення: 12.10.2021).
75. Прокопчук В. І. Європейський досвід професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. 2020. URL: <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-37-2.2.13>.
76. Ривліна В.М. Медіатизація мистецтва як нова форма соціокультурної комунікації. Система національних ЗМК у сучасній Україні: нова візія. Матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених та студентів. ДНУ ім. О. Гончара. 2020. С. 112-113.
77. Роль народного мистецтва у формуванні особистості. URL: <https://ukped.com/statti/skarbnichka/7430-rol-narodnoho-mystetstva-uformuvanni-osobystosti.html>
78. Руденко О. О. Дибинецька кераміка в художній культурі України XIX–XX століть. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наук. зб. Напрямок «мистецтвознавство». Рівне : РДГУ, 2019. Вип. 30. С. 22–29.
79. Савкуєва Д. Ю., Кордубан М. В. Особливості використання музичних іграшок за методикою Карла Орфа в сучасному ЗДО. Наука та освіта в дослідженнях молодих учених: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. для студентів, аспірантів, докторантів, молод. учених, Харків, 14 трав. 2020 р. / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди; редкол.: Ю. Д. Бойчук (голов. ред) та ін. Харків, 2020. С. 296-297.
80. Синчишин Н. Л. Національне виховання старших дошкільників засобом партнерської взаємодії закладу дошкільної освіти із сім'єю. Презентація спільних свят: кваліфікаційна робота / Н. Л. Синчишин; науковий керівник – проф., д-р пед. наук О. В. Ковшар. - Кривий Ріг: КДПУ, 2021. - 142 с.
81. Седова Т. В. Виховання патріотизму за умов сучасних викликів інформаційного суспільства. Управління школою. 2019. № 10/12. С. 8– 11.
82. Сухина Л. Ю. Музичне виховання у дитячому садку. 6 рік життя (За Базовим компонентом дошкільної освіти). К.: Ранок, 2018. 112 с.
83. Схеми вишивок та кроїв. Музей Івана Гончара. URL: <https://honchar.org.ua/to-learn>

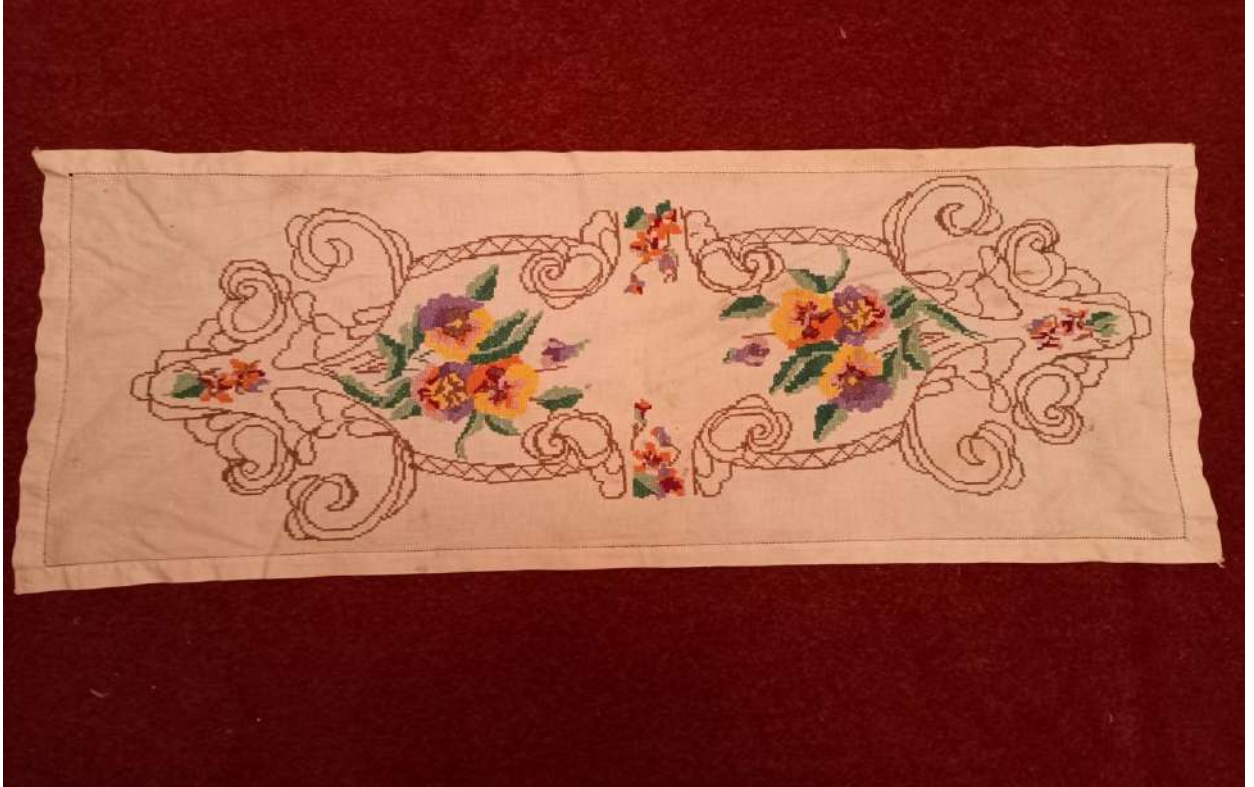
84. Таранець С. В. Національно-патріотичне виховання в ЗДЛ Інтерактивна ділова гра з педагогами. Дошкільний навчальний заклад. 2019. № 1. С.15-19.
85. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. / С. І. Матвієнко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. – 297 с
86. Теорія і методика музичного виховання : навчально-методичний комплекс / уклад. С. І. Матвієнко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019. – 51 с.
87. Тесленко С. (2018). Виховання національно-патріотичних почуттів старших дошкільників у процесі ознайомлення з рідним краєм. Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка», Том 3, № 20, с. 131-137
88. Тесленко С.Л. Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньо-мовленнєвої діяльності : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Миколаїв, 2021. 254 с.
89. Титаренко В. П. Вишивальне мистецтво Полтавщини: навчальний посібник. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2015. 508 с.
90. Ткач Н. Єднаймося, люба родино!: (родинне свято з елементами національно-патріотичного виховання). Початкова школа. 2019. № 11. С.61-63.
91. Ткаченко В. Джерельна база з писанкарства в Науковому архіві Інституту археології НАН України // Virtus: Scientific Journal / Editor-in-Chief M.A. Zhurba. 2019. № 36. С. 189-192
92. Ткаченко В. Феномен українського писанкарства кінця ХІХ – початку ХХІ століття (історіографічний і джерелознавчий зріз). Київ: Міленіум, 2020. 430 с.
93. Трифонова О. С. Проблема національно-патріотичного виховання дошкільників у працях Алли Богуш (за період 1990 – 2018 роки). URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/6137/1/Tryfonova%20Olena.pdf> (Дата звернення 15.03.2021)
94. Україна – моя Батьківщина. Парціальна програма з національно-патріотичного виховання для дітей середнього та старшого дошкільного віку (за загальною науковою редакцією О. Рейпольської)
95. Українські обрядові рушники. Етнохата. URL: <https://etnoxata.com.ua/statti/traditsiji/ukrajinski-obrjadovi-rushniki>
96. Українське дошкілля. Програма розвитку дитини дошкільного віку (автор – Олександра Білан; за загальною редакцією Олени Низковської) Повне або часткове копіювання публікацій журналу для розповсюдження без письмового дозволу редакції журналу: <https://emetodyst.expertus.com.ua/10000421>
97. Філімонова Т. (2020). Патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку. Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка», Том 5, № 27, С. 163-167
98. Ходунова К. М. Історична роль українського фольклору у моральному вихованні дошкільників. Дошкільна і початкова освіта: реалії та перспективи. 2020. С.168 – 172.
99. Шкретієнко Л. Виховання патріотичних почуттів у дітей старшого дошкільного віку засобом художньої літератури: дис.....к-та пед.наук: 13.00.08/Південноукраїнський нац.пед.ун-т ім.Ушинського, 2019. 236с
100. Якименко Ю. І. Система Карла Орфа, як ідеальна платформа для всебічного розвитку дитини. Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів факультету дошкільної, початкової освіти та мистецтв. Серія «Мистецтво», 2019. Вип. 3. С. 206-209.

Додаток В
Малюнки дітей

Додаток Г
Рушники

Додаток Д
Рушники яким понад 100 років із власного архіву

Додаток Е

Жіноча сорочка понад 100 років із власного архіву

Весільний одяг 1948 р. із власного архіву

Орнамент вишивки весільної чоловічої сорочки із власного архіву

Орнамент вишивки жіночої весільного плаття із власного архіву

Додаток Ж
Сучасна вишивка з власного архіву

Додаток 3
Сучасні українські сорочки з власного архіву

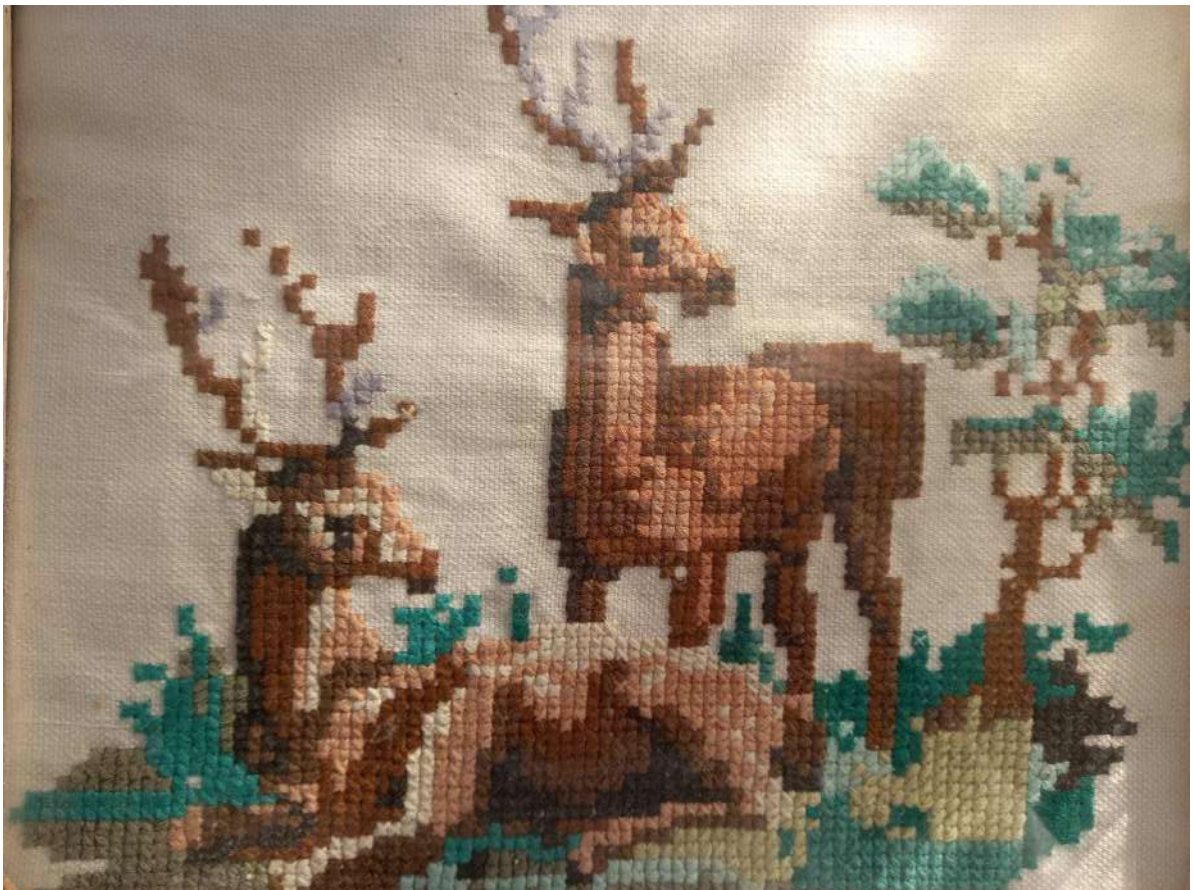

Додаток И

Вишиті хрестиком картини Дівчинка з кроликом та собакою

Олені в лісі

Колискові, забавлянки, утішки

Забавлянки

1. Ой чук, чук, чук,
Наловив дід щук!
А бабуся карася —
Сіла, тай надулася.
Топіт юшки наварила,
Щедро діток пригостила.

2. Варила мамочка кашечку, варила.
Одному дала до горнятка,
Другому до мисочки,
Третньому до кайстрика,
Четвертому дала до ложки,
А п'ятому не дала,
Бо не приніс сала.

3. Лася-Прася,
Де була?
 - У лісі.
 - Що їла?
 - Горісі.
 - Чим кусала?
 - Зубами.
 - Куди клала?
 - До мами.

4. Дибки, дибки!
Ходить котик по лавочці,
Водить кішку за лапочки:
Диб, диб, диб!

5. Гопа, гопа, гопа-чуки,
— А ви, діти, не сваріться,
Наварила мама шуки,
Та рибкою поділіться.
Та не знала, де подіти,
А ви, діти, пам'ятайте,
Та кинула межі діти.
Свою матір споминайте.

6. Та й було у баби
Сім котів,
Сім котів, сім котів,
Сім котів.
Та й виорала
Сім ланів, сім ланів,
Сім ланів...

7. Послухайте, люди,
– А хто збив нам горнець?
Дивна байка буде!
Баба каже Горобець!
Був собі раз горобець, –
Підіб'ю йому крильця!
Бабі збив новий горнець.
Чи казати знов з кінця?
Прилетіла горобчиха,
Як казати, то казати:
Питається баби стиха:
Був собі раз горобець...

Додаток І

Водяний ксилофон виготовлений музичним керівником разом із дітьми

Шумівки музичні інструменти виготовлені дітьми разом із музичним керівником

Додаток Й

Шумові народні інструменти для оркестру
Праник

Трищітки, бубни

Додаток К
Опішнянські глиняні іграшки з власного архіву

Ложки, трикутники, дзвіночки

Додаток Л
Патріотичний куточок (музичний зал)

ОПШНЯНСЬКЕ ДИВО (глиняний посуд)

Додаток Н
Прялка

КАЛЕНДАРНО-ОБРЯДОВІ ПІСНІ – ЦЕ ТІ, ЩО ВИКОНУЮТЬСЯ ПІД ЧАС КАЛЕНДАРНИХ СВЯТ, ОБРЯДІВ. ВОНИ ПОДІЛЯЮТЬСЯ НА:

Сценарій розваги «СТРІТЕННЯ»

РЕКВІЗИТ: мотузка з причепленими паперовими «бурульками»; паперові деталі квітів – серединки, пелюстки; поролонові кучугури снігу; вінок; велика хустина; великі кулі

ДІЙОВІ ОСОБИ:

Зима
Весна
Діти

Хід розваги

Діти під музику входять до зали й сідають на місця.

Ведуча: Сьогодні, малята, народне свято – Стрітєння. З давніх часів цей день вважали першою зустріччю Весни та Зими. Люди розспівували веснянки. Нумо й ми Весну покличемо – для неї веснянку заспіваємо.

Хоровод Вийди, вийди Сонечко (всі діти)

Весна: Здрастуйте, мої малята,
Любі хлопчики й дівчата!
Почула я, як ви мене кликали, ось і в гості завітала.
Чи не набридла вам зима, холодна та сердита?

Діти: Набридла!

Ведуча: Чекаємо, Весна, тебе, ніяк не дочекаємося.

Лунає аудіозапис завивання вітру. У залі з'являється Зима.

Зима: Це я вам набридла? Та я все ще сильна. Не пушу тебе, Весно, на землю. Діти, а ви пам'ятаєте? Як було весело нам. Пісні співали в ігри з снігом грали. Ось, подивіться, які у мене великі кулі, а давайте зараз з Вами пограємо в гру.

Гра «Перекоти кулю» (середня група)

Весна: Не страшні нам, Зимо, твої погрози. Не боїмося ми тебе.

Весна: Нумо, Зимонько, поміряємося силою.

Зима: Згодна. Тільки я за тебе все одно сильніша.

Ведуча: Не хвалися, Зимо. Недарма кажуть: «Зима Весну-красну зустрічає, заморозити червону хоче, а сама лиходійка від свого хотіння тільки потіє».

Зима: Нічого, ми ще подивимося, хто кого. Я собі зараз найкращих помічників виберу. Дітки молодшої групи нам зараз покажуть, як Зима з Весною змагалися.

Батл «Зими та Весни» (молодша група)

Ведуча: Зазвичай на Стрітєння на дахах будинків уже висять бурульки. Подивимося, хто швидше зірве більше бурульок.

Гра «Зірви бурульки»

Зима і Весна піднімають мотузку з паперовими «бурульками» на прищепках, на висоту 1,8-2 м. За сигналом гравці підстрибують і знімають «бурульки». Перемагає команда, яка зірве їх більше.

Зима: А я зараз змахну рукавами – і намету снігових заметів. Нізащо вам через них не перебратися.

Весна: А ми зараз подивимось, як діти зможуть ці кучугури обійти.

Гра «Обійти кучі снігу»

У грі беруть участь по четверо дітей із кожної команди. Перед учасниками кожної команди на підлозі розкладені 3-4 поролонові «кучугури». Діти стають одне за одним і кладуть руки на плечі того, хто стоїть попереду. За сигналом вихователя команди - «струмочки» оббігають «кучугури» і повертаються на місце.

Ведуча: А тепер час загадок – зимових та весняних.

Зима: Дивна зірочка з неба впала,
Мені на долоню лягла – і пропала.

(Сніжинка)

Художник невидимка
По місту йде:
Всім щоки нарум'янить,
За носа ущипне.

(Мороз)

По стежині, по дорозі
Бігти я у них не в змозі,
По снігу не йдуть як слід:
До вподоби – тільки лід.

(Ковзани)

Узимку хто, скажіть мені,
Малює квіти на вікні?

(Мороз)

В небі хмарка пролітала,
Білий пух порозсипала,
Він на землю щільно ліг.
Називають його...

(Сніг)

Весна:

Тане сніжок, зеленіє лужок,
День прибуває — коли це буває?

(Навесні)

Три брати ідуть по світу
Від зими назустріч літу.
Перший пройде – тане лід,
Другий пройде – всюди квіт,
Третій пройде – укрива
Землю шовкова трава!
Нерозлучні три брати.
Не стрічався з ними ти?

(Березень, квітень, травень)

Подивіться – на горбочку

Он біліє дивне очко.
Хто ж це дивиться так ніжно?
Дитинча весни – ...

(Підсніжник)

Я найперша зацвітаю
Синім цвітом серед гаю.
Відгадайте, що за квітка,
Бо мене не стане влітку.

(Пролісок)

Привітанням журавля
Я пробуджую поля,
Наповняю ручаї
Та завітчую гаї.
Кожен з вас мене впізна.
Відгадали? Я – ...

(Весна)

Весна: Молодці, діти! Усі загадки відгадали!

Ведуча: Зимонько та Веснонько не сваріться, а помиріться. Адже лютий місяць найкоротший місяць. В лютому буває різна погода: сонечко світить, сніжок падає, струмочки течуть, морозець пощипує щічки. Тому ви не сваріться, а краще помиріться. І затанцюйте разом таночок.

«Весняні ворота»

Зима і Весна тримають велику хустину та гойдають її. Діти утворюють два великих кола і рухаються під хустиною. При рухові співають пісню, під час закінчення музики дітей накривають хусткою. Діти обіймаються.

Весна: Під снігом розквітають перші весняні квіти — ніжні проліски.

Зима: А я вітер північний здійму,
І пелюстки квіткові зірву.

Весна: А ми всі пелюсточки з малятами зберемо.

Гра «Весняна квітка» Середня, молодша група

На підлозі розкидані частини квітки. Діти шикуються одне за одним. Кожен учасник повинен взяти один елемент квітки і покласти в обруч «зібрати квітку» (серцевину, різнокольорові пелюстки). Перемагає той, хто швидше складе квітку.

Весна: Молодці, діти, гарні квіточки зібрали.

Гра «Віночок» (старша група)

Ведуча: Чудово погралися! Ось і закінчилося наше свято! Час нам із нашими гостями прощатися та до групи повертатися! Зима та Весна прощаються з дітьми та йдуть (Старша група «Чебурашка»)

Свято «Вишиванки»

Дійові особи

Ведуча

Діти

Обладнання: віночок, маки, пазли вишиванки, гра рушничок, естафета мішки.

Ведуча: Ми раді вітати в нашій залі всіх, хто любить Україну, хто гордий, що він українець, кому дорогі традиції, звичаї та обряди.

Сьогодні міжнародне свято Вишиванки, свято, яке покликане зберегти народні традиції створення та носіння українського національного одягу. В цей день і ви діти та вихователі одягли вишиванки.

Що ж, дорослі і малята,
Рух свій будем починати,
Покажем усім уміння своє
І пройдемо всім садочком
Вишиваним дефіле.

Ведуча: Напевно, немає в Україні дому, де б не було вишитого рушника чи сорочки. Ці речі зберігаються і передаються із покоління до покоління, адже у вишиванках багато символів: сили, добробуту, краси та оберегів. А ще про них складено багато віршів.

Хрестик до хрестика пісня звучить,
Пісня країни славетна, піднесена,
В пісні звучить незабутній мотив,
В пісні звучить молитва
Дух вишиванки зібрав синьову
Стигле колосся в кетяг калини
Дорогу життєву пряму і святу
Молимося разом за долю країни

Фонова (Молитва)

(діти сідають на стільчики)

Ведуча:

Щоб вишиваночку вдягати,
Вагомий привід нам не треба мати.
Її ми хочемо носити кожен день,
Співати народних в ній пісень.

Запрошуємо до пісні дітей молодшої та середньої групи

Пісня «Вишиванка» (молодша, середня група)

Ведуча: Завжди славилися по всьому світу українські дівчата: вродливі, роботящі, добрі, веселі. Подивіться, які гарні у нас дівчата! А які у них вишиванки! Раніше у кожної дитина була своя вишита сорочка з самого народження. Для дівчаток вишивали ніжними і світлими відтінками, на них цвіли мальви, калина. Поглянемо, які вишиванки у наших дівчаток.

Ведуча: *А зараз діти молодшої групи покажуть нам, які у них гарні вишиванки та затанцюють.*

(відео гра Вишиванка)

Ведуча: А зараз ми подивимося які наші дівчатка та хлоп'ята кмітливі
Відгадайте загадки

Мочили, колотили,

Рвали, крутили,
Узор вишивали,
На свято одягали. **(Вишиванка)**

Ані тіла, ані духа,
має рота, шкіру й вуха. **(Чоботи)**

Гарненька сорочка в узорах,
В орнаментах кольорових,
Її я гордо буду носити,
Як оберіг мені буде служити. **(Вишиванка)**

Що то за сорочка – рукави ніврочку?
І чомусь на ноги вбрали ту сорочку. **(Шаровари, штани)**

Вдень з ногами, а вночі без ніг. **(Чоботи)**
Входиш в одні двері,
А виходиш з трьох.
Думаєш, що вийшов,
А насправді зайшов. **(Сорочка)**

Вдень обручем,
Вночі змією. **(Пояс)**

Топчуться разом—
Один на порозі,
Другий на дорозі. **(Чоботи)**

Ой цвіте на Україні красне літо,
Ой збирають чорноброві в гаю квіти,
В'яжуть стрічку й квіточку в стіжок,
Щоб до танцю вратись в оберіг – ... **(вінок)**.

Ведуча: Діти, а які квіти влітають у віночок відгадайте загадки

Я на сонце дуже схожа,
Золотиста і пригожа,
Я щоранку розквітаю,
Промінцями всіх вітаю.
Відгадати всім неважко,
Що за квітка я? **(Ромашка)**

*Чудова квітка така,
Чорними брівками морга.* **(Чорнобривці)**

На просторах поля золотого
Сині зірочки тремтять.
Мов шматочки неба голубого,
Виграють, поблискують, горять. **(Волошка)**

Стебельце — шорстка драбинка,
Всередині — чорна вуглинка,

Пелюстки — блискучі, як лак.
 Це квітує . . . (*Мак*)

Ведуча: *Молодці!* А зараз діти вам потрібно продовжити речення. Гра «Склади речення».

Одягну український віночок – затанцюю веселий ...(**таночок**).
 Гарні хлопці стоять біля ганку, а на них сорочки ...(**вишиванки**).
 Вишиванку везу на гостинець: пам'ятайте, що я я ..(**українець**)
 Вся у білих рушниках, наша хата – ніби птах
 Мчить вона через віки, диво-крила(**рушники**).
 Я танцюю гопак залюбки, адже в мене зручні ...(**чобітки**)

Ведуча: Запрошую дітей молодшої групи до танцю (Чобітки)

Танок «Чобітки» молодша група

Ведуча: Молодці діти! А зараз запрошую дітей середньої групи затанцювати таночок

Танок «Черевички» середня група

Ведуча: Кожен козак мав свою вишиванку, яка його оберігала і сили додавала. Вишивали на чоловічих сорочках синіми, червоними та чорними нитками. Головним заняттям козака було – змагатися в бою, вправно володіти шаблями, булавами, орудувати рушницями.

Естафета «Мішки»

Козаки не тільки вправно змагалися але й вміли пісень співати, танцювати.

Тож, продовжуємо свято, і в дарунок цій весні
 Зараз будуть танцювати в українському вбранні.
 У святковій вишиванці, біля гарних квіточок,
 Наші славні козачата затанцюють український гопачок.

Танок Гопак (хлопці середня група)

Ведуча:

Вишивала мама синіми нитками –
 Зацвіли волошки буйно між житами.
 Узяла матуся червоненьку нитку –
 Запалали маки у пшениці влітку.
 Оберіг-сорочку вишила для сина.
 Візерунком стали квіти України:
 Маки та волошки, мальви біля хати.
 Долю для дитини вишивала мати

Ведуча: *Запрошую дітей молодшої групи програти в естафету «Вишиванка»*

Гра -естафета «Вишиванка» (молодша група)

Ведуча:

Гра «Мак» (старша група)

Гра «Віночок» (всі групи)

Ведуча: Вишиванка – це найкращий дарунок. Вона розповідає своїми кольорами, лініями та квадратами про високі гори, про ясне сонце, про красу дівочу та про поле родюче. Особливою вишиванкою є рушники, які вважалися священними. Їм поклонялись, їх берегли, передавали як оберіг. Вишиваючи рушник, наші мами, бабусі, вкладали в них заклинання від злих сил, просили здоров'я, вдачі, щедрої долі для тих, кому вони призначалися.

Шануйте, друзі, рушники,
Квічайте ними свою хату –
То обереги від біди,
Шануйте ті, що дала мати.
Шануйте, друзі, рушники.

Ведуча: Запрошуємо дітей середньої групи до танцю

Танок «Рушничок» (дівчата середньої групи)

Ведуча: А зараз діти запрошуюю дітей Старшої групи

Гра-естафета «Виший рушника» (старша група)

Ведуча: Як не можна уявити Україну без вишивки, так не можна її уявити і без пісні і танцю.

Усі ми тут – одна родина.
І наша мати – Батьківщина.
Україно рідна!
Україна – мати!
Ми зараз для тебе
Будем танцювати.

Ведуча: Діти всі встали та взяли за ручки танок «Аркан»
Танок «Аркан»

Ведуча:
На полотні біленькому
Вишиєм гарненько
Голосну сопілку,
І вишневу гілку,
Ягідки калини,
Маму і дитину,
Вийся, вийся голочко,
Вишиваєм долечку,
Вийся швидко, вийся рясно
Доля буде добра
Доля буде красна.

Фінал Діти проходять під воротами рушників.

(Молодша група «Дзвіночок»)

(Старша група «Чебурашка»)

(Середня група «Калинка»)

**Музична розвага до Свята
«ВЕЛИКОДНЯ»**

ДІЙОВІ ОСОБИ:

Ведуча

Дід

Баба

ОБЛАДНАННЯ: писанки дерев'яні, великі крашанки картинки, ложки, крашанки, печеня, Пасхи, 2 кошики, 2 хустинки. Інтер'єр української хати (рушники, піч, стіл, лавка, посуд, картини та ін.), ноутбук, телевізор, музичний центр.

(Під музичний супровід діти заходять до зали)

Ведуча. Весна – гарна пора року. Люблять її діти і дорослі за весняну пісеньку струмочків, за веселий спів птахів, за ніжні проліски, за килим із шовкової травиці, за ласкаве сонячне проміння, за повітря, наповнене запахом молодого листя. Багата весна ще своїми обрядами, звичаями.

- Які ж весняні свята ми святкуємо на весні?
- А яке християнське свято ми з вами будемо відзначати?

Діти. Великдень.

Ведуча. Правильно, це Великодне свято. А як його ще в народі називають?

Діти. Пасха.

Дитина:

Гей, Великдень! Гей, весна!

Що несе мені вона?

Сонце, квіти і в додаток -

Пташеняток у садку,

Зайченяток у ліску,

На голівоньку – вінок,

А у кошик – крашанок.

Хоровод «Весна прийшла у рідний край» (старша група)

Ведуча: Діти, а ви знаєте, що неділя, яка передує Великодньому тижневі, називають Вербною. Саме в цей день востаннє Ісус увійшов до храму Божого. Дорогу йому встеляли пальмовими гілками. Його вітали люди, як справжнього царя.

В Україні пальми не ростуть, тому люди, щоб відзначити цей день, ставили у своїх оселях вербові гілочки. Навесні, як тільки пригріє сонечко, верба першою прокидається. Її пухнасті котики будять усіх готуватися до свята Великодня.

Жінки, нарізавши вербових гілок, несли їх до церкви освятити. Тому, що Верба – символ пробудження природи. Свячену Вербу дуже шанують, її закладають за ікони (від недуги та грому). Було, зазвичай, матері приносили посвячену вербу, неодмінно «били» нею дітей, розказуючи:

Не я б'ю, верба б'є,
За тиждень – Великдень
Недалечко – червоне яєчко.

Будь здоровий, як вода,
Будь багатий, як земля,
Будь плідний, як лоза.

Давайте й ми пограємо в гру «Вербич»

Ведуча: Запрошую до гри дітей середньої групи

Гра «Вербич» Середня група

(діти роблять коло, та всі дружно промовляють слова
Вербич, вербич, Весну поклич)

Дитина: Зараз покличу

Діти хором: І ми з тобою

Побий нас вербою

(Діти стають спиною до Вербича, а Вербич промовляє слова та б'є по спині)

Вербич: Не я б'ю, верба б'є,

За тиждень – Великдень

Весна принесла золотого ключа,

А ви пошукайте собі Вербича

(Після гри всі діти під музику сідають на стільчики)

Ведуча:

Люди добрі! Йде Великдень,

Несе білу Паску.

Дзвонить в дзвони,

Розсипає радощі і ласку.

Воротонька відчиняймо,

Гостоньків вітаймо.

Ведуча: Великдень завжди святкують і святкували у неділю. Тиждень перед Великоднем називають чистим або білим. Кожен день тижня має своє призначення. Люди перед Великоднем білять хати, прикрашають оселю вишитими рушниками, прибирають подвір'я. Найважливішим днем цього тижня є четвер, який називається чистим, світлим, великим. Чистий четвер – це день весняного очищення. Ще до світ сонця люди чистили в коморах, стайнях, на подвір'ї, хатах – все повинно бути чистим і виглядати по-святковому. Існує повір'я, що в Чистий четвер, до схід сонця ворон носить із гнізда купати своїх дітей в річці. Хто купається раніше від воронячих дітей, той буде здоровим протягом року. За чистим четвергом настає Страсна п'ятниця. В цей день гріх робити, дозволяється пекти паску.

(Хата. Дід та Баба прибирають в оселі.)

Дід: Ой, Ой, ой бабо, хто ж нам допоможе в такий святковий день Великоднього кошика зібрати. Чим же нам, люба, на Паску гостей зустрічати та пригощати?

Баба: Задумала я спекти Пасхи, але от біда: рецепт написаний такими дрібними буквами, не можу побачити, що ж мені для цього потрібно, які продукти. Діти може, ви допоможете?

1. В одній діжці два тіста.
Можу я його розбити,
Можу на обід зварити,
Курка нам його знесе,
Що це діти? Це - **(Яйце)**
2. У воді росте кохається,

Вкинь у воду - злякається.
Кожен кухар поважає
І за смаком їжу приправляє. (**Сіль**)

3. І поживне, і смачне,
Біле, пінне, запашне.
Залюбки малята п'ють,
Здоровенькими ростуть. (**Молоко**)

4. З мене печуть ватрушки,
І оладки, і млинці.
Торти, пироги і плюшки
Покласти мене повинні усі. (**Борошно**)

5. Солодкий, як мед,
Білий, як сніг у пошані у всіх.
До рота попав, там і пропав. (**Цукор**)

6. Він на гілочці дозрів,
Кожен в житті його їв.
Люблять білки гризти його,
Ховати на зиму в дупло. (**Горіх**)

7. Виноградину сушили,
На осонні положили.
Вона від спеки стомилася,
А в що ж перетворилася? (**Родзинки**)

Баба: Молодці! Все тепер зрозуміло. А зараз зробимо закваску і спечемо всім нам паску...

Ведуча: Запрошую дітей старшої групи допомогти бабусі спекти Паску.

Всі виконують хоровод - гру "Печемо пасочку" (старша група)

1. Ми місили паску ставили закваску	діти стоять у колі, "місяць"
Ручки притомилися –	ручки вперед, а потім за
Як же ми трудилися!	голову ай-ай-ай
	<i>На програві всі йдуть по колу</i>
2. Тісто підіймається	показують
Паска випікається	плескають
На сонечко схожа	пальчиками щічки показують
Запашна пригожа	плескають
3. Курка з нашого села	ведуча бере писанку - іграшку
Гарну писанку знесла	та веде по колу по ручках дітей
Може не повірить хтось –	
Ось вона у мене, ось!	
4. Крашанки змалюємо,	показують
Маму поцілуємо.	повітряний поцілунок
Все у кошик складемо	руки вперед, показують кошик
І до церкви підемо.	крокують по колу

Дід: Ой, бабо, яка гарна, запашна вийшла Паска, тепер і до церкви можна нести святити.

Баба: Діду, а що ще ми з тобою забули зробити?

Дід: Діти, а що потрібно ще підготувати для святкового кошику?

Діти: Крашанки, писанки...

Дід: Ой, якій ж розумні, помічники.

Баба: Так, діти наші предки вірили, що писанки мали магічну силу і тому дарували їх один одному на свято. На Великдень бабуся чи мама клали у тарілочку з водою писанки, а дівчатка умивалися, щоб бути гарними, клали до тарілки і гроші, щоб бути багатими. Та окрім писанок існували крашанки, крапанки. (**Крашанки** в давнину використовували натуральні барвники: лушпиння цибулі, соки рослин, овочів. **Писанки** – в їх розпису використовуються зображення рослин і тварин, геометричні фігури. **Крапанки** – спочатку варене яйце фарбують, а потім наносять краплі гарячого воску. Після чого, яйце кладуть у фарбу іншого кольору. Як тільки фарба висохне, яйце опускають у гарячу воду. В ній віск тане, утворюється оригінальний малюнок).

Дід: Діти допоможіть нам з бабою приготувати писанки, крашанки, крапанки.

Ведуча: А зараз запрошуємо дітей молодшої групи допомогти Дідові та Бабі.

Ведуча. Танок-гра « Дружно писанки візьмемо»

Дружно писанки візьмемо,

І по колу всі підемо.

Тук-тук-тук-тук,

І по колу всі підемо. (руки вперед, йдуть по колу і стукають писанками)

Вгору писанки піднімем,

І постукаємо ними.

Тук-тук-тук-тук,

І постукаємо ними. (руки вгорі, стукають писанками)

Ми присядемо гарненько,

І постукаєм тихенько.

Тук- тук-тук-тук,

І постукаєм тихенько. (Руки вниз, стукають писанками)

Писанки ми заховаєм,

Мов зайчата пострибаєм.

Тук-тук-тук-тук,

Мов зайчата пострибаєм. (Руки за спиною, стукають писанками, стрибають)

Ведуча: А зараз запрошуємо дітей середньої групи допомогти Дідові та Бабі.

Естафета -гра «Збери крашанку у кошик» середня група

Діти розбиваються на дві команди. Стоять два пустих кошика. Дітям потрібно перенести писанку в кошик та передати естафету іншому учаснику.

Ведуча: Молодці діти! Крашанки і писанки ми зібрали, а крапанки нам допоможуть зібрати діти старшої групи.

Естафета -гра «Ясна-естафета»

Діти розбиваються на дві команди. Кожному учаснику видається по ложці. У неї потрібно покласти яйце. Далі перші гравці обох команд повинні пробігти певний шлях, повернутися

назад, передати яйце другим гравцям. Ті покладуть його в ложку, тримаючи її в руках продовжать шлях. Потім, по черзі, інші учасники команд.

Дід: Молодці діти, які ви всі спритні. Подивись бабо, як наповнюється наш кошик.

Танок «Крашанка» (середня група)

Дід: Бабо, а чого ще ми забули покласти в кошик?

Баба: Ой, Діду печені. Ковбаски. Діти допоможете нам скласти до святкового кошика?

Гра «Збери печеню»

Діти діляться на дві команди. По одному із команди. Хлопчики закриті хусткою очі, потрібно на дотик знайти печеню та покласти до кошика.

Дід з Бабою: Дякуємо діти, що допомогли зібрати Великоднього кошика! (Прощаються)

Ведуча: На закінчення нашого свята, хочу вам побажати хороших Великодніх свят, хорошого настрою.

В Україні кажуть: «Гість у дім – радість в нім!» А на Великдень гостей зустрічати, то велика радість. Українська писанка перемогла зло! Тож тішимося Воскресінням Господнім, любімося, шануймося і даруймо один одному писанки! На щастя, на здоров'я, на віки вічні!

Ведуча. Спритно гралися, молодці! А тепер, разом з нашими гостями затанцюймо Великодню руханку!

Додаток У

Додаток У

Тематичне заняття до дня пам'яті Тараса Шевченка

Додаток Ф
Патріотичні куточки в групах

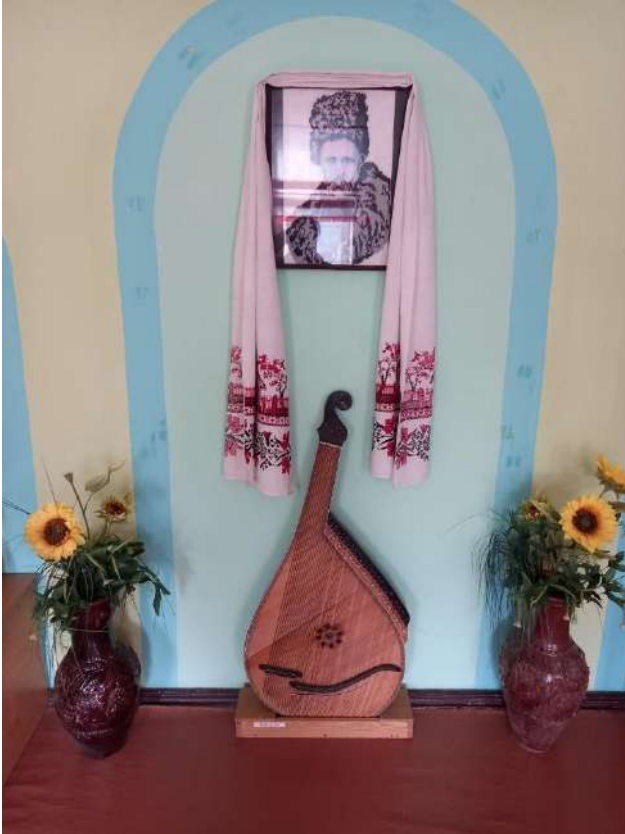

Додаток Х
Кімната музей в ЗДО «Сонечко»

Додаток Ц
Світлина української хати

Додаток Ч
Народні іграшки Ляльки– Мотанки

Додаток Ш
Дидактична гра «Подорож Диканькою»

Додаток Ю
Експерсії до Диканського історико-красназавчого музею імені Д.М. Гармаша
(Світлина української хати)

(Прядильний верстат)

Додаток Я
Експерсії до Диканського історико-краєзнавчого музею імені Д.М. Гармаша
(Громофон)

(Музичні інструменти та відомі виконавці-вокалісти, колективи)

(Ансамбль балалаїшників третій з ліва В. Кочубей)

Троїсті музики Диканька

Додаток Я 1
Троїсти музики Диканька

Народний аматорський ансамбль «Краянка» від минулого до сьогодні

Глиняні музичні іграшки (свищики) – баранці, коники, пташки та ін.

Додаток Я 4
Дебют Мішаний шумовий оркестр ЗДО «Сонечко»

Тема : Народний інструментарій України

Народний інструментарій України – багатий і різноманітний. До музичних інструментів ставилися як до чогось дорогоцінного; їх виписували, відписували у заповітах, дбали про їх справність, привабливий вигляд, розмальовували.

Серед інструментів, які побутували в м. Глухові – гуслі, цимбали, труби, кобзи, литваки, волинки, скрипкові басы, бандури, лютні, флейти, скрипки. Щодо скрипок, то в Україні «сама злиденна людина без скрипиць весілля не гуляє».

У давнину люди використовували різні предмети, взяті з навколишньої природи або зроблені своїми руками, і перетворювали їх на музичні інструменти. Нині вони складають 3 основні групи: ударні, духові, струнні.

Ударні. Бубон (різновид – решето), бугай (2 музики), тулумбас (різновид литавр), барабан (в Галичині - тамбар). Духові. Сопілка (денцівка, зубівка, флюяра), кувиця, трембіта, ріг, сурма, труба, волинка. Широкої популярності набула оркестрова музика в Глухові. Військові оркестри склалися з невеликої кількості учасників (у 1723 році – 5 трубачів, 2 сурмачі і 1 довбиш).

До оркестру К. Розумовського та полкових оркестрів часто залучались хлопчики, яких навчали музиці, зокрема, гри на духових інструментах і включали потім до штату «військової музики». Так, в донесенні генерального обозного В. Кочубея гетьманові від 17 листопада 1760 р. йдеться про набір 5 хлопчиків для навчання їх на «трембі», а одного – на литаврі.

Струнно-смичкові. Скрипка, басоля (у троїстих музиках), бас (козобас), ліра – струнно-клавійно-смичковий інструмент сліпців, дрімба. В Україні широко побутують інструменти інших народів – балалайка, домра, мандоліна, гітара, гармонь, баян.

Струнно-щипкові. Торбан (розповсюджений серед привілейованих станів – козацької старшини, папства, духовенства, звався часто «папською бандурою»). Бандура. Цимбали. До числа найпростіших форм інструментальної музики відноситься сигнальна інструментальна музика (жителі Карпат інформували про народження, смерть односельчан, повернення з полонини пастухів). Своєрідну групу становить **обрядова інструментальна музика**. Це – супровід співу, танцю, епізодичне включення в ігрові сцени, ритуали (марш-похід під час весілля). Роль інструментальних обрядових жанрів позначилася на особливостях свівідношення прикладної і художньо-естетичної функцій. У деяких обрядах виникли спеціальні інструментальні твори, призначені для слухання.

Окремі пісенні жанри відрізнялися розвиненим інструментальним супроводом, що виконувався на певному інструменті.

Думи як своєрідному жанрові судилось відіграти суттєву роль у розвитку традиційної інструментальної музики. Для створення, виконання думи необхідно було, крім природного таланту, володіти навичками співу, гри й творчості.

Особливо тісно пов'язана інструментальна музика з танцями – невід'ємною частиною художнього побуту народу, де яскраво відбилися особливості його світосприйняття, характеру і темпераменту. Танець як жанр має більш конкретну сферу застосування. Це – весілля, народне гуляння. Одні танці, пов'язані з природними явищами (Метелиця, Гонивітер, Зіронька), спричинили особливості хореографії, що вирізняється стрімкою зміною фігур та рухів. Інші передають риси національного характеру: героїзм, мужність, виконуються лише чоловіками, тому в них використовуються складні кружляння. Імпровізаційна основа хореографії в музиці відобразилась через контрастне зіставлення та індивідуальну зміну різнохарактерних епізодів: мужніх, героїчних, стрімких, сповнених радості і веселощів. Деякі танці виконувалися під спів і музику, бо зберегли синтетичну жанрову основу (коломийка). Для подальшого розвитку інструментальної музики необхідною умовою є високий рівень виконавців. Цьому сприяв зв'язок з професійною музикою. Особливо плідною стала ця взаємодія після скасування кріпацтва.

Нова манера гри, специфічні прийоми і штрихи, спосіб і характер звуковидобування, новий репертуар поступово вживались у місцеві традиції. Прагнення народних музикантів точніше передати окремі деталі сюжету п'єси спричинили посилення у творах цієї групи ролі звукозображувальності. Сюди входять копіювання, імітації та інші прийоми. Серед програмних творів популярна п'єса зі словесним коментуванням виконавця. Перед початком гри музикант коротко переповідає зміст свого твору, а потім спеціальними жестами і мімікою зосереджує увагу слухачів на найцікавіших моментах. Така жанрова група характеризувалася тенденцією до яскравої театралізації, «видовищності», які виявлялися у виконавській манері, виборі музично-виражальних засобів. Група непрограмних творів включає інструментальні награвання, поеми, фантазії, концертні віртуозні сюїти, ліричні і інші п'єси.

Народний ансамбль троїста музика зберігся до нашого часу. Троїсті музики – група рівноправних учасників (скрипка, басоля, бубон; скрипка, цимбали, бубон; 2 скрипки, бубони), гра яких вирізняється не тільки строгою логічною організацією, а й великою свободою та імпровізацією, що досягається функціональною змінністю голосів. Гра троїстих музик до танців барвіста, колоритна, вражає слухачів злетом фантазії і винахідливістю виконавців. Про свою троїсту музику гуцули створили чудову, глибоко поетичну легенду, у якій розповідається, як три легіні – скрипач, цимбаліст і сопілкар – закохалися в одну дівчину. Вона, обираючи собі нареченого, запропонувала їм принародно позмагатися у грі: чиє виконання народ визнає найліпшим, за того легіня вийде заміж. Кожний музикант на своєму інструменті грав найулюбленішу п'єсу. Це виконання було в усіх настільки майстерним, що складно було комусь віддати перевагу. Тоді вона звеліла заграти кожному на своєму інструменті одну й ту ж пісню. Проте й на цей раз складно було розсудити, хто грав найкраще. Залишалось останнє – грати разом, можливо так можна пізнати найкращого виконавця. Слухаючи їхню сумісну гру, дівчина збагнула, що розлучати легенів не слід, бо саме тут, при людях народилась нечувана досі музика, яку і назвали троїстою музикою.

Отож дівчина, щоб не порушати чарівне звучання невеличкого колективу, ні за кого з них не вийшла заміж, хоч і надавала перевагу сопілкареві. Відомостей про те, коли виник цей ансамбль, немає. Згадки про нього зустрічаються в кінці XVII і на початку XIX ст. Але троїста музика виникла в народі давно.

Не можна не звернути уваги на такий факт. Перша дія «Вертепу» супроводжувалась кантами, а друга – веселою народною музикою, переважно танцювальною, як правило, на скрипці. Відомо, що «Вертеп» залюбки дивились не тільки селяни й міщани, а й поміщики. Збиралась велика аудиторія. У зв'язку з цим, власник «Вертепу» намагався посилити музикальний супровід. Оскільки, під час вистави чотири співаки співали канти, то можна допустити, що хтось із співаків грав на якомусь інструменті.

Уперше звернув належну увагу на троїсту музику М. В. Лисенко 1874 р. Він писав: «Нарешті п'єси суто танцювального характеру виконуються спеціальною грою на скрипці, цимбалах, з додатком ударного інструмента бубна, і становлять так звану в народі «троїсту музику». Дуже цікаво протікала творча й виконавська робота народного ансамблю. Для репетицій чи вивчення нових п'єс інколи збиралися в хаті одного з учасників. До уваги бралися побажання всіх музик. Творча ініціатива кожного нічим не обмежувала, за винятком дотримання загальних виконавських вимог. Але думка старшого завжди була авторитетною для всіх.

Українські народні інструментальні ансамблі всіх різновидностей укомплектовуються в основному з таких інструментів: струнні – скрипка, басоля (віолончель), бас (контрабас), цимбали, бандура; духові – флейта, кларнет, сопілка, сопілка-зубівка, зрідка труба або корнет, тромбон педальний; клавішні – гармонія або баян; ударні – барабан разом з мідними тарілками чи бубон. Зрідка, замість віолончелі чи контрабаса, використовується старовинний народний інструмент «бугай». Склад троїстої музики щодо інструментів може бути різний, але завжди зберігає усталену кількість партій (три).

Постійними інструментами тут є скрипка та бубон. Супровід, або, як говорять у народі, втору, може виконувати друга скрипка, цимбали, гармонія чи баян, віолончель та інші інструменти. Необмежене поле для імпровізації залишається за скрипачем та бубністом.

Троїста музика, поповнена духовими інструментами, які грали основну мелодію, потребувала зрівноваження звучання її з супроводом. У зв'язку з цим для посилення супроводу вводяться басові інструменти: віолончель, контрабас, «бугай», зрідка педальний тромбон. Таким чином, перед нами вже більш-менш повний інструментальний ансамбль, що складається зі скрипки, флейти чи інших духових дерев'яних інструментів, цимбалів чи інших струнних або язичкових інструментів, віолончелі (басолі) та бубна, рідше – барабана з двома мідними тарілками або однією, в яку вибивають металевим прутиком. У виконанні такого народного ансамблю музичний твір звучить виразно, колоритно і чітко.

Саме такого складу ансамбль існує ще з ХІХ ст. в с. Глинниця Вижницького району. Як цікавий факт відзначимо, що письменниця Ольга Кобилянська в кінці ХІХ ст. спеціально їздила в Глинницю послухати цей ансамбль, бо його виконавська майстерність приносила їй естетичну насолоду і поетичне натхнення. Поряд із народною троїстою музикою, яку дрібне українське панство частенько запрошувало для виконання танцювальної музики, ще на початку ХІХ ст. були оркестри кріпаків. Музиканти поміщицьких оркестрів, вихідці з селян, безперечно, спілкувалися з виконавцями троїстої музики. Таке спілкування сприяло взаємним запозиченням, обміну репертуаром, знайомству з виконавською технікою інструменталістів–професіоналів, особливостями використання інструментів в ансамблі. Внаслідок цього в репертуарі троїстої музики з'явилися вальси, мазурки, венгерки, кадрили, менуети і навіть полонези (полонез Огінського здавна тримається в репертуарі народних виконавців) та інші класичні танці. Загалом, кріпацькі оркестри сприяли розвитку народної інструментальної музики. Все це разом взяте сприяло утворенню в народі, крім троїстої музики, найрізноманітніших інструментальних ансамблів. Склад їх частково залежав від того, на яких інструментах грають у даній місцевості. У таких колективах завжди є старший, звичайно, той, хто грає на основному інструменті ансамблю.

Оркестр українських народних інструментів. 1902 р. в м. Харкові відбувся ХІІ Археологічний з'їзд, на якому чимало уваги приділено кобзарям та ін. виконавцям на народних інструментах. Таке представництво обдарованих народних музикантів на з'їзді учених – результат активної діяльності талановитого бандуриста – професіонала і письменника Гната Хоткевича, який брав участь в організації і проведенні з'їзду, виступав на ньому як доповідач і як бандурист–виконавець. Відразу ж після революції 1917 р. починається розвиток самодіяльного й професійного мистецтва. 1922 р. було створено Всеукраїнське музичне товариство ім. Леонтовича. Серед виконавців було чотири лірики, два бандуристи, скрипач, сопілка і бубніст. Склад цього своєрідного ансамблю українських народних інструментів певною мірою нагадував склад оркестру, організованого Г.Хоткевичем 1902 р. перед Археологічним з'їздом. Його публічні концерти свідчили про організацію оркестру українських народних інструментів. Серед численних художніх колективів наприкінці 20-х років у Харкові, який тоді був столицею України, при клубі «Металіст» створено спочатку оркестр у складі десяти кобзарів. Цей оркестр відрізняється від інших подібних колективів тим, що в ньому використовувались три типи бандур, пікколо, прими і басы (пізніше в капелу було введено квартет лір, цимбали та сопілки, ліру-сопрано і ліру-тенор, бубон і трикутник, а згодом і металеву трембіту). За характером укомплектування це вже був справжній оркестр українських народних інструментів, який мав повний, загальноновизнаний діапазон і відзначався гамою тембрів. З роками виконавська майстерність цього самодіяльного колективу зростала, його склад розширювався, збагачувалась оркестрова палітра.

Усі різновиди інструментальних ансамблів стали основою для створення професіональних і особливо самодіяльних оркестрів (малих і великих) українських народних інструментів. Ці оркестри закріпились у музичному побуті України, здобувши визнання і любов народу. До складу їх входять скрипки, басолі, контрабаси, цимбали,

бандури, ліри, сопілки, бубон, барабан, тарілки, баян тощо. Якщо спиратися на народні традиції, що склалися на Україні, то провідну роль в оркестрі слід надати смичковим інструментам - скрипкам, басолям та контрабасам скрипкам, бо вони є найдосконалішими, їх технічні й художньо-виражальні можливості, темброве багатство дуже широкі.

Друге місце мають посісти цимбали.

Третє місце слід надати бандурам. Бандурам (примам, альтам, басам і контрабасам), цим глибоко національним українським інструментам, належить в оркестрі важлива роль, вони надають звучанню оркестру народного колориту. Усе тут залежить від умілого використання цієї сім'ї в оркестровій палітрі. Ансамблі та капели бандуристів поповнюють свою оркестрову групу цимбалами, сопілками, бубном та ін. інструментами, перетворюючи таким чином оркестр бандур в оркестр українських народних інструментів. Оркестри народних інструментів намагаються зберегти в своєму складі бандури, надаючи їм у колективі вагоме значення.

Четверте місце слід відвести лірам. Сім'я лір (сопрано, тенор, бас), як і сім'я бандур, підкреслює народний колорит звучання оркестру.

Основу духової групи інструментів утворює сім'я сопілок (прима, альт, тенор і бас) та флейта і кларнет.

Епізодичними інструментами в цій групі можуть бути волинка, трембіта та кувиці. Баян в оркестрі замінюють мідні інструменти (труби, валторни, тромбони) збагачують оркестрову палітру і розширюють технічні можливості оркестру.

Останнє місце за своєю функцією в оркестрі посідає ударна група: бубон, литаври, або тулумбаси, тарілки та трикутник. Із цих груп інструментів можна утворити народні оркестри: малий – у складі не менше десяти виконавців – і великий. Щоб забезпечити більш-менш повноцінний оркестровий діапазон, мінімальну технічну рухливість і темброву різноманітність, слід орієнтуватися на такий склад інструментів: скрипок дві або три, бандур три, сопілка одна або дві, баян один, цимбали одні, басоля одна, бубон один. Такий склад можна використати як самостійну художню одиницю, а також для супроводу самодіяльних хорів і танцювальних колективів.

Оркестр українських народних інструментів має широкі технічні можливості, повний оркестровий діапазон, винятково різноманітні оркестрові барви як груп оркестру, так і окремих його інструментів. Раціональне використання цих особливостей оркестру українських народних інструментів перетворює його на своєрідний виконавський колектив, який відзначається специфічним українським народним колоритом.